

Úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, rájové číslo *Plavu* představuje v pořadí již druhé nahlednutí do novodobé pobaltské literární tvorby: po číslu s názvem „Co jsou Lotyšů“ z prosince minulého roka tentokrát přinášíme ukázky ze současné literatury litevské.

Výsledek této sondy je poněkud paradoxní. Přestože jsme sáhli k autorům náležejícím k různým generacím a vyjadřujícím se rozličnými žánry, z jejich děl poměrně výrazně vyvstává jedno společné téma – nedávná litevská historie a stopy, které za sebou zanechala: K traumatizujícím zážitkům během povinné vojenské služby v sovětské armádě se vrací spisovatel Sigitas Parulskis, nucené deportace na Sibiř v padesátých letech minulého století připomíná Romualdas Granauskas, bezvýhodný obraz postsovětského maloměsta ve svých povídkách vykrešlují Renata Šerelytė a Juozas Aputis.

Leitmotivem čísla je – i v českém prostředí dobře známý – prožitek ohrožení národní identity tváří v tvář silové se prosazujícím velmocím i komerční západní kultuře. Tato linie v parodické podobě kulminuje v dramatu Mariuse Ivaškevičiuse, v němž jsou velkolepě vlastenecké vize na záchranu Litvy dovedeny do absurdity: národ má nálezt vzdálené útočiště, svou novou zemi získá jenom, na africkém kontinentě.

Přes tematickou blízkost jsou vybrány texty rozmanitého tónu, z jakých rytmických vln literárního čerpaní: od vojenského slangu bohatého na přiznávky a v Pobaltí strožímětelně rustičtý v případě prózy Sigitase Parulského, přes hovorový projev staré vaskovské ženy v Granauskasově povídce stylizované do formy dopisu, až po mluvu litevské intelektuální elity trávících let 20. století zachycenou Mariusem Ivaškevičiusem.

V rámci čísla jsme se rozhodli věnovat sympetaticky oddíl litevské eseistiky, jejíž podíl v neproduktivním žánru současné litevské literární tvorby – mimo jiné snad právě proto, že tam nabývá obzvláště vhodné prostředí pro vyjádření v Litvě dosud živých otázek národní identity a dědictví historie.

Oproti tomu časopis *Plav* představuje kromě literárního příměření českou koncepci, což v tomto případě znamená příměření litevských autorů k postavy v povídkách, povídky, které rod touž vyjadřují již litevské příznaky, ale zároveň jsou (např. Aleksaitė, Šerelytė, Balciene).

Nížeov číslo *Plavu* bude věnováno téměř celé za přičinění a vložím Překladařské společnosti Julia Lerche.

Alena Vlčková

OBSAH

Rozhovor

Vaidas Šeferis
Litevci literatuře věří 2

Téma: Beletrie

Sigitas Parulskis | Jakub Hauser
Tři vteřiny nebe 5

Romualdas Granauskas | Alena Vlčková
Dobytčí zpěv 10

Renata Šerelytė | Věra Kociánová
Hromady roští pod sněhem 18

Juozas Aputis | Alena Dřízalová
Vzpomínky od neviděného moře 22

Marius Ivaškevičius |
Janina Balsienė a Ladislava Petišková, Alena Vlčková
Madagaskar 28

Sigitas Parulskis | Vítězslav Mikeš
Mramorový pes 38

Esej

Vaidas Šeferis
Novodobá litevská esejistika 41

Téma: Esejistika

Kęstutis Navakas | Michala Pešková
Evropa za tři groše 44

Alfonsas Andriuškevičius | Eva Seitlová
Překroucený Rembrandt v Nidě 46

Portrét

Lucie Durmanová
Litevské překlady Vojtěcha Gaji 49

Bibliografie

Sestavil Jakub Hauser
Litevská literatura 50

Recenze

Josef Šlerka
Spolknout jazyk, hodit šavli 53

Aktualita

Ivana Myšková
Poezie vlastním nákladem 55

Litevci literatuře věří

Rozhovor s Vaidasem Šeferisem

O současné litevské literární sféře a recepci litevské literatury v Čechách jsme hovořili s pedagogem Masarykovy univerzity v Brně, lituanistou Vaidasem Šeferisem.

Anna Čmejrková: Aktuální číslo *Plavu* je věnováno litevské literatuře po roce 1990. Je tato literatura tematicky či jinak vyhraněná?

Vaidas Šeferis: Nejen litevská, ale i každá jiná literatura se jen těžko poddává chronologizaci a tematizaci a bylo by příliš zjednodušující, kdybychom se snažili v literárním životě Litvy po roce 1990 rozpoznat jedno či několik hlavních témat. Avšak tento úsek literatury je přece jen vyhraněný: vyhraněný ve smyslu návratu k svobodnému slovu, jenž mnohdy dramaticky poznamenal osudy četných textů, knih a lidí. Po roce 1990 je konkrétně pro litevskou literaturu významný zánik traumatizujícího rozpětí na větev exilovou a domácí. Tento návrat do normálu bych rád přirovnal k euforickým prožitkům nemocného člověka, jenž se uzdravil a plnou silou pocítuje zázrak znovuobjevení jednoduchých věcí. Zároveň bych chtěl varovat před naivní představou, že literatura před rokem 1990 byla „špatná“ a potom se „zlepšila“: nebylo tomu tak a jsem přesvědčen, že český čtenář je v tomto ohledu velmi dobře poučený. Podstatu změn v litevské literatuře spíše vyjadřují zlomy a otřesy ve struktuře a vzájemných vztazích literárních žánrů (například udivující stabilita lyrických žánrů, rozmach eseje, „úpadek“ prózy), ale to je téma pro mnohem rozsáhlejší povídání.

AC: Významu esejistiky v současné litevské literatuře se v čísle ještě budeme věnovat. V čem však podle vás spočívá úpadek prózy a čím si ho vysvětlujete?

VŠ: Změny, kterými po roce 1990 procházela litevská próza, patří k nejdiskutovanějším tématům literární kri-

tiky. V první polovině devadesátých let totiž v Litvě ztratily svůj význam hlavní prozaické žánry: román a povídka. To se projevilo jednak citelným poklesem počtu textů těchto žánrů, jednak přesunem pozornosti literární recepce na poezii a esej. Tato skutečnost nezůstala bez povšimnutí a v druhé polovině devadesátých let vedla k řadě odborných diskusí. Kritici se však nikdy neshodli na příčinách tohoto jevu. Jedni je spatřovali v dynamickém vývoji společnosti, který neumožňoval dodržovat „epickou odtažitost“ nutnou pro kvalitní román; druzí mluvili o globálních změnách literatury a rozkladu klasických žánrů; jiní zdůrazňovali sociální a komerční podmínky práce spisovatelů, jimž se nevyplácí pěstování „pomalé“ prózy. V druhé polovině devadesátých let se dokonce objevily snahy uměle oživit román: byly vyhlašovány speciální projekty na jeho psaní, autoři na vytvoření románu uzavírali smlouvy a vydavatel jim v průběhu práce vyplácel solidní odměny. Vznikly tak některé romány Jurgise Kunčinase, např. *Blanchisserie* aneb *Žvěrynas – Užupis* (Blanchisserie, arba Žvěrynas – Užupis; 1997), a Sigitase Parulskise, např. *Tři vteřiny nebe* (Trys sekundės dangaus; 2002). Výsledek byl nejednoznačný: romány na zakázku zdaleka nebyly špatné, ale při jejich četbě vždy zůstává pachut' umělosti. Osobně si myslím, že si na opravdový návrat prózy do centra literárního života ještě musíme počkat.

AC: Jaké pozornosti se v Litvě těší umělecká literatura? Je obecně sledována, nebo je spíše záležitostí pro hrstku intelektuálů?

VŠ: Zcela přesvědčeně mohu říci, že umělecká literatura se v Litvě těší velké pozornosti. Jenže umělecká literatura zahrnuje spoustu žánrů a textů, jejichž umělecká hodnota velmi kolísá. Litevští literární kritici vesměs nařikají, že situace je špatná, že lidé potřebují jen čtivo a opravdu hodnotných věcí si nevšímají, že vše podléhá komercializaci atd. Myslím, že mají pravdu jen zčásti. Litevci uměleckou literaturu čtou, a čtou ji rádi. Pro národ čítající sotva tři a půl milionu lidí je až s podivem, kolik spisovatelů a jejich nakladatelů se u nás užívá. Pravdou je, že literární oběh v Litvě není jednotný a že intelektuálové opravdu představují jen nepočtenou uzavřenou skupinu profesionálních čtenářů. Ale to je zcela normální jev: situace, kdy je literární život v centru společenského dění, nebo jej dokonce substituuje, je patologická a je typická pro totalitární režimy. Proto jsem opravdu rád, že existuje sympatická „hrstka“ mých kolegů, s nimiž se bavíme o autorech a knihách, které jsou většinou Litevců naprosto lhostejné. Ale to přece ještě neznamená, že ostatní uměleckou literaturu nesledují! Sledují, a dokonce bych si dovolil spekulativní tvrzení, že literaturě věří a zajímají se o ni víc než čtenáři čeští.

AČ: Překladů z litevštiny u nás dnes vychází velmi málo. Je to způsobeno malým zájmem veřejnosti, nebo chybí překladatelé?

VŠ: V posledních letech se z litevštiny překládalo velmi málo, to je smutná pravda. Příčiny jsou očividné: český čtenář se o litevskou literaturu nezajímá a také nejsou kvalitní překladatelé. Jsem rád, že díky činnosti univerzitních baltistických center se pomalu daří řešit ten druhý problém: v Česku přibývá lidí schopných a ochotných překládat z litevštiny, dobrým příkladem je i toto číslo *Plavu*. Avšak jen těžko můžeme ovlivnit obecný nezájem české společnosti o Litvu a litevskou kulturu. Přiznám se, že to prožívám jako jeden z nejproblematictějších aspektů svých vztahů s českou kulturou. Udivuje mě nesouměrnost vzájemného poznání: v Litvě rozhodně znají jména jako Čapek, Hrabal, Kundera, Havel či Viewegh nejen intelektuálové, ale kdybychom poprosili českého bohemistu, aby jmenoval aspoň tři litevské spisovatele... Přitom Česko je zemí s velmi solidní baltistickou tradicí. Působila zde a dodnes působí celá řada významných akademických osobností (z největších autorit jmenujme např. Leopolda Geitlera, Josefa Zubatého či Pavla Trosta). Avšak tito lidé byli a zůstávají nečetnými výjimkami v moři obecného nezájmu. Mám dojem, že se to netýká jen překladů z litevštiny: maďarská či polská literatura by ne-

dopadla o moc lépe. Doufám, že tyto kritické poznámky českého čtenáře neurazí, ale poslouží mu k obohacující diskusi na toto téma. Jsem přesvědčen, že se v posledních letech situace mění k lepšímu a že se brzy budeme moci těšit z celé řady zajímavých překladů z litevštiny.

AČ: Jsou podle vás do češtiny přeloženy alespoň ty nejpozoruhodnější litevské texty?

VŠ: Bohužel nejsou. Velmi si vážím každého překladu, ale za opravdu stěžejní mohu označit pouze dva: *Roční doby* Kristijonase Donelaitise (přeložila Hana Jechová) a *Čarodějníci a déšť* Jurgy Ivanauskaitė (přeložila Gabriela Šroubková). Ale nemusíme nad touto situací jen bezradně krčit rameny: představte si, kolik práce budou mít budoucí překladatelé!

AČ: Jak je tomu s překladovou literaturou v Litvě?

VŠ: V Litvě vychází spousta překladů. Je jich tolik, že je ani při sebelepší snaze nestíhám sledovat. V mé zemi funguje velmi pružný a „dravý“ knižní trh, schopný okamžitě reagovat na světové novinky a bestsellery. Horší to je s kvalitou překladů, která je mnohdy neuspokojivá. Avšak i zde se věci zlepšují: sdružení litevských překladatelů (po vzoru českých kolegů) vyhledává již druhým rokem anticenu za nejhorší překlady, která vyvolává živou reakci čtenářů.

Nejvíce se samozřejmě překládá z angličtiny. Ale máme kvalitně zastoupenou i francouzskou, latinskoamerickou, německou a polskou literaturu. V posledním desetiletí se téměř nepřekládá z ruštiny. Po roce 1990 v Litvě začalo vycházet (a stále vychází) velké množství kvalitní odborné literatury, především filosofické, historické a literárněteoretické: humanitní vědy musely rychle doplnit to, o co přišly za padesát let sovětské cenzury.

AČ: Které české texty jsou v Litvě známé či oblíbené?

VŠ: Překlady z češtiny rozhodně patří k těm nejkvalitnějším a nejoblíbenějším: Litevci rádi čtou Havla (především jeho publicistiku), Kunderu a Hrabala. Máme dva překlady Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka*, z nichž druhý (přeložil A. Grybauskas) byl vyhlášen nejlepším překladem za rok 2000.

AČ: Který litevský text by si podle vás nejvíce zasloužil být přeložen?

VŠ: Dobře vím, že taková selekce je zkrslující a subjektivní, ale byl bych rád, kdyby do češtiny někdo přeložil básně Henrikase Radauskase (1910–1970), představí-

tele litevské exilové literatury, jednoho z největších mistrů formy, jehož sbírky básní – za všechny jmenujme *Šíp na nebi* (Strélé danguje, 1950) – působí dojmem zlatnické práce. Dále pak aspoň jeden román Ričardase Gavelise (1950–2002). Jeho román *Vilniuský poker* (Vilnius pokeris, 1989) patří k stěžejním textům litevské prózy z dob sovětské okupace – efekt, jež tento román vyvolal, bych přirovnal k *Zbabělcům* Josefa Škvoreckého. A aspoň jedno drama Mariuse Ivaškevičiuse (1973), představitel nejmladší generace litevských dramatiků a jedné z nejvýznamnějších postav soudobé litevské dramaturgie.

Osobně mám moc rád jeho drama *Madagaskar* (Madagaskaras, 2004).

AČ: Jaké texty překládáte se svými studenty?

VŠ: Se studenty překládáme pravidelně, ale spíš menší věci a pouze prózu. Překlady esejů pro toto číslo *Plavu* také začaly vznikat na našem ústavu baltistiky v rámci překladových cvičení. Svým studentům doporučuji kvalitní autory a knihy, ale nikdy jim nemluví do jejich výběru četby: každý čtenář musí literaturu poznávat na vlastní nebezpečí. ■

VAIDAS ŠEFERIS

Vaidas Šeferis (1974 v Tauragė, Litva) absolvoval studijní obor litevská filologie na Vilniuské univerzitě. V roce 2002 obhájil na Vídeňské univerzitě disertační práci *Obraz Střední Evropy v polské esejistice*, od téhož roku působí jako odborný asistent na Ústavu obecné jazykovědy a baltistiky na Filozofické fakultě Masa-

rykovy univerzity v Brně, kde přednáší litevský jazyk a dějiny litevské literatury. V češtině publikoval články „Z dějin litevské stylistiky“ (*Slovo a slovesnost* 67 (2006), spoluautorkou Vaida Knabikaitė) a „Recepce díla Kristijonase Donelaitise v českých zemích“ (*Baltické jazyky v proměnách metod*. Brno: Masarykova univerzita, 2008).

Tři vteřiny nebe

Sigitas Parulskis

Přeložil Jakub Hauser

Hrdina románu *Tři vteřiny nebe* (Trys sekundės dangaus, 2002) se ohlíží za dvěma lety vojenské služby strávenými v někdejší NDR. Spíše než vojenské téma či fakt, že Litevec slouží v „ruské“ armádě, jsou však v díle Sigitase Parulskise důležité myšlenkové pochody a emoce příslušníka jedné generace, s níž se cítí být spjat.

1

Když jsem přijel do přímořského letoviska na západě země, ze všeho nejdřív jsem se rozhodl zajít k moři a ostříhat si nehty.

Zašel jsem k moři, ostříhal si nehty a odložil nůžky. Vykoupal jsem se, chvíli pobíhal po pláži a nearticulovaně vykřikoval, vydrhnul jsem se ručníkem, až začala kůže příjemně pálit. Pak jsem si sednul a debilním pohledem zíral na moře. Nevím, co vidí jiní lidé, když zírají na moře, já nevidím nic. Když někde nad linií horizontu pluje loď, pak vidím aspoň loď, nic víc. Když loď není – jen vodu, množství nesmyslně se vlnící slané, studené vody.

Doktoři říkají, že je to generační problém. Jedna generace zírá na moře a vidí Boha, jiná slyší symfonickou hudbu, Bachovy fugy, jiná zase vidí ženu, Afroditu, nekonečnost, věčnost, nirvánu nebo jinou poetickou veteš. Generace, která byla vržena na svět někdy v šedesátých letech, i když čas v tom nehraje žádnou zvláštní roli, nevidí naprosto nic. K této generaci patřím. Ke generaci, která se ničím zvláštním neprojevuje, generaci, která je skoro bez charakteru. Ke generaci, která se nestihla stát hippies, pro kterou je hudba Beatles moc sladká a která je už příliš odrostlá na to, aby přijala myšlenky punku, a Sex Pis-

tols považuje za nepříjemný kravál. Pravda, z velké části této generace se stali měšťáci, svěřili se životnímu modelu, jaký doporučuje ABBA, to ale není generační projev, to je nejjednodušší statistika, se kterou nic nenadělá ani nářez skupiny AC/DC, ani krev Johna Lennona. Mluvím o generaci, která skoro nemá „svoji“ hudbu, svoje idoly, jakýkoli smysl pro vlast, historii, lásku, peníze, rodinu nebo zodpovědnost.

Generace, která něco málo obětovala drogám, trochu krve už jí pustil žilou Afghánistán, ale to jsou spíš výjimky než zákonitost. Jedinou filosofií této generace je žádnou filosofií nemít, nebo se jí vyhýbat, a toto teoretické vakuum v praktické rovině vyplňuje alkohol, zároveň je to ale generace, která se nenaučila pít, šoustat, nahrabat si – prostě se nenaučila dopřávat si potěšení. Dokonce i bohatí zástupci této generace, úspěšní zakladatelé rodin a prosperujících podniků při pohledu na moře nevidí nic kromě vody. Neumějí se prostě radovat. To je základní a klíčový generační projev.

Zobecňování je hnusná věc. Ale hnusných věcí je na světě o poznání víc než těch příjemných. Abych řekl pravdu, tak mě vůbec nezajímá, jaká je moje generace. Třeba vůbec neexistuje a tohle zatracené moře ji coby

katalyzátor nemůže odhalit. Ale já k té prokleté generaci patřím a nikdo mě nemůže přesvědčit, že jsem jedinečný, unikátní a neopakovatelný. Patřím k nejporuštěnější a nejpodvedenější generaci, ke generaci nejméně krmené ateismem, k nejnaivnější generaci, která ale zároveň ničemu nevěří. Všechny generace si dopřávají postavení ztracené generace. Moje generace nebyla ztracená. Nemůže si říkat beatnická a rozhodně ji netvoří rebelové. Je to generace, která ani nedospěla, kterou vychovávali rodiče zbabělci a oportunisti, generace, která se neuskutečnila, která se nestala. Generace, která už jako dospělá prošla náhlou společensko-politickou změnou, ale ani ten neuvěřitelný zlom, který prožila, ji nijak nepoznamenal. Zůstává stále stejná – nedůvěřivá, pochybující, líná a bez jakéhokoli nadšení, bez budhistického úsměvu, prázdným pohledem idiotsky zírá na moře a nevidí v něm nic kromě pěny. Můžeme se chytat stébla útěchy a říkat si, že není důležité, co je nebo není vidět na moři, důležitější je, co se v tu chvíli děje v hlavě. V hlavě je stejně jako na moři – prázdno, a když se někdy na obzoru vynoří záblesk myšlenky, je tak daleko, že ani není vidět, že se pohybuje.

Doktoři říkají, že za všechno může demografická propast. Protože ale moje generace nemá žádné vlastnosti, dokonce ani takové politováníhodné ospravedlnění, že totiž za všechno může někdo jiný, jen ne já, se pro nás nehodí. Nikdy nikoho neviníme. Mersault oddělal Araba za to, že slunce tolik pánilo, a proto také patří ke generaci úctyhodných existencialistů. Moje generace má ráda šero a v šeru se setře leckterá hranice existence, ale to je fuk – rusky, anglicky, hebrejsky a arabsky budou mluvit naše vnoučata.

Generace, která vyrůstala na kolejích a v rozdělených bytech a která v pubertě po nocích poslouchala, jak pod rodiči vrže postel, generace, pro kterou byl Oidipův komplex běžnou a nevyhnutelnou součástí tohoto světa.

Právě kvůli demografické propasti, totiž kvůli tomu, že začal chybět kanonenfutter, musela naše generace nastoupit do sovětské armády ještě během studií. Po prváku sebrali všechny – s plochýma nohama, křivými zády, poloslepé i močící do postele, všechny, kteří nestihli zešílet nebo usednout na invalidní vozík.

To, co je skoro pro každého Rusa uznávanou „školou mužnosti“, se pro nás stalo dalším potvrzením toho, že jedinec na tomhle světě neznamená vůbec nic, že o všem rozhoduje moc a síla a že se ti každý kretén kvůli téhle idiotské hierarchii může vysrat na hlavu.

Moje nejhorší životní chyba se týká času. Když jsem se vrátil, zeptal jsem se, kolik je hodin. Zeptal jsem se

rusky, protože mám rád levné efekty. „*Vy něskažitě, skolka sčas vremeni?*“ ptám se na Velkém nádvoří Univerzity a na sobě mám uniformu výsadkáře, ověšenou odznaky a jinými cetkami, a na hlavě naražený modrý baret. Vůbec mě nepoznal, i když to byl můj známý, o několik let starší student. Řekl mi sice, kolik je hodin, ale pochopil jsem, nebo spíš na vlastní kůži pocítil, že jeho hodinky a moje hodinky ukazují jiný čas. Nebo spíš to, že moje vědomí počítá čas jinak. Vznikla proluka. Podle kalendáře by trvala dva roky, ale tahle nebyla kalendářní. Je skoro neznatelná, úplně neznatelná, ale existuje, protože o ní vím. Vědí o ní všichni, kteří museli sloužit v armádě, seděli ve vězení nebo byli deportováni. Samota. Všechno je stejné, jenom jakoby šejdrem. Jako vychýlený hledáček. Míříš rovně, ale kulka letí trochu do strany. Hledáček se dá srovnat, ale mozek, který má pojem o čase a ve kterém vznikne mezera, ne.

Pocit, že je člověk mimo. Mluví s někým a cítí propast. I když už řekne něco, co překoná tu zatracenou, sotva postřehnutelnou proluku, posune se význam, a ten druhý ho špatně pochopí. Proluka převrací smysl slov, i když se historicky od jiných slov ničím neliší. Když se miluješ se ženou, nemůžete si ten požitek vychutnat společně, kvůli proluce, a i orgasmus přijde v jinou chvíli, protože se mýjíte nejenom fyzicky, ale i emocemi. Každý jste někde jinde – ne ve smyslu času, ale prostoru. Když piješ alkohol, tvoje vědomí se určitě bude zatemňovat v jiné dimenzi, a i když sedíš u stolu, mluvíš a zvedáš sklenici s pitím, od všeho tě odděluje propast a je ti jasné, že piješ sám. Mluvíš, miluješ se, piješ, ale pořád jsi sám.

Samota není v prostoru, ale v čase.

Když jsem to pochopil, začal jsem si všimnout lidí, co sedí v baru, v kavárně, jdou po ulici, stojí u řeky nebo u jezera s rybářským prutem, někdy i řídí auto – když ale zírají na moře, vůbec nic nevidí. Ten samý bezduchý pohled. S prolukou. Jako ten můj. Takže nejsem sám. Generace existuje. Samozřejmě se jedná skoro jenom o muže, protože generační dělení se na ženy hodí jenom do svatby, a i tak jenom do určité míry, protože ženy rády používají mimikry, a potom už patří abstraktnímu ženství, které se podle generací neklasifikuje.

Nejdivnější je to, že i když mluvíš s někým ze svojí generace, která trpí prolukou, nedorozumění je pořád stejné. I ty zatracené proluky se liší.

Proluky plné nadávek, hnusného, oplzlého ruského a tureckého klení, které ztratilo svoji pravou sémantiku a které je především výrazem beznaděje. Nemůže za to chudý slovník, jedná se o existenciální lingvistiku, o vy-

jádření proluky a prázdnoty – na hovno je takový život, život v proluce, bez pevné půdy pod nohama.

Až někdy někdo uvidí člověka sedícího na písečné duně a civícího na moře nic neříkajícím pohledem, bude to určitě někdo z mojí generace, jak zírá na moře a vidí hovno, protože ho od tohoto světa dělí propast. Malá, trvajících snad jenom tři vteřiny, ale nepřekonatelná.

Rozhodl jsem se každé ráno zajet k moři, vykoupat se v hnusně studené vodě, pobíhat po břehu a třít se ručníkem až do krve. Jednoho rána jsem se ale vydal na druhou stranu.

Přímořské městečko vzniklo na poloostrově, mezi mořem a zálivem, ale i tady, i tady, kde je úplně klidná hladina, páchne voda z nějakého důvodu po zvracích a zahnívajícím koňském mase.

Na břehu páchnoucího moře jsem se opil odporným levným vínem, ztratil vědomí a probral se čert ví kde.

[...]

5

Nesnesitelná dřina. Počítat do tří a nemoci se dopočítat – zatracená číslice. Posvátná! Američtí Indiáni počítají do sedmi, ale já už se vážně pozvracím, mně by stačilo napočítat do tří... Ale narazil jsem i na jiné tři vteřiny, takové, které jsou nutné k tomu, aby se člověk dostal do bezpečné vzdálenosti od vrtulníku, který ho právě vyplivnul. Seržanti, kteří nás učili skákat a kteří měli za sebou rok nebo rok a půl služby, nám vtloukali do hlavy, že počítat se musí ne raz-dva-tři, protože to by člověk vytáhnul kroužek padáku ještě u ocasu vrtulníku a padák by se mohl natočit na zadní směrovku. Samozřejmě nám lhali, ale kdyby si chtěl někdo ověřit, jestli to tak je, riskoval by, že se z něj v nejlepším případě stane sekaná. A další nepřijemností by bylo, že by spadnul i vrtulník. Je potřeba počítat v trojčíslečných číslech – *pjatsot adin, pjatsot dva, pjatsot tri*, a až pak zatáhnout.

[...]

13

Stádo ovcí, snažím se počítat ovečky, ale bolí mě záda, protože postel je nepohodlná, i když ne tak tvrdá, jako byla za Zlatou bránou ve Vilniusu; Zlaté rouno, kvůli kterému zešlel Jáson, Zlaté tele, ze kterého přišli o rozum Židé a Mojžíš si vzteky rval vousy – tak ty s touhle branou nemají nic společného. Brána jako každá jiná, železná a rezivělá, která ani vzdáleně nepřipomínala Zlatou bránu v Konstantinopoli, kterou slavnostně a pokorně kráčeli za ikonou Bohorodičky zbožní basileové, když se vraceli z vítězných bojů proti barbarským Vizi-

gótům a Bulharům. My vcházíme pyšně a s dětinskou domýšlivostí, bez nejmenšího tušení, do jaké díry se na dva další roky zahrabáváme... Jsou tady branci z celé Litvy, část z nich putuje dál do Ruska, jako vězni, k posádkám v lágrech, a tady se ještě cítí jako doma, smějou se, dokonce se jim podařilo sehnat alkohol, hrajou karty, chlubí se holkama, se kterými spali, ale čím déle se člověk obrací na dřevěné prýčně, tím je sklíčenější a tím víc má pochybností. Pak ale přijde posila a ten, kdo tady trčí tři dny, si připadá, že sem přišel hrozně dávno...

[...]

A tehdy nás poslali dál, za Zlatou branou nás rozdělili, sestavili čtyři – byli i takoví, kteří museli na dřevěných prýcnách strávit skoro deset dní – a vyhnali na nádraží. V noci, abychom neděsili pokojné občany.

Naše kolona byla dlouhá a přízračná, na noční jarní obloze slabě svítíl měsíc, šli jsme starým městem jako ponuré a ztrhané duše Židů, kteří zde kdysi žili a kteří byli vyvražděni. Civilní oblečení se v armádě neopatruje a nikdo vám ho nevrátí, všichni jsme oblečení tak strašně, že se opravdu podobáme spíš mrtvolám než úctyhodné armádní posile odhodlané k boji. V šeru se kývají řady vyholených hlav, lhostejný vtip se tu a tam odrazí od dlažby a špinavých a oprýskaných stěn starých domů ghetta, někdo se pokouší vyprávět historku, někdo popotahuje nudli, komu ještě zbyly cigarety, tak v tichosti kouří, za chvíli máme před očima nádraží a naprosto neznámou budoucnost...

Ve Frankfurtu nad Odrou na mě čekaly stejné postele, stejné, i když unifikovanější, stádo beranů s vyholenými hlavama, v jednotvárných těžkých kabátech bez výložek a hvězdiček a v kanadách, jaké se dávají jenom těm, kdo slouží v zahraničí. Celé to stádo připomínající zbytky stavitelů babylonské věže – mluvili v podstatě všemi řečmi SSSR – čeká, až přijedou kupci od vojenských útvarů, vyberou si je a rozvezou po celém Německu.

Německo nás přivítalo šerem, zvláštním v takovou denní dobu, šerem evropského času, pachem spáleného leteckého paliva a řevem ruských stíhaček – přistáli jsme na vojenském letišti. Letadla byla natřená světlezelenými a tmavězelenými skvrnami, vypadala neskutečně, jako hračky, a všechno až doteď byla jenom hra, dokonce se nám líbilo hrát si na vojáky, pubertální touha po nových zážitcích chvílemi překonávala strach z neznámého. Naše nadšení nemůžou zkazit ani mazáci, kteří ve svátečních uniformách lezou do letadla, kterým jsme přiletěli, už skončili vojenskou službu a letí zpátky do Sajuzu, házejí nám svoje pásky od kalhot a křičí: „*věšajťes duchi, my pajechali jebať vašich bab*,“ a my na ně drže jeden po druhém

voláme: „*my vašich bab už vyjebali,*“ bylo nám jich dokonce líto, už nezažijou nic z dobrodružství, která čekají nás, byli jsme idioti, jako všichni nováčci...

Právě tehdy jsem je poprvé uviděl, polobohy v modrých baretech, s troufale odhalenou hrudí, kterou zdobilo modře a bíle pružované tričko, chodili, jako by se vznášeli kousek nad zemí, hleděli přísně nad hlavy ostatních a tak obratně mávali pestrou černobílou vlaječkou na řízení provozu, že jsem od nich nemohl odtrhnout oči – a v tu chvíli mi ukradli hliníkovou lžičku, bez které je to tady horší než bez kalhot, prsty se člověk téhle tekuté kaše moc nenají. Je pravda, že horkou polévku dostáváme jenom jednou denně a k snídani a večeři máme příděl konzerv v komicky visících ruksacích, kterým se z nějakého důvodu říká *věšč-měšok*. Horolezci, kteří přišli o výbavu a zůstaly jim jenom konzervy, zemřeli hladem. My bychom nezemřeli. Nemáme ani nože, kde taky vzít nůž, a i kdyby ho někdo měl, za to, že by ti otevřel konzervu, by ten hajzl ještě něco chtěl. Nepotřebujeme nože, drhneme plechovkou s kaší o silnici, dokud se neprodře okraj a víčko samo neodpadne. Nejsme horolezci a kašleme na aristokratické způsoby, jsme stádo ovcí a nehodláme pojit hladem...

Viktor – nevzpomínám si, odkud z Ukrajiny byl, řekl bych, že z jihu, tam si váží Litevců a na Rusy se dívají dost podezřívavě – Viktor, který se se mnou dělil o lžici, po večerech s oblibou vyprávěl historky, nejlíp mu šlo vyprávění filmů, kterých viděl bezpočet, což v té době byla velká vzácnost, a my, mezinárodní skupinka pěti lidí, i když na nikoho dalšího si nevzpomínám, jenom na Viktora, jsme hltali jeho vyprávění filmu o lidech, kteří byli jakoby mrtví, a přece dál žili. Už bylo zhasnuto, ale místnosti byly tak velké, že se praporčík, který držel stráž, ani neobtěžoval obcházet a tišit remcající nováčky, stejně tady byli jenom na chvíli, než přijdou kupci. Rád bych se vyspal, ale Viktor vypráví s takovým zaujetím, jak filmový hrdina střílí ze samopalu na ty oživlé nebožtíky a jak oni nepadají, blíží se k němu s hrudníky jako řešeto, a já se pomalu začínám trást hrůzou, tak děsivě vypadají ve tmě smějící se obličejové oživlých mrtvol. Zombie, říká Viktor takovým hlasem, jako by říkal „hotovo“. Všechno jsou to pohádky, říká nešťastný Bělorus, ale aniž by čekal na odpověď, sám zmlkne a na všechny už přichází spaní, noříme se do snů o neznámé budoucnosti a smějících se mrtvolách s hrudníky jako řešeto, jak se pomalu blíží k našim tvrdým a nepohodlným dřevěným prýčnám...

Třetí večer jsme si už Viktorovo vyprávění neposlechli. Přišlo jich asi pět, odvedli si ho, pět šikmookých, snad

z Ázerbájdžánu, nejspíš byli všichni tmaví, táhnou v hejnech jako kobylky a hledají, co by komu vzali, jak by se pobavili, a na Viktora se vrhli kvůli nějakému knoflíku, aby jednomu z nich přišel utržený knoflík. Ale jak ten knoflík mohl Viktor utrhnout, už nikoho z nich nezajímalo, tihle mohamedáni si zkrátka nemůžou vychutnat pokrevní bratrství, dokud někoho nezmlátí, nezesměšní nebo neponíží, a my světlí se tiskneme k postelím se staženými zadky a třeseme se strachy, aby někoho z nás nevyhmátli, bojíme se dokonce zvednout oči, protože když se některému z nich podíváš do očí, okamžitě se na tebe vrhne s tím, žes urazil jeho matku, nebo s něčím podobným.

Viktor ležel nade mnou, na patře palandy, viděl jsem ho, jak se vracel, trochu nachýlený ke straně, „fuj,“ říká Viktor, „hovno jim přišiju, jenom mě trochu zkopali,“ ale vyprávět, to už Viktor nic nevyprávěl. Ležím a jako by na mě něco drobného padalo, „Viktore,“ říkám, „ty tlustochu, co to z tebe padá?“ Viktor se jakoby zachechtá, ale zní to spíš jako zasténání. „Prasklo to,“ říká a zase se zachechtá nebo zasténá, v té tmě je ten táhlý zvuk tak nepříjemný, že se zase roztřese hrůzou. „Nebud' zombie,“ říkám mu, „co by ti mohlo prasknout, pásek u kalhot nebo co?“ Viktor se zasměje, ale podle hlasu je jasné, že mu není do smíchu, a na mě dál něco kape, „fňukáš nebo co,“ snažím se ho odvrátit od temných myšlenek, „nebud' baba, vždyť jsme vojáci, bráníme vlast, my nemůžeme brečet, další dva roky budeme zombie s hrudníky jako řešeto.“ Sám už musím zatlačit slzu, ale když mi dojde, že kapka, která mi dopadla na obličej, rozhodně není slza, zmlknu a připadám si jako ten nejhorší nýmand na světě, ani živý ani mrtvý, jako zombie.

Ráno Viktora odvezli, měl bílý obličej a skelný pohled, a i když ležel na nosítkách, díval se na mě a snažil se smát – vypadal příšerně. Už jsem viděl dost mrtvol, ale nikdy na mě tak hrozně nezíraly. Něco v něm opravdu prasklo, i když člověk není balalajka ani housle od Stradivariho, aby mu mohly prasknout struny, a Viktora jsme už taky neviděli, tím spíš, že si nás, i když jsme nebyli na nosítkách, brzo přijeli kupci rozvézt neznámo kam, na další dva roky...

„Kurva,“ je slyšet Viktorův hlas. „Viktore, jsi tady?“ ptám se a snažím se nehýbat, protože jeho hlas vychází s výdechem přímo ze mě, asi jako zemětřesení v Los Angeles, zachvějou se hlasivky, pak jícen a žaludek se už otřásá kaskádami tektonických zlomů... „Kurva,“ zaslechnu znova hlas zpoza rohu, to Bezruký bojuje s větrnými mlýny.

Originál: Parulskis, Sigita. Trys sekundės dangaus.

Vilnius: Baltos lankos, 2004. 7-12, 24, 40-45.

SIGITAS PARULSKIS

Sigitas Parulskis (1965) je litevský básník, dramatik, kritik, esejista a prozaik. Vystudoval litevský jazyk a literaturu na Vilniuské univerzitě, prošel redakcemi kulturních časopisů *Aitvaras*, *Literatura a umění* (*Literatūra ir menas*), *Atėny severu* (*Šiaurės Atenai*), od roku 2002 přispívá do časopisu *Tvār* (*Veidas*). Debutoval básnickou sbírkou *Za vším tím je smutek* (*Iš ilgesio visa tai*, 1990), následovala celá řada divadelních her (s režisérem Oskarasem Koršunovasem připravil fenomenální adaptaci Bulgakovova románu *Mistr a Markétka*) a básnických sbírek. Širokého ohlasu došly i sbírky esejů *Nahaté oblečení* (*Nuogi drabužiai*, 2002) a *Syžet navrhuji zastřelit* (*Siųžetą siūlau nušauti*, 2002). Zážitky z vojny, kterou strávil jako výsadkář v tehdejší Východním Německu, zpracoval Parulskis v románu *Tři vteřiny nebe* (*Trys sekundės dangaus*, 2002). Román, přeložený do několika evropských jazyků, při-

nesl autorovi Národní cenu za kulturu a umění a Cenu Litevského svazu spisovatelů. O dva roky později vydal Parulskis svůj druhý román *Doriforka* (*Doriforė*), předloni vyšla ve Vilniusu sbírka povídek *Šnek s baseballovou pálkou* (*Sraigė su beisbolo lazda*). V současnosti přednáší Sigitas Parulskis tvůrčí psaní na Filologické fakultě Vilniuské univerzity.

JAKUB HAUSER

Jakub Hauser (1983) studuje v posledním ročníku dějiny umění a lituanistiku na Filozofické fakultě UK. Absolvoval studijní pobyty na Vilniuské univerzitě a ve švýcarské Basileji. Zajímá se především o moderní a současné umění a literaturu, dlouhodobě se zabývá výtvarnými aktivitami národnostních menšin v meziválečném Československu. Příležitostně překládá z litevštiny a angličtiny.

“ Dobytčí zpěv

Romualdas Granauskas

Přeložila Alena Vlčková

Povídka *Dobytčí zpěv* (Gyvulėlių dainavimas) ze stejnojmenného souboru tematicky čerpá z pohnuté situace na litevském venkově zasaženém politickými zvraty poválečných let: jde o „dopis“ umírající sestry bratrovi, který byl před třiceti lety deportován na Sibiř. Spolu s navazující prózou *Varhany na kolečkách* (Vargonai su tekinėliais) představuje tato povídka fragment kdysi zamýšleného, ovšem už nenapsaného románu, který měl zachytit lidový pohled na nedávnou litevskou historii.

Můj milý bráško!

Píšu ti naposledy. Jsem stará, nemocná, odchází ze mě život i zdraví. Beru to klidně. Pobyla sem si na tomhle světě štyryašedesát roků, a když to doklepu do desátýho září, bude mi přesně pětadesát. Dobře vím, že nikomu se nechce umírat, já bych tu taky ještě chtěla pobejt, ale to na mym přání už nezáleží.

Příští středu to budou zrovna tři neděle, co mě položili do okresní nemocnice, ale vůbec mi tu nepomohli. Nezlepšilo se to ani po práškách, ani po injekcích. Taky mi dávali kapačku rovnou do žíly, ale nic z toho. Buďte ty doktoři ničemu nerozumí, anebo už je čas mě strčit do rakve a zatlouct víko. No, možná tomu rozumí, jen mi to neříkají. Sem jim vděčná i za to, že mi nechťejí mé poslední dny zatížit navíc bolestí srdce, i tak už jich mám dost a dost.

Občas si říkám – kdyby mě poslali do Vilnius, třeba by mi tamější doktoři ještě mohli pomoci. Ale na druhou stranu – jak bych se tam dostala? Poštou mě poslat nejde, a sama ject nemůžu. Musela bych nějakým podni-

kovým autem. Do Vilnius je to taková dálka, jen toho benzínu co se projede. Dneska všichni řidiči koukají co nejvíc benzínu ušetřit, šéfové jim nadávají, když to překročí. Kvůli takový starý bábě si nikdo nenechá nadávat. Musela bych dát doktorům peníze, pak by mě třeba odvezli, ale kde bych je vzala, když mám v kapesníku schovaný jen tři ruble.

Tuhle v noci, když mě píchalo v boku, sem ležela na posteli a myslela si, tak už se do mě, ty raku, dej a pospěš si. Pořádně se zakousni, ať to dlouho netrvá. Málem sem se dala do smíchu – musím bejt zatraceně tvrdá, když mu to se mnou tolik trvá. Ale hned sem se okřikla – co když tam vůbec není? A já ho tím jenom přivolám! Když tam je, tak mi žádný Vilnius nepomůže, no a když není, tak třeba ještě rok dva vydržím. Vždyť do Vilnius je to taková dálka! Ti, co mají děti, můžou si ject třebas do Moskvy a zase zpátky, ale kdo odveze mě? Co se Kazuine tyče, můžu klidně říct, že děti nemám. Nedočkám se od ní ani pomoci, ani žádnýho soucitu, ničeho. Nikdy.

Dneska v noci sem zase měla velký bolesti, nemohla sem ani oko zamhouřit a sestřička si buď někam odskočila, anebo měla volno – takže žádná injekce ani prášky. V duchu sem se celou noc obírala Vilniusem – ze všech stran, ale nic sem nevymyslela. Pak mě znenadání Bůh osvětlil – kdopak by mě odvez nazpátek z toho Vilnius, kdybych tam umřela? Snad Kaziune? Určitě by mě pohřbili mezi Židy a Rusy – kdo by se staral, jaký sem byla víry? Žádný svatý přijímání, poslední pomazání – jako za války. A já přitom už dlouho přemýšlela o tom, že chci být pochovaná tady v městečku, vedle otce, vedle matičky, nikde jinde. Jiný ženský leží vedle svých mužů, ale já nemůžu, nevím, kde má hrob, ani nevím, jestli můj Prancišek leží na Litvě, nebo v Lotyšsku nebo snad v samotným Německu?

Myslím, že i ty, brácho, bys chtěl hlavu složit v naší zemi. Přitom to máš k nám stokrát dál než já do Vilnius, možná tisíckrát víc. Prožila sem dlouhý život, nemůžu si stěžovat, ale teprve tady v nemocnici sem pochopila, že člověku není jedno, kde ho pohřbí – Pane na nebi, rozhodně není. Mnohokrát se mi o tobě zdálo, jak si na Sibiři, a pokaždý to bylo stejné – sedíš celý zmrzlý pod jedlí, pokrytý sněhem, z úst ti teče krev, jako tehdy, když sem tě viděla naposledy na voze, utíral sis ji do rukávu a díval ses na západ. Bylo mi tě tak líto... Srdce se mi mohlo rozskočit lítostí, chtěla bych se k tobě rozběhnout, hodit na tebe nějaký šaty nebo aspoň utřít krev, ale nemůžu se pohnout, nohy se mi hloubějí boří do sněhu, do závějí a vždycky se s křikem probudím. Během těch třiceti let se mi to zdálo aspoň stokrát – několikrát do roka. Vyprávěla sem ten sen starý Baltiejusový, ještě když žila, ta moc dobře uměla vykládat sny, byla to moudrá stařenka, a ona mi řekla:

„Když kouká na západ – tak by se měl vrátit. Kdyby na východ – tak to sotva. Ale když na západ...!“

Tohle její proroctví se skoro splnilo – ten rok sem od tebe dostala první zprávu, že žiješ, že se ti na Sibiři narodil syn, že na Elze spad strom. Ty první roky sem se bála ti do dopisu něco napsat, všichni sme se báli, ostatně ty si toho taky moc nenapsal – sem v pořádku, Bronius roste jako z vody, už bude do školy, už ho přijali na vysokou školu... Neudělali sme dobře, bráško, že sme si aspoň v dopisech o sobě nevyprávěli. A když přišel čas umírat – a vůbec když musíme odejít z tohoto černého světa, nikdo neví, jak sme žili, a nikdo neví, proč sme trpěli. Jako bysme byli jen koroptvičky – chňap a popad nás jestřáb, odnes pryč, vítr naše peříčka rozfoukal, a nezbyla ani zmínka, ani náznak, že sme tu byli, běhali sem tam a tenkými hlásky volali k nebi...

Dřív sem o svym životě tak moc nepřemýšlela. Žila sem, trmácela se, strádala, plazila se do práce, plazila z práce,

neměla sem čas přemýšlet, muselo se žít. A teď po nocích znovu probírám všechno od dětství. Začnu u otce a matky a promýšlím všechno až do dneška. A vůbec nejsem s to pochopit, proč sme museli tak trpět. Tak strádat! Ani vládě, ani lidem sme nic špatného neudělali. Tak proč nás tak mučili? Nebyli sme přece žádný nepřátelé. Nestáli sme proti nim se zbraní, nebyli sme žádný pohlaváři. Chtěli sme jen klidně žít, pracovat na půdě, vychovávat děti, a až přijde čas, tak klidně umřít. A oni... Co všechno nám jenom nedělali!? V jakym strachu nás drželi, jak s obyčejným člověkem nepočítali – to se nedá ani vyprávět, ani v dopise vylíčit. Ostatně ty to víš líp než já. Já aspoň zůstala u nás doma s Kaziune, ale kde ses ocit ty? Jen si nemysli, že my sme tady nezažili bídu. S bídou sme vstávali, s bídou uléhali a na bídě leželi.

Ale nezačala sem psát z toho správného konce – vždyť ty o mně od toho devětaštyřicátého nic nevíš. Pamatuju se, že to velikonoční ráno byla velká mlha, Kaziune měla příušnice, já jí nahřívala lneň semínka, dávala do pytlíku, abych jí je horké přikládala ke krku, když najednou slyším – ve městečku je nějaký šum, pozdvižení a pláč. Na dvůr vběhla stará Baltiejusová a volá do okna: „Poběž, Kontrimasová, honem! Odvážej ti bratra!“ Hodila sem všechno na podlahu a vyběhla sem, jak sem byla. Koukám – dlouhá řada povozů jako na hřbitov – zvolna jede do kopce. Starý Baltiejus se opíral o hůl u krámu a počítal: „Sedumdesát dva... sedumdesát štyry.“ Kolem mě je však mlha, i před očima mám mlhu a nepoznávám lidi, co sedí na vozech – všechny znám jménem, a teď je nerozlišuju. Soused veze souseda. Ze všech vesnic farnosti najednou. Vidím chlapy, ženský, děti, rance, pytle, ale ty ani Elze nejste na žádnym voze. Jen Mikalajus běhá sem tam kolem vozů a mává puškou: „Přes městečko jedte cva-lem, přidejte!“ Ale formani nepřidávají, sedí se svěšenýma hlavama. Vrhla jsem se k Mikalajusovi. „V kerym vozu je bratr?!“ Odstrčil mě puškou: „Dál od vozu!“ Další lidový milicionáři jdou vedle vozů, ale nepovykujou jako on – oči maj sklopený. Mikalajusová stojí před svou chalupou s dítětem v náručí a křičí: „Jen jedte, vy nepřátelé lidu! Jen jedte, vy banditi! Koukej, koukej, Borisku, jak kulaky vezou na Sibiř!“ Ale dítě nic nechápe a ukazuje prstem na Mikalajuse: „Táta, táta!“ Pocítila sem, jak mě starý Baltiejus chytil za rameno a zatřásl: „Nestůj tu jako sloup! Utíkej humny za městečko – vaši jedou v prvním voze!“ A první vozy už zahýbaly za roh krámu, už tam pokřikoval Mikalajus. Podlomila se pode mnou kolena, nemohla sem se ani pohnout, a když sem utíkala přes Baltiejusovu zahradu, upadla sem a celá špinavá vyskočila na silnici. Pamatuješ, přiběhla sem k vozu a chytila tě kolem krku,

Elze strašně křičela, na všech povozech to vypadalo jako o soudným dnu, a já nebyla s to říct jediný slovo, neměla sem nic, co bych ti mohla dát s sebou, jen prázdný ruce, ani bochníček černýho chleba sem nevzala z domova. Mikalajus mě chytil za ruku a táhl mě pryč, já tě druhou držela kolem krku, málem sem tě stáhla z vozu. Přiběhl i lidový milicionář Gedrimas, popadl mě za vlasy, ale ani ve dvou mě nemohli odtrhnout. Rozkřikl ses z vozu na Mikalajuse: „To ještě chcete sestře zlomit ruku?!“ Buch – Mikalajus tě udeřil pažbou do zubů, viděla sem, jak ti z pusy vytryskla krev – a omdlela sem. Probrala sem se až doma, stará Baltiejusová znovu zatopila a vařila bylinkový odvar. Tak takový bylo naše rozloučení. Letos na jaře, v dubnu, tomu bylo přesně třicet let, už táhne na jednatřicátý. Jestlipak se ještě někdy, můj milovaný bráško, uvidíme a promluvíme si spolu? Asi nikdy. Vždyť ani ty už nejseš žádný mladík, loni v prosinci si to dotáhl na sedmý křížek. A tvůj život nebyl lehký jak pírkó – vysokýho věku se sotva dožiješ. Tys mi to sice nenapsal, ale já si stejně myslím, že těch třicet let kácení lesa v mrazu nemohlo prospívat tvému zdraví. Síly ti ubývají.

Už před deseti lety, a možná ještě dýl, si mi napsal, že ti trest zrušili, že si tam odtud jako propuštěný. Od toho dopisu sem tě začala čekat, i když ses mi o tom už nikdy ani nezmínil. V jinym dopise si mi napsal, že Bronius chodí do školy, že ty žiješ skoro celý rok sám, že Bronius je ve městě v internátu a že je u tebe jenom nakrátko v létě. A že sis postavil dům a že máš na břehu nějaký řeky zahrádku. Ale co tam u vás v těch mrazech může růst? Máte u vás aspoň pár měsíců léto?

Vyptávám se tě na tohle, protože vím, že se tvýho dopisu ani tebe samotného už nedočkám. Ostatně nejednou sem si při čtení dopisu říkala, jestli mi píšeš pravdu. O stavbě domu i o tom, že žiješ sám. Člověk si nestaví dům, aby v něm žil sám, ne... Kvůli sobě samotnému by to nikdo nedělal. A nač by byl Broniusovi? Vždyť si mi psal, že po vysoký škole zůstal žít v Irkutsku. Pane Bože, když si pomyslím – ono už mu je třicet, už to není žádný malý dítě. Na Sibíři se narodil, na Sibíři vyrost – o naší Litvě se mu nemůže ani zdát! Neví, chudák, ani jak tu vypadá slunce! Proto si myslím, že si mi nenapsal úplnou pravdu. Když na Elze spad strom – Broniusovi bylo pět. Jak bys moh jako dřevorubec sám vychovávat dítě, jak bys ho moh opustit? Do lesa sis ho nemoh přivést a přivázat ke stromu! Nemůže to být jinak, než že sis přived ženu, ale mně si to nechtěl psát. Třeba sis našel Litevku? Přivezli tam přece spousty dobrých Litevců. To není tvoje vina – zůstal si vdovec s malým děckem v náručí – a musel ses pěkně otáčet. Jenže si říkám, že kdybys měl Litevku, tak

bys mi to hned napsal, ale protože si mi to nenapsal, tak to bude tak, jak si to myslím... Ale i kdyby tomu tak bylo, stejně ti to nemůžu mít za zlý. Co by sis počal s malým dítětem? Třeba je to pořádná ženská. Koneckonců, ona tě nedeportovala, ona tě neudeřila pažbou do zubů. Mezi Rusy se najdou lidi, co sou stokrát lepší než našinci. Sama sem to za války zažila. Myslíš snad, že ti ty zuby vyrazil Rus? Mikalajus? Jakýpak je to Rus?! Možná si nepamatuješ, že otec rád vyprávěl, jak tu před první světovou válkou zůstal nějaký ruský voják, menoval se Mikalajev, tak mu naši lidi začali říkat Mikalajus. Oženil se a chodil s partou od domu k domu řezat dříví. A jeho syn, ten lidový milicionář Mikalajus, taky. A ruský umí asi tak jako já. No a Gedrimas? To je Žemait jako poleno – a co ten nadělal špatností lidem z městečka? I ten největší rařan nevbuzoval tolik hrůzy jako on. Možná je ta tvoje pro tebe nejlepší na světě? Rusandy se nebojí bídy, a ten kdo se jí nebojí, kdo je sám potrefený – ten může mít s jiným člověkem soucit. Já si říkám – kdyby neměla soucit s deportovaným, a ještě s vdovcem, navíc s malým dítětem, nebyla by si tě vzala.

Ale pokud je to tak, jak si myslím, měl bys mi to stejně napsat, sem přece tvoje vlastní sestra. Když to já nepochopím, tak už nikdo. A kvůli příjezdu – můžeš přece přijet sám. Nechceš ani na starý kolena ještě vidět Litvu?

Chápu, je to dlouhá cesta, stála by tě hezkých pár stovek. Napřed sem si představovala, jak přijedeš. Co když tě ale nepustí? Jenže z těch deportací se jich už plno vrátilo, pokud zůstali naživu. Koupili si od kolchozu svůj dům, pokud ho ještě nezbourali, a začali si ho postupně zabydlovat. Přece sem ti napsala, že náš dům pořád stojí – omšelý, pokřivený, ale stojí. Bydleli tam všelijaký takový, co vandrujou světem, nic neopravujou, nic nespravujou. I teď tam žijou takový. Jenže to hlavní je počítám v něčem jinym. Úplně jinym. To hlavní je v srdci. Ty si mi přece v posledních letech, ještě než si šel do penze, posílal peníze. Poprvý sto rublů, podruhý osumdesát a naposledy skoro sto padesát. Za ty peníze ses mohl aspoň na pár dnů vrátit. A že ses nevrátil ani nakrátko, říkám si, že máš v srdci velkou bolest, ta ti v něm uvízla až do smrti, nikdo tě jí už nedokáže zbavit. Kvůli tomu nemůžeš svý srdce přesvědčit, aby ses sem rozjel, nechceš zažít další, novou bolest.

Objevila se tu sestřička, píchla mi injekci, chtěla sem ještě dál psát, ale přišlo na mě spaní. Oči se mi přímo samy zavíraly. Ani papír už nemám – včera mi sanitárka koupila sešit, a já už píšu na poslední list. Dám jí pár kopejek, aby mi jich zítra koupila hned několik.

Na pokoji sme tři – my dvě starý báby a jedna ještě mladá ženská, ale ta je na tom nejhůř – drží ji na práškách a celý den prospí. Příští týden bude na operaci, ale mně o ní nic

neříkají, jenom slibují, až prý se vrátí z dovolený ten a ten doktor, tak si vás prohlídne a uvidíme, co řekne. Čekám na toho doktora jako na smilování. A ta třetí pacientka, nějaká Ronkinisová z Jodeikiai, po nocích hrozně naříká, má bolesti, chudák, já teda taky, ale já zatnu zuby a mlčím. Když sem celý život mlčela, je mi hanba teď na starý kolena tu poslední bolest nevydržet.

Mám spoustu času, na nikoho už myslet nemusím, tak přemýšlím o svym minulym životě.

Snažím se ti popsat všechno od tý chvíle, co už si na Litvě nebyl, co už nemůžeš vědět. A začalo to takhle...

Na podzim nás všechny svolali do sálu, tam, kde dřív bývala židovská škola, a začali nás zapisovat do kolchozu. Bohatý sedláci v našem městečku nikdy nebyli, a ty zatím, co tu byli, všechny odvezli eště před tebou. Zůstali tu leda ševci, krejčci, svíčkový báby, pár vdov, přistěhovalci, ti se všichni sešli v židovským domě, pak pár desítek rodin lidových milicionářů a ještě několik takových jako já, co měli leda malou zahrádku a živili se rukama.

Samozřejmě ten, kdo nevlastnil žádnou půdu ani žádnou domácí havěť, ten se přihlásil s lehkým srdcem. Ať tak či onak, ti se tu procházeli s rukama za zády, zatímco těm druhým se srdce zalávalo krví. Já sem utěšovala samu sebe: „Ať dělají, co chtějí, ať si píšou, kam chtějí. Sem vdova, ať budu v kolchoze, nebo nebudu...“ Upsala sem jim těch pět hektarů, co mi koupil nebožtík otec jako věno. Věděla sem, že když je nedám po dobrým, přijde doba, kdy mi je vezmou po zlym. Později sebrali všechno všem, nikdo nezůstal na svý půdě. Koho nepřesvědčili slovy, přinutili ho jinak, strčili mu pod nos pušku. A pak nás na schůzích měli za bláznů – prý když sme dobrovolně vstoupili do kolchozu, tak teď bysme měli pořádně od srdce dělat! Když ti lední medvěd do okna nakukuje, to je hned dobrá vůle. Už při první schůzi nikdo nemohl říct ani slovo proti. Z města přijel nějaký panák a bušil pěstma do stolu, celý rudý křičel, co udělá s těma, co nechťejí jít do šťastný budoucnosti, a ze všech oken školy čouhaly pušky.

Museli sme taky vybrat předsedu. Zase vstal ten panáček z města a zablejskal brejlema: měli bysme vybrat souduhu Mikalajeva, protože je aktivista sovětskýho zřízení, proléval vlastní krev při bojích s bandity a je přítel dělníků z celýho světa, co na tom, že neumí moc psát a číst, na to bude mít účetního, hlavně aby až do konce správně prosazoval stranickou linii. Co je ten konec, nám nikdo nevysvětlil, ale i tak sme pochopili, že sme se dostali pod Mikalajusovo vedení a že hodně rychle k tomu konci dojdeme. Moje srdce se vzbouřilo a nevydrželo, ani sem nevěděla jak, vyskočila sem a nahlas vykřikla:

„Když chcete Mikalajuse, tak to už radši hned dneska všem rozdejte žebrácké hole!“

Hned vstal ten obrýlený panáček a vytáhl z kapsy červený notes.

„Jak se menuješ?“

Neodpověděla sem, padla nazpátek na lavici a teprve teď pochopila, že sem neudělala dobře. Gedrimas, co seděl vedle toho brejlatýho, mu něco pošeptal do ucha. Na vlastní oči sem viděla, jak ten první něco šeptal a ten druhý si to napsal. Pak vstal a znovu začal celý rudý křičet:

„Kolchozy – to je hlavní cesta rovnou do komunismu. A kdo je proti komunismu, ten je nepřítel lidu... A sovětská vláda nepřátele lidu nemilosrdně pronásleduje a bude pronásledovat!“

Měla sem pochopit, že mě můžou zlikvidovat.

V sále nastalo takový ticho, že nebylo slyšet ani lidský dech. Nato vstal starý Baltiejus. Seděl úplně vpředu, všichni sme ho dobře viděli a slyšeli. Začal mluvit o tom, že teď máme společný půdy víc, než mělo kdejaký panství, a že by ho měl víst nějaký rozumný a moudrý člověk, že to nemůže být jen tak někdo. Je třeba najít někoho, kdo dobře hospodaří na svym. Na konci sálu někdo zvolal: „Takový tu nemáme!... Všichni odjeli na poslední pouť!“ To už vyskočila za stolem Urkauskasová, kerá seděla mezi Gedrimasem a Mikalajusem, začala mávat rukama a křičet, že i starý Baltiejus je nepřítel lidu, že už si ho dlouho všimá a že už to dávno vytušila a že se lid s pomocí velkýho ruskýho národa zbavil všech pánů a statkářů. Baltiejus jí nato odsekl:

„Pánů nebylo těžký se zbavit, vyvezli jste je a basta, ale jak se my máme zbavit Mikalajuse?“

Všichni se dali do smíchu, ale Urkauskasová dál stála a křičela, že tohle je protisovětská agitace, že Baltiejusův otec byl ještě za cara na statku šafář... Baltiejus odpověděl, že není třeba vzpomínat, co bylo za cara, ale že musíme myslet, co budeme jíst teď. Jak Mikalajus povede tak velký hospodářství, jestliže sám nikdy v ruce nedržel ani pluh, ani kosu? Naučil se akorát držet pušku a všem ji strkat pod nos, a po chalupách nehledá bandity, ale kořalku. Ten z města zdvihl ruku a dal znamení někomu u dveří, přišli tři lidový milicionáři a vyvedli Baltiejuse ze sálu. Odvedli ho do svýho okrsku a pustili až ráno. Vrátil se jako němý a nikdy nikomu neřekl, co tam s ním udělali ani co jim říkal. A my se sklopenýma očima zdvihli ruce pro. Založili sme kolchoz Úsvit komunismu. Ten název navrhla Urkauskasová.

Mikalajus si zapráhl pěknou Baužisovu kobylku do Rapalysova kočáru, pušku si postavil mezi nohy a drandil po městečku z jednoho konce na druhý. Lidi se ho báli,

všichni s ním chtěli být zadobře, všichni ho častovali, nalívali mu, takže se díval na svět střízlivýma očima málokdy. Jednou v noci vyskočil rozespálý z postele, začal v chalupě střílet a křičet, že banditi se k němu plíží do domu. Vrhel se do boje sám se sebou a omylem si prostřelil lýtko. Sebrali mu pušku a za pár dní odvezli i jeho.

Ted' přišel na řadu Gedrimas. Ten taky nikdy neměl pluh v ruce. Pamatuješ, jak před válkou kopal u otce příkop? Otec po několika dnech takového kopáče vyhodil.

Gedrimas všechno řídil jen jazykem, vsedě, s kořalkou. Jazyk mu sloužil dobře a slouží doteď. Urkauskasový taky. I ona lezla vždycky na tribunu jako první, bila se pěstmi do prsou, až to dunělo: za drahou sovětskou vládu...! za drahou sovětskou vládu... prolijeme poslední kapku krve!... vlastního života nebudeme litovat!... Ale nikdo po ní ten život nepožadoval. Ani tu krev, napůl zředěnou kořalkou. Potřebovali sme pořádek, být střízlivý, nepít, starat se o hospodářství, o půdu, hledět si dobytka, a ne mlít jazykem, chlastat kořalku a vdovám lízt pod sukně. Upřímně řečeno, Urkauskasová pořádek nastolovala všude, byla okresní tajemnice, i sami členové tý jejích strany se jí báli. Co lidí dostala do drápů NKVD! Byla větší komunista než kdo jiný, a neměla ráda lidi. Tajně se po nocích plížila kolem chalup, kde na dvoře neměli psa, a poslouchala, o čem si lidi povídají... Na všech schůzích byla, všude se cpala, vždycky všude byla první. V jedenačtyřicátým stačila utýct do Ruska, někde v kolchoze tam vybírala brambory a všem do očí předhazovala: „My sme bojovali, prolévají krev, a vy ste tady stříleli židy a pekli Němcům koláče...“

Jednou mě potkala před kostelem, zastavila mě a s přimhouřenýma očima se vyptávala:

„Snad ses nebyla modlit za svýho drahýho bratříčka?“
Odsekla sem:

„A i kdyby, modlila sem se za svýho, ne za tvýho...“

„Však on ho tamodtud ten tvůj Kristus nedostane, je tak vychrtlej, že mu sou vidět žebra!“

„A co ten tvůj s hrboletým nosem, knírem a poďobaným ksichtem?“

„To myslíš soudruha Stalina?“

Jen jí sukně zavlála kolem lýtek, jak se rozběhla – na úřad. A já zůstala stát na místě jako opařená – Pane Bože, já jednou za ten svůj jazyk tak dostanu, že si ho budu chtít sama uříznout, ale nebudu mít nůž. Jenže nic se mi nestalo, možná proto, že sme byly před kostelem jen my dvě a neměl kdo dosvědčit, co sem řekla o pánbíčkoví Urkauskasový.

Mnohokrát – v noci i ve dne – sem myslela na tebe, můj milovaný bráško, na to, že v naší farnosti musel být někdo,

kdo jako první řekl, že pojeděš pryč... Nikoho nepodezírám, jen Urkauskasovou. Srdce mi to říkalo už tenkrát a říká to i dnes – to byla ona!

Na podzim sebrali některým lidem krávy a taky sebrali krmení. Do Novýho roku byl v městečku více méně klid, ale po Novým roce – soudný den! Z krmiva nezbyla ani hrstička, krávy společně ustájeny v chlévě u Rapalysový bučely od rána do večera, vepřící kvičeli a ohlodávali kotce. A navzájem se okusovali. Na lidi se vrhali jako vztekly psi, nikdo nemoh ani vejít dovnitř. No a věčně opilý Gedrimas si toho ani nevším. Pak všichni lidi začali říkat: musíme už něco dělat, zachránit dobytek, my už se nějak o sebe postaráme, ale co komu udělala ta nemá tvář?

A Gedrimas nato:

„Ste hloupý, nebo ste přišli o rozum? Stejská se jim, proto bučí. Děte k nim a podrbejte je, hned přestanou bučet.“

Jindy měl jiný vysvětlení:

„Ale vždyť ony nebučí, vždyť zpívaj. Když sou takhle pohromadě, tak je jim veselo. Jen ať si zpívaj, hovádka, jen ať si zpívaj, však už se namlčely dost a dost, když byly samotný.“

Chlív Rapalysový je hned za Baltiejusovou zahradou, vidím na něj přímo z domu. V noci sem si omotávala hlavu dvěma vlněnými šátky – ale stejně sem je slyšela a nemohla spát, bylo mi toho dobytka líto, srdce se mi svíralo lítostí, ale jak jim můžu pomoci, jak je zachránit?! Ležím ve tmě a říkám si: „Když se takhle chovají k dobytku – co všechno můžou udělat s lidma?“

V půlce ledna začalo bučení utichat a později utichlo docela. Chlapi začali krávy přivazovat k trámům. Kerý dovolili, aby si lehla, tak ta už nevstala. Ze stodol odvezených sousedů, co měly doškovou střechu, začali tu slámu strhávat... Ale ta zima! A toho sněhu! Sláma byla shnilá, popraskaná, musela se přivízt a dávat do žlabu rovnou se sněhem. Koně se eště jakž takž drželi – museli zůstat do jara aspoň napůl živý. Z nějakýho hospodářství přivezli dva obrovský kotle a nařídili Kuprisovi, řezníkovi, aby porážel krávy, maso rozboural a uvařil. Celou zimu běhaly Kuprisovy děti s červenýma tvářema. Vařeným masem krmili i prasata, aspoň jim bylo trochu líp.

Největší nouze bývala o chleba. Pekli ho na okrese a do městečka vozili dvacet kilometrů koňma. Vozil ho nějaký Zube, říkalo se mu Černý, možná se na něj pamatuješ. Byl to náš vzdálený příbuzný. Měl takovou dřevěnou budku s dvířky, v zimě ji postavil na sáně a v létě na kola. Do budky se vešla stovka čtvrtek bochníčků. Pro celý městečko bylo zapotřebí sto bochníčků, a ten chleba byl černý, slaný a navlhlý – jako solený mýdlo, ale ani takový

sme si nemohli koupit. Seřadili sme se do fronty před krámem ve čtyři ráno, byla tma, mráz nebo déšť, a my tam stáli až do odpoledne, do čtyř hodin. Nemohli sme jít do práce, ani sme nedostali chleba. Tak sme se trápili plno let, pak začalo jezdit s chlebem auto, už se nestálo ve frontách, občas býval i bílý chleba, no a před velkými sovětskými svátky sme párkrát dostali koupit i koláče. A eště pozděj už bylo chleba, kolik si chtěl a jaký si chtěl. A tak je tomu i teď. Jenže někteří si dneska chtějí práci ulehčit, a když se nedá koupit granulovaný krmivo nebo obyčejná mouka, tak krmí prasata chlebem. Občas si říkám, Pane Bože, kdyby to tak viděly ty chudinky – prasata, co v těch prvních letech okusovaly kravám kopyta, čím je teď lidi krmí! Jak bohatá musí být vláda, aby nepřišla na buben, když dopouští takový plýtvání.

V tom prvním roce se u mě v chalupě jednou o polednách zastavil Gedrimas. Nepamatuju se, co sem zrovna dělala, zůstala sem stát uprostřed světnice: copak mi asi chce? Jen zamumlal „brejden“, bez vyzvání se posadil ke

stolu, vytáh z kapsy nějaký papír a kouká, pohybuje rty, ale nic neříká. Taky stojím tiše, mlčím, ale srdcem cítím, že to nebude nic dobrýho.

„Nevítáš mě, svýho předsedu, s úctou, Kontrimasová...“

Neudržela sem se:

„Když mně eště nevyrostly vlasy, cos mi vytrhl z hlavy!“

„Však vyrostou, vyrostou... Vlasy rostou pořád, co by dělaly jinýho. Jen je třeba vydatně zalívat, jako zahradu...“ žertuje eště.

Dává mi najevo, že bych měla dát na stůl kořalku. A já stojím a v duchu si říkám: houby ti přinesu, i kdybys tu seděl až do večera, nic ti nedám! Podíval se na mě, zachmuřil se, povrtěl papírem v rukách. Očima mrknul na mě, pak zase na papír... Tenkrát sme se každýho papíru báli jako čert kříže, stačilo, aby si zapsali méno – a člověk nevěděl, jestli se už nemá chystat na cestu... Pak Gedrimas zastrčil papír do kapsy, začal prsty bubnovat po stole a pokyvoval hlavou:

UVNITŘ REVOLVERU

POEZIE – Ganado

Sebald – **LETECKÁ VÁLKA A PAMĚŤ**

BERLÍNSKÁ VÝTVARNÁ SCÉNA

Soukupová, Martínek – **PRÓZA**

ROZHOVOR – Ryšavý

Japonsko – **REPORTÁŽ**

DOKUMENTARISTÉ – Šiml

Róna – **ATELIÉRY**

PLASTIKY, KRESBY – Koval, Granwehr

Vendlerová – **AMERICKÁ KRITIKA**

COULEUR – recenze, glosy a další

K dostání v knihkupectvích, se slevou v redakci RR či poštou: 148 Kč zašlete složenkou do Revolver Revue, Jindřišská 5, Praha 1, 110 00, nebo na č. ú. 171178049/0300. Ve „zprávě pro příjemce,“ uveďte „RR 72“. Více na www.revolverrevue.cz, 222 245 801, sekretariat@revolverrevue.

„Nevíš, Kontrimasová, komu bys měla být vděčná, ani netušíš...“

„A jak to můžu tušit?“

„Pamatuješ, jak si tuhle agitovala na schůzi? Proti kolektivizaci a proti sovětské vládě?“

„Já neagitovala. Já mluvila proti Mikalajusovi...“

„A kdopak je Mikalajus? Předseda kolchozu! Vláda! Stejně jako já. A kdo je proti naší drahé sovětské vládě...!“ a bouchl pěstí do stolu.

Polekala sem se. Všichni sme věděli, co je za agitaci proti... Tohle mi čert napískal, že sem si pustila jazyk na špacír. Měla sem si dát pusu na zámek a být jako beránek. Co sem změnila tím svým jazykem? Mikalajuse stejně zvolili. A kdyby se neupil, zůstal by předsedou dodnes. A mě už za to mohli kdykoli předvolat na NKVD a dát mi za vyučenou, abych věděla, kde je moje místo a zač je toho loket. Prý agitátorka. Jen hubatá ženská, copak je možný agitovat proti takové vládě? A i kdybych vůbec neagitovala, napsali by na papír, že sem agitovala – a sbohem!...

Gedrimas mě celou pobledlou pozoroval a zkrivil koutky.

„No tak, už víš, nebo pořád nevíš, komu máš ruce líbat, že ještě přede mnou stojíš na Litvě?...“

„A jak to mám vědět, vážený předsedo?“

Gedrimas si prstem levý ruky poklepal po pravý dlani:

„Tahle ruka tě zachránila, tahleta!“

Pořád sem nic nechápala:

„A jak mě mohla zachránit? Na vlastní oči sem viděla, jak si mě ten panák s brejlema zapsal do červeného notesu.“

„No vida!“ Gedrimas nasadil vážný obličej, dál se díval oknem ven, ale od stolu nevstal a nevyšel ze světnice. Rozběhla sem se do chlíva, vytáhla schovanou láhev kořalky, rychle se vrátila zpátky a postavila ji na stůl...

... Kvůli tomu psaní mi začali říkat Julija Žemaitėová, jako tý spisovatelce.

Jednou navečer, před večerkou, sem zrovna seděla s brejlema na nose a sešit sem položila na parapet – když přišla sestra.

„Co ty to tu, Kontrimasová, pořád píšeš? Snad ne nějakou stížnost?“

„Jakoupak stížnost,“ odpovídám. „Píšu dopis bratrovi.“

„Ukaž,“ řekla.

„Ne,“ odpovídám, „neukážu. Nejsem ve vězení a své dopisy nikomu neukazuju.“

„A jak máme vědět, že to je dopis? Třeba je to stížnost na naši nemocnici? My tě tu léčíme a ty si na nás stěžuješ...“

„Já si nestěžuju. Nemám proč. Dostávám jídlo, injekce, postel je čistá...“

„No, dej si pozor,“ řekla. „Jestli je to stížnost, tak tě odsud vyprovodíme nato tata.“

A vyšla z pokoje pokyvujíc hlavou.

Teď, když odešla, můžu ti dál vyprávět o svém životě.

... Přinesla sem teda z chlíva tu láhev kořalky, postavila ji na stůl a přemýšlela, co k ní honem podám na zakousnutí. Gedrimas dostal trochu lepší náladu, ale dál mlčel, nic neříkal a oknem koukal na chlív Rapalysový a pořád tůkal prsty do stolu. Vypil jednu decku, otrásl se a nařídil, abych se taky napila. Lokla sem si, a jemu jsem znovu nalila plnou. Koukám, že už je trochu přístupnější, ale na chlív Rapalysový civí pořád.

„Černý mraky, černý mraky,“ povídá. „Velký černý mraky...“

„Kde vidíš ty černý mraky?“

„Nad tvou hlavou. Chápeš, co tím chci říct?“

„To chápou, chápou, jenom nevím proč?“

„Pořád za to samý, Kontrimasová, za to samý... Dostala ses do notesu... A nenávidíš Urkauskasový si ničím nevypokoupiš... a nevymodlíš... Chápeš, co ti povídám?“

Kývám – chápou, chápou. Ta babizna mě nenechala na pokoji, nezapomněla, co sem jí řekla před kostelem o Stalini. Nezapomněla ani na tu schůzi.

„Kdepak,“ řekl Gedrimas, „ty ještě moc věcí nechápeš.“

„A co ještě musím pochopit?“

„Nalej!“

Nalila sem.

Vypil to a zase se díval ven a koukal na chlív Rapalysový, pak se otočil a řekl:

„Musíš pracovat, Kontrimasová, pracovat!“

„Jak pracovat? Co mám dělat?! Kolikrát mě poslali, tolikrát sem šla!“

„Nechápeš, Kontrimasová, že jen práci můžeš vykoupit svou vinu?“

„Jakoupak vinu? V čem je ta moje vina?“

Znovu se podíval do okna, znovu začal prsty bubnovat.

„Tak ona ani nezná svou vinu! Nalej!“

Nalila sem.

„Tak koukej,“ řekl. „Za to, že si agitovala proti sovětské vládě, teď musíš svou vinu vykoupit prací. Od příštího pondělka budeš dojit krávy!“

„Ne,“ zvolala sem. „Radši mě zab, ale tohle ne! Přídu o rozum z toho bučení. Už teď sem z toho celá nemocná...“

Gedrimas ukázal prstem na okno:

„Poslouchej! Kde slyšíš jaký bučení? Hovádka sou pěkně tiše...!“

„Ale jenom proto, že sou přivázaný k trámům, už nemají sílu... A co je tam k dojení?! Už dávno nedávaj ani kapku mlíka!“

„Ale budou! Co by s ním dělaly?! Jak je vyženeme na trávu, tak ho hned budou mít...“

„Ne a ne,“ začala sem znovu křičet. „Ne! Pudu na pole, pudu do skladu, starat se o zeleninu, pošlete mě, kam chcete, jenom ne k dobytku. Nemám na to žaludek! Srdce mi to může utrhnout, když vidím, jak se trápí, a v očích mám slzy!“

Gedrimas opět vytáh z kapsy papír, znovu si ho přečetl a strčil zpátky do kapsy.

„Dobře,“ řekl. „Když nechceš dojit krávy, můžeš dojit lední medvědy.“

Dolil si zbytek kořalky, vypil a sklenici postavil na okno.

„Tak co?“ zeptal se. „Co mám říct Urkauskasový? Krávy nebo medvědi?“

Zakryla jsem si rukama oči a s pláčem položila hlavu na stůl.

„V pondělí koukej bejt v chlívě u Rapalysový...“

Originál: Granauskas, Romualdas. „Gyvulėlių dainavimas“. Gyvulėlių dainavimas.

Vilnius: Presvika, 1998.

ROMUALDAS GRANAUSKAS

Romualdas Granauskas (1939) je litevský prozaik, dramatik a esejista. Po střední škole prošel řadou dělnických profesí, pracoval v redakcích časopisů *Naše slovo* (Mūsų žodis) a *Nemunas*. Od debutu v roce 1954 rozvíjí osobitý styl založený na rytmizovaných, bohatě členěných větách, kdy například novela *Obětování býka* (Jaučio aukojimas, česky 1990) sestává celá z pouhých tří dlouhých souvětí. Už v prvních povídkových sbírkách *Vrcholky stromů* (Medžių viršūnės, 1969) a *Jedlíci chleba* (Duonos valgytojai, 1975) sakralizuje Granauskas zanikající hodnoty litevského venkova. Texty lidových žánrů využívá ve sbírce povídek *Dobytčí zpěv* (Gyvulėlių dainavimas, 1998), jež se tematicky vracejí k tragice poválečných let. Svě eseje otiskl Granauskas v roce 1999 v knize *Agonie slova* (Žodžio agonija), je autorem řady filmových scénářů, poetické hry o básníku Antanasu Vienažindisovi *Ve tmě vykvěta růže* (Rožės pražydejimas tamsoj, 1978). V posledních letech mu vyšly romány *Kenotaf* (Kenotafas, 2005) a *Mlha nad údolím* (Rūkas virš slėniu, 2007). V roce 2000 obdržel Národní cenu za kulturu a umění.

ALENA VLČKOVÁ

Alena Vlčková (1942) vystudovala na Filozofické fakultě UK obory ruština a čeština. V letech 1966–87 pracovala jako redaktorka v Lidovém nakladatelství, v letech 1993–98 v nakladatelství Ivo Železný. Nyní je překladatelkou ve svobodném povolání. Litevštinou se zabývá od roku 1970, překládala mj. díla Jonase Avyžiuse, Vytautase Bubnyse, Mykolase Sluckise, Sauliuse Šaltenise či Juozase Baltušise. Jejím posledním knižním překladem je dvojice novel Romualdase Granauskase *Život pod javorem*. *Obětování býka* (Gyvenimas po klevu. Jaučio aukojimas; česky 1990), od té doby publikuje pouze časopisecky. Ve spolupráci s Jaroslavem Kabíčkem připravila výběry poezie *Ikarův stín* (1986) Eduardase Mieželaitise či *Za živé i mrtvé* (1994) Justinae Marcinkevičiuse. Spolu s Vojtěchem Jestřábem přeložila Marcinkevičiusevo drama *Černý a bílý mnich* (Mindaugas), jež mělo premiéru v Kolíně roku 1981. Alena Vlčková publikuje články o Litvě a litevské literatuře, z jedné třetiny se podílela na Slovníku pobaltských spisovatelů a na představení *Res baltica* v Realistickém divadle v únoru roku 1991.

Hromady roští pod sněhem

Renata Šerelytė

Přeložila Věra Kociánová

Hromady roští pod sněhem (Sniegas ant piktžolių), jež jsou součástí prvního povídkového souboru Renaty Šerelytė *Kuchání ryby* (Žuvies darinėjimas, 1995), nesou všechny rysy autorčiny pozdější tvorby: bohatým metaforickým jazykem, s hořkou sebeironií a zvláštní citlivostí k ženským osudům líčí úpadkovou atmosféru litevského maloměsta devadesátých let.

V městečku byl jeden domek. Pozornost ničím nepoutal – byl chudý, stěny pobité černou lepenkou, střecha pokrytá mechem, malá okna zarostlá vysokým pelyňkem a ostružiním. Žil v něm Kvietkelis se svou tetou, zasmušilou, mírnou ženou s kulatým obličejem, ve kterém se nezračil ani strach ani zmatek, jen křivě svěšené koutky úst, jako by s něčím stále nesouhlasily. Jejich dvorek byl prázdný jako po vymetení a jeho jednotvárnost nenarušovalo ani kdákání slepic.

Kvietkelis byl vášnivé, nepokojné povahy. Přemíra životní energie z něho tryskala spolu s přisprostlým tlacháním. Je až s podivem, jak mohl vydržet v takovém zapadákově. Často přicházel k mému otci na skleničku nebo si vykouřil pár levných cigaret. Zvláštní přátelé ale nebyli. Vždycky jsem se ráda dívala, jak Kvietkelis mluví, nohu přes nohu, pak hbitými prsty odcvrnkne oharek cigarety, a ten letí přímo k odpadkovému koši, odráží se od něj a padá na podlahu. Kvietkelis sprostě zaklel a moje bledé tváře trochu zčervenaly. Štiplavý tabákový kouř visel u stropu, podobný jemnému modrému závoji. Když byla kamna vychladlá, ležela jsem ve vedlejším pokoji pod peřinami, dusila se suchým kašlem a z dálky slyšela uklid-

ňující tlumený hovor – jako když drkotá po cestě vůz – dívala jsem se z okna na vybledlé podzimní listí a s přimhouřenýma očima klimbala. Jaké blaho, takové lenošné podřimování, přinášející zvláštní myšlenky i obrazy!

Nadcházel tučný konec týdne, čas zabijačky. Jasně a chladné zimní nebe hledělo z výšky, jakoby zaujaté lidským hemžením. Hlava prasete ležící na sněhu připomínala přerostlou řepu: svěšené uši mrazem spálené listy. Z čerstvé krve se kouřilo, z vyvržených vnitřností v neckách stoupaly páchnoucí výpary, kolem slídl vychrtlý šedý kocour s lačně se lesknoucíma očima. Kvietkelis, snad aby zdůraznil svou živočišnost, usrkával z plechového hrnku teplou krev. V chalupě to vonělo cibulí a bobkovým listem, na kamnech bublaly hrnce. Muži vytahovali z čerstvé polévky žebírka, namáčeli je do ostré omáčky a trhali silnými zuby. Těžká vůně masa se linula kolem chladně se třpytící lahve kořalky na stole. Okno se potilo mastnými výpary, bledé denní světlo se ztěžka dralo do tmavé kuchyně jako do sklepní jámy. Bytí stékalo po okně v kapce vody – přitlačená tlustým prstem se rozplývala, mizela a zase se objevovala jako svědění ve zkrchlých nohou, jako neodbytná myšlenka, že jsi neodpusti-

telně spokojený, sytý a otupělý, že takhle už nemůžeš dál, že žít bez inspirace je jako pomalu umírat... Kdo vypere střeva? křikl otec. Přehodila jsem přes sebe sukni nasáklou pachem chlěva a kravského hnoje a vyšla ven. Za dveřmi v kuchyni šplouchala v lavoru voda – otec si myl ruce. V koutě zaklapaly těžké holinky a znovu se rozlil hutný, přerývaný proud hlasů, podobný hrdelním modlitbám a nářkům divochů.

Vysokou trávu u záchodu zavál čerstvý sníh. Je posílaný měkkými kočičími tlapkami. Celé léto se za dřevníkem válely nerozštípané špalky, hromady suchého roští, od deště zčernalé haldy plevelu vytrhaného ze zahrádky. Teď připomínaly hladké pouštní duny. Nedráždily oči a nedělaly ostudu. Když se na ně člověk díval, nechtělo se mu nic dělat. Jen někam zalézt a pozorovat svět škvírou ve zdi. Nad pouštními návějemy víří vítr a přesypá křehký sníh, zvuky ze sousedního dvora a bučení dobytka. Vidím tlustou sousedku – vědro se slámou přilepenou na dně stojí u studny a ona do ní v předklonu zírá, jako by to vědro nebylo plné vody, ale červeného vína, tak podobného krvi. Jako všechny ženy z městečka je i sousedka silná, červenolící, nebojí se práce a ráda se napije. Odkýchne si, nos utře do rukávu vaťáku a dlouho mrká zarudlýma očima. V kyprém obličejí mrzutý výraz. Popadne vodou přetékaající vědro a vleče ho do chlěva.

Proč byla moje matka jiná?

Dřevěná panenka s uhlazenými vlasy, měkkými jako mech. Radovala se i plakala, aniž věděla proč, trpěla kvůli maličkostem. Otec neměl rád její smutné nálady a ublížené slzy – vždyť ostatní ženské nadávaly nebo zpívaly, hlasy z osvětlených oken pronikaly k sychravému nebi. U stolů rozkvétaly tváře červené jako muškáty. Jenže maminka i v rakvi vypadala jako vyřezaná ze dřeva, bledě žluté hedvábné šaty splývaly s jejíma rukama i barvou rakve a mě neopouští divný pocit, že jsme nepochovali člověka, ale suchou větev. Ach ta „...-émie“ – vzdychala, shrbená před všemocnou chorobou, matčina sestřenice, dáma s nabarvenými vlasy, když rozstavovala květináče kolem rakve. Ta „...-émie“ mi nepřipadala ani velká ani mocná. Maminka ležela v rakvi nemá a její nemoc ležela s ní. Obě byly podobné zemřelým ženám – tiché, povznesené, s vpadlými tvářemi a křečovitě sepnutýma rukama na prsou. Ta „...-émie“ se podobala květině, která nevoní ani nekvete, jen se po tyči vine vzhůru, podobala se rybníku, jehož voda se nikdy neohřeje a nezaleskne sluncem. Podobala se mé matce. Škoda že máma nebyla jako sousedka. Ležela by doma opilá a nehleděla na pořádek. Prasata by onemocněla červenkou, hladový zmoklý pes by se vyčítavě díval z boudy. No a co? Opilost je stav za-

pomnění, krátký jako sen. Vždyť by člověka nevívalo po každé jen přidušené chrápání z postele, ale občas taky chladný závan umyté podlahy, pověšené prádlo a vůně vařeného jídla. A kdyby zazpívala jen tak při skleničce vysokým, steskem přeskakujícím hlasem, s pěstmi přitisknutými na prsou, vzhledla bych k ní s lehkým úsměvem a bylo by dobře.

Muži z městečka pro mě byli záhadou. Odměření, nemluvní. Můj strýc, tvrdý stařec s ostře řezanými rysy, pil v tichosti tři měsíce v kuse, aniž by o tom kdo věděl. Těžko říct, jestli ze světobolu, nebo jestli prováděl sám na sobě výzkum lidských možností. Nejspíš ho k tomu vedl ničím nevysvětlitelný strach. Na mamčině pohřbu postával netečný, opilý, s vyjevenýma očima a ustrašeně pootevřenou pusou. Později, když jsem brečela v koutě (protože jeden mladý příbuzný, do kterého jsem byla zamilovaná, mi nevěnoval žádnou pozornost – prostě postál tradiční minutu u rakve a pak skočil do auta a odjel), se na mě strýc podíval rybíma očima, řádně si uprndl a odpotácel se do pokoje. Slza mi uvízla v krku jako nechutné sousto. Uhladila jsem si vlasy a uklidnila se. Strýček má pravdu.

Muži neměli smysl pro estetiku. Oscar Wilde by jim to neodpustil, ale ať, tady není co odpouštět. Co odpouštět ani co proklínat. A k čemu je lilie na klopě saka. Kupka hnoje má taky svou romantiku. U ní se odehrávají chlapecké hovory a já jsem dítětem těch mužů. I moje kamarádka, krásná jako květ, vyrostla z hromady hnoje. Jenže ona prská jako kočka do ohně. Že prý to dotáhne výš. Tam, kde vodku usrkávají z noblesních skleniček a jedí jednohubky napíchnuté na párátko. Už se stihla vyspat s jedním podřízeným vedoucího. A možná se už chystá i do šéfovy postele. Aby krásné květiny dobře rostly a kvetly, potřebují hnůj. Nejlépe s přísadami: rašelinou, zetlelým listím a podobně. Ale co je mi po tom. Jsem jak suchý pahýl. Suchá větvička na sněhu pocákaném prasečí krví. Člověk by ho chtěl shrnout na hromadu a vyprat.

Nechápu tenhle svět, neznám ho a nevím, jestli se za to mám stydět. Všechno je zpřeházené jako na našem dvorku, pomíchané a oddělené, oddělené a pomíchané, jako u nějakého mstivého člověka trpícího nevyčlelitelnou nemocí, která mu otravuje mozek. Už není schopný vydržet bez hloupého předvádění se a hraní. Proto i svátku je jako máku: pestrých, groteskních, děsivých. Děsivé jsou svým pokrytectvím: i pod sebebláznivější maskou hoří jiskřička chladného rozumu a všechno, co se přihodí v době veselého řádění, je odsouzeno a vlečeno k odpovědnosti. Ale pro koho! A proti komu! Odporné ženské s hlavami zatemněnými pitím se beze studu cho-

vají tak, jako by zítra čekaly soudný den a tahle slavnost byla Poslední večerí, nenasytnou a šílenou. A možná ani ne poslední. Tím hůř. Při bratřancově svatbě hráli muzikanti valčík, jako by chtěli publikum rozplakat. Naštěstí nikdo nebrečel. Příbuzní se jako úhoři proplétali mezi lavicemi, novomanželé připomínali dvojici stydlivých dámiček – pomalu žvýkali, říhali do dlaní a zaražené zírali pod stůl. Tlustý, propocení ženichův svědek se přes hlavu svědkyně natahoval pro kuřecí stehno, námahou funěl – a nevěděl, co by chtěl ještě!... Stůl zářil v nejjemnějších tónech, pokoušel a vábil jako žena volných mravů.

Teta sedí na lavici se sepnutýma rukama a myslí na domov. Černé šaty s pestrými květy velkými jako deštníky se jí vyhrnují nad kolena, lepí se na tělo, jako by se chtěly rozplynout, snad ze studu před bledým tetiným obličejem a pevně semknutými vyschlými rty. Její oči bojují se spánkem a nudou. Pec, třísky, postel – později krávy, pastva, teplý pach siláže, žluté jiřiny u stodoly, jako by se převtělily do formy vyššího dobra – to možná zemřelá matka, hladící teplýma rukama ztěžklá ramena, něžně kynou na pozdrav. Tetě se v srdci pohnul nejasný neklid: jako by hrozila nějaká katastrofa. Co dělat? Hodit všechno za hlavu, kleknout na kolena a prosit Boha, aby zachoval dům a rodinu – nebo se zavřít ve stodole, zabořit hlavu do pichlavého slámníku a tiše si poplakat až do večerního dojení? Teta otvírá oči, zahnaná svou nesváteční náladou. Cloumá jí třes, ruce má studené. A strýc? Co strýc! Potácí se od stolu ke stolu, sám jako kůl v plotě. Teď zvedá sklenici piva a usrkává. Bože, kdyby tu tak byl Kvietkelis se svou živou povahou!

Dusivou atmosféru by prořízl ostrý hlas, zavanula by štiplavá vůně levného tabáku. Vyschlé tetiny rty by se mimovolně pootevřely. Kvietkelis by ji štípl do stehna. Šprýmař je na každé oslavě vítaný, i kdyby to byl jen fušer. Strýc by poplálal Kvietkelise po rameni, pozvedl by sklenici zvětralého piva a místnost by se otrásla chechotem.

Ach ti blázni. Blázni?

Keržikiokas má oblek, ale na svatbu by ho nepustili. Začal by hulákat, hlasitě se smát a měl by pocit, že je hvězdou společnosti. A možná by se nakonec i rozplakal. Bože, samé potíže!... To ať si radši spí na pile. Schoulený na čerstvých pilinách se z dálky podobá hromadě potrhanej lepenky (v městečku neměl nikdo tak originální šaty – ztvrdlé potem a špínou – dokonce mu je ani nikdo nezavídal). Na pile zahrnují Keržikiokase svou drsnou dobrotou – jako když spojíte tchyni a snachu dohromady – takovou velikou, hrubou a samozřejmou. V koutě leží po-

hrozené umaštěné noviny. Staré kolejnice zrezivěly, asi vlhkem. Slunce sprádá na zaprášeném okně tenké zlaté sítě, navléká pár stočených smyček i na Keržikiokasův neoholený krk, jako by ho chtělo z rozmaru a ve vsí tichosti uskrtit... Keržikiokas ve snu vidí městečko jako velkou homoli bílého cukru vyčnívající nad temnými pastvinami. Úsměv rozzáří koutky jeho úst, městečko se začíná rozplývat, dokud úplně nezmizí, a Keržikiokas si může vykračovat volnou krajinou sedmimilovými kroky a nikdo ho nezastaví. Jenže pak zahlédne u krámu Kvietkelise s jeho zrzavou čupřinou. Cožpak je možné nemít radost? Stojí, cigaretu mezi zuby, nahořklé sliny plive na schody. Běž, Alfonsi, říká chraplavým hlasem. V krámě mají slanečky. A kup si pivo! Je po nich žízeň.

Keržikiokas kývne, usměje se, vejde do obchodu, koupí to i ono, uloží vše do ošoupané brašny a ubírá se na pilu. Každou chvíli se pootočí a vzduchem se mihne jeho dlouhý nos. Počítá dlaždice na chodníku jako okvětí lístky: má mě ráda – nemá mě ráda. Zadívá se na smutnou jedli před oprýskanou kantýnou a povytáhne obočí. Proč má tak pokroucené větve a vršek opadaný? Che, to kaštan u pily je hezčí... Plechovka se slanečky se překulí v brašně a Keržikiokas radostně zavýskne. Mohl by se stát zahradníkem a stříhat stromy. Jenže, můj ty Bože, v lese je tolik práce! Všechno spletené dohromady bez ladu a skladu, žádná symetrie, žádná přesnost. Rákosí podél bažin je dlouhé a husté, omotá ti nohy jako podřezávané ovci a porazí tě... „Upadnu, zeslábnu..., shniju...“ Keržikiokas se otřese hrůzou, plechovka v brašně nadskočí. Je lepší zůstat v civilizovaném světě. Trocha kultury neuškodí. Na pile si na bednu prostře noviny, nají se, pusou utře pěkně do rukávu a ne do trsu kapradí. Divochem chtěl být leda kdysi dávno, v dětství.

Tak došel ke Kvietkelisovu domu, poslednímu v městečku. Dál už je vidět jen rovný pás dálnice, řídké shluky stromů, na kopci svítící okna vepřína. Kvietkelisův domek kýve hlavou pokrytou mechem, jako by se loučil, ve tmě je větší, hrozivější a tajemný. Široká pěšina obíhá stavení jako tmavý prstenec. Nedaleko stojí sloup s lucernou, jejíž světlo v noci ukazuje cestu. Není tu zrovna příjemně... Okna jsou potemnělá, slepá. Pod něčími kroky zapraskala suchá větev, zvoněl čerstvý kouř z cigarety. Někdo zaškrábal na dveře a zakňučel jako spráskaný pes. Kvietkelis? Ne, na něho to nevypadá.

A proč mu nikdo neotvírá? Okna jsou potemnělá, slepá. Připomínají oči trpělivé ženy.

Keržikiokas se obrací zpět k městečku a vydechne: Ne, vůbec se nepodobá homoli cukru. Spíš nějakému děsivě velkému choroši. Kdoví, jestli jde vůbec utrhnout!

Hej, uhní!... Kolem projede tlustá Prane. Kolo se pod ní prohýbá. Jako brouk se zavrtává do nazelenalé houbovitě substance městečka a mizí v ní...

... Ne, nerozumím tomuhle světu a znepokojuje mě to. Nedokážu ho vysvětlit a roztržít do přehledných šuplíček podle důležitosti. Nechci ho zvat pošetilým, ani jím nepohrdám, protože mi přináší radost. V jeho bělostnou čistotu ale nevěřím: v paměti mi vytanou hromady roští pokryté čerstvým sněhem, kapky krve na závějích a červené muškáty. Cítím nepříjemné brnění v prochlazených nohou a jasně bijící srdce. A naději: že jednou budu krásná. Už se nebudu podobat zmoklému psu. Třeba je mi souzeno

poznat město a uhlazené štěstí snobů. Budu chodit na vybraná představení a vyznávat určité filosofické názory. Docela bych to brala. Opravdu. Ale kdybych uviděla, jak se ulicí šourá Keržikiokas a jeho ošoupaná brašna mu pleská do shrbených zad, vhrkly by mi slzy do očí. Cítila bych, že jsem jako jeho rodná sestra – ušmudlané nemehlo s dlouhým uhrovitým nosem. A hned bych se mu chtěla rozběhnout naproti. Zaváté trsy suché trávy u chléva a tiché haldy zetlelého listí, slámy a plevelu by se mi nezdály ani ošklivé ani ubohé. Byly by tím, co pomáhá přežít.

A Kvietkelis je prý mrtvý. Oběsil se jednou večer, když přšelo.

Originál: Šerelytė, Renata. „Sniegas ant piktžolių“. Žuvies darinėjimas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995.

RENATA ŠERELYTĚ

Renata Šerelytė (1970) je litevská prozaička, dramatická, básnička a literární kritička. Po studiu litevského jazyka a literatury na Vilniuské univerzitě pracovala v redakci dětského časopisu *Hvězdička* (Žvaigždutė), později v týdeníku *7 dní umění* (7 meno dienos). První básně otiskla v šestnácti letech v časopise *Školák* (Moksleivis), první sbírka povídek *Kuchání ryby* (Žuvies darinėjimas) jí vyšla v roce 1995. Následovala historická novela *Prokletý meč* (Prakeiktas kardas, 1997), soubor povídek *Kruh holubů* (Balandų ratas, 1997), kniha dětských básní *Jehně pod baobabem aneb S vetr s ocasem* (Ēriukas po baobabu, arba Megztinis su uodega, 2000). Překladů do němčiny a polštiny se dočkal román *Hvězdy doby ledové* (Ledynmečio žvaigždės, 1999). Kniha *Jundin osud* (Jundos lemtis) byla vyhlášena nejlepší dětskou autorskou knihou roku 1997. V posledních letech na sebe Šerelytė upozornila souborem esejů *Dočasné měsíce* (Laukiniai mėnesiai, 2006) a knihou povídek *Balzamovač* (Balzamuotojas, 2006). Tématem jejich próz bývá prostředí litevského provinčního města poznamenaného nesmyslností sovětské minulosti a snaha uniknout do litevské metropole (*Hvězdy doby ledové*). Dějová linie je často potlačena ve

prospěch autorčiny sebereflexe hraničící se sebeironickými deníkovými záznamy. I v *Prokletém meči*, který se odehrává ve 13. století, během posledního roku vlády krále Mindaugase, používá Šerelytė současný jazyk a dynamický expresivní styl. Pro své zaměření na ženské hrdinky bývá někdy přiřazována k feministickým autorkám. Žije a pracuje ve Vilniusu.

VĚRA KOCIÁNOVÁ

Věra Kociánová (1974) vystudovala na Filozofické fakultě UK v Praze obory lituanistika a český jazyk a literatura. Později pracovala jako redaktorka jihočeských týdeníků (*Milevské noviny*), od roku 2005 je kastelánkou hradu Pecka. Během studií absolvovala několik stáží ve Vilniusu, příležitostně překládala krátké literární i odborné texty, později se podílela na výboru litevských pohádek, který se nyní připravuje k tisku. Pro loňské silvestrovské Odpoledne s litevskou kulturou přeložila text spisovatele Ramunase Abukevičiuse *A vždycky bude pozdě* (Ir visada bus per velu), jenž je dramatisací *Pádu Alberta Camuse*. Z poezie překládala několik básní mladého klaipedského básníka Rimantase Kmity, tyto práce však nebyly publikovány.

Vzpomínky od neviděného moře

Juozas Aputis

Přeložila Alena Dřízalová

V *Zrcadlových povídkách* (Atverstinės novelės, 2005) jsou spárovány některé starší všeobecně známé Aputisovy povídky s novými: vystupují v nich titíž hrdinové, ale už v nových životních situacích, po téměř čtyřiceti letech. *Vzpomínky od neviděného moře* (Prisiminimai prie nematomos jūros) rozvádějí osudy hrdiny snad nejproslulejší Aputisovy povídky *Na obzoru běží divočáci* (Horizonte bėga ŗernai, 1970) – někdejšího nezodpovědného a věčně opilého traktoristy Gvildyse, jež jeho vlastní žena ve vzteku připravila o oko.

Nejdřív, stejně jako každé ráno, zajdu do kostela. Tak brzy, a už je skoro plný! Podle oblečení je poznat, že se nesešli jen místní, jsou tu i hosté. Ti dva támhle – ten chlapík a ta slečinka – očividně nejsou odsud, v takových krátkých kalhotách lidé z městečka do kostela nechodí. Je to jejich věc, věc těch dvou mladých lidí. Možná i oni něco dali, nějaký ten cent těm, kteří se už před rozbřeskem začínají scházet u kostela. Sejdou se a natahují ruce, sotva zahlédnou lépe oblečeného kolemjdoucího. Takových žebráků jsou prý celé organizace, něco jako partaje – řadoví členové žebrají a vedení si nechává větší část peněz pro sebe. Co já vím – možná jsou ve větších městech, ale v našem městečku rozhodně ne.

Snad jim ten párek něco dá, až bude vycházet z kostela. Dojati krásnými zpěvy a sametovým hlasem kněze se snad slitují a za čas v novinách některé demokratické země na-

píšíou, že je to v Litvě samý žebrák, ale ty svoje, co se povalují po náměstích a nábřezích, nevidí. Možná je nevidí také proto, že si u nich i žebrační žijí lépe než u nás profesori... A vůbec – o ostatních toho vždycky víme nejvíc!

Jak pěkně do kostela dopadají sluneční paprsky! Jako letící ptáci s dlouhými ocasy – odrážejí se od oltáře a knězova ornátu. Jeden... ne, snad i dva pronikají do vousů svatému Josefovi, který očima široce otevřenýma, zato však velmi laskavě hledí na Jezulátko, které panenka Marie jakoby naschvál pozvedá, aby si ho Josef mohl prohlédnout. Kéž bychom my lidé milovali cizí děti stejně jako Josef. Proč mají vlastně všichni svatí na obrázcích tak trochu vykulené oči? A možná ani ne – i ten Josef má jedno oko jakoby vpadlé a jeho vrásky připomínají paprsky, docela jako ty sluneční, co dopadají oknem... Už se zase začínám s někým srovnávat a přemýšlet o sobě? Po tolika letech?

Co to má znamenat? Maličko se pootočím, abych lépe viděl. Právě oko má jakoby přivřené, aha, je doopravdy přivřené – ne, kdepak, tak to není, vůbec není přivřené, to jen já špatně vidím. Ale stejně, ty vrásky...

Slunce už bude vysoko, za zdmi kostela je ruch, nebudu čekat na konec mše, půjdu, abych se neopozdil. Teď je mi to k smíchu, ale poprvé jsem se opravdu vylekal, ne přímo vylekal, ale bylo mi všelijak: toho, že každé ráno odcháším před koncem mše, si všiml i kněz u oltáře, tou dobou jsem začal pracovat jako metař, měl jsem na starosti i trávník a chodníky u kostela, ale kněz to tehdy ještě nevěděl, dozvěděl se to a seznámili jsme se až později, takže když ze začátku párkrát zpozoroval, že nečekám na konec mše – blížil se už podzim a moc lidí v kostele nebylo – oslovil mě, když jsem se opíral o násadu košty. „Proč nezůstáváš do konce mše?“ zeptal se mě. Zrudl jsem a odpověděl neurčitě: „Moje mše, otče, nikdy nekončí...“

Musím přidat do kroku, teď každý kouká, jak si co nejvíc nahrabat, nejdřív se seběhnou zvlouni, než se objeví někdo, kdo bude chtít svězt. A když se najde jeden nebo dva, určitě se bude čekat ještě na třetího a čtvrtého, aby se vybralo co nejvíc peněz, a na mě budou koukat jak na vraha... Jako bych za to mohl. Já je přece nevykouzlím, nebudu je chytat jako králíky a házet do kočáru.

Každý den to samé: proč ještě nespíte, proč se hrnete do ulic, co to tu vyvádíte? Na všech možných vozítkách, na kolech, tuhle se jeden odráží na kousku prkýnka na kolečkách a uhání ladně jako kuň, jako hřebec, na záda si posadil děvčátko, vida, vedle něj se komihá zřejmě jeho žena – ještě ladněji než on, ladněji, protože žena musí všechno dělat ladněji. A kolik je tu těch, co krouží volantem! Zastaví se a dlouho čekají, dokud se nenajde nějaká skulina, aby se vmáčkli do kolony. A když se tam vmáčknou, co potom? Budou se tlačit dál? A kam asi? Tlačí se a tlačí, dokud se nenakupí ohromná hromada, která se musí sešypat nebo vybuchnout, protože už není místo, opravdu už není místo. Ale kdepak, pánové, místa je na světě habaděj, jenže lidi se jak ovce tísni na jediném místě, v hloupém stádu, nechtějí žít sami, odděleně, a ta neobydlená místa pláčou a nařikají, prosí a žadoní – jen pojď, žij tady, ale kdež, člověk nepůjde, protože od počátku věků přivykl pohodlí, všechnen svůj rozumek podřídil svému tělu a břichu, a hladí si ho a hladí, až je celý holý a nacpaný šiškami jako husa.

Když přijdu do té uličky, nemůžu si v duchu nevybavit, co se tam kdysi přihodilo. Dříve byly na kraji uličky dámské záchodky, taková pěkná, šikvná, barevně natřená budka. To jsem ještě pracoval jako metař a měl jsem na starost i pořádek kolem budky. Jednou takhle smejičím

chodník, když vtom z boudy vyběhne dívka a rovnou ke mně:

„Strejčku, pomozte mi! Snad mi můžete... jen vy mi můžete pomoci...“

Ta poslední slova mě ochromila: jestli skutečně jenom já, tak pomůžu!

Ukázalo se, že v budce utopila prstýnek. Spadl jí z prstu rovnou do toho otvoru. Jako do moře... I jedním okem úplně vidím, jak svůj něžný prstík strká za gumičku, neopatrně, ve spěchu, a jak jí ten prstýnek sklouzne a žbluňk. Tak je to se mnou vždycky: jak se něco semele, neváhám a hned začnu jednat. Tak jsem se jí zeptal:

„A po tobě... po vás... tam už nikdo nebyl?“

„Nebyl, strejčku! Já... napsala jsem to... cedulku... a sponkou do vlasů jsem to... připíchla ke dveřím... Ne používat... Vysoké napětí...“

Kdybyste jen viděli oči té dívky! Do ledového oceánu byste se ponořili a hledali onen prsten!

Pohlédl jsem jí do těch očí a řekl:

„Něco už s tím... udělám, co budu moci!“

Řekl jsem to, i když jsem zatím nevěděl, co dělat. Ale rychle jsem z hlavy vylovil nápad: přikázal jsem jí, aby si stoupla ke dveřím domečku a nikoho tam nepouštěla, a sám jsem uháněl na faru, kde měli telefon... V běhu jsem mrknul na dívku: s rukama rozpraženými jak křídla stála u dveří s cedulkou „Vysoké napětí“ a přes slzy zájemkyním opakovala: „Nejde to..., je zavřeno... Nejde to...“

Abych pravdu řekl, ani cestou na faru jsem nevěděl, co si s telefonem počnu, ale sotva jsem zvednul sluchátko, přišel jsem na to: v té době jeden známý mladík pracoval v jednom družstvu a takovou mašinou s chobotem vysával sajrajt z všelijakých děr. Když jsem se mu dovolal, myslel si ten chlapec podle mého hlasu, že jsem snad sám spadl do nějaké žumpy, tak vzrušeně jsem mluvil. Když jsem mu to vysvětlil klidněji, nakázal mi, abych se co nejrychleji vrátil a střežil domeček, sám pak pádil na dvůr a za chvíli, myslím, že dokonce zapnul houkačku, se přihnul na místo činu. Dívka se div nevrhla pod kola toho šeredného, bachratého, rezavého stroje. Opatrně jsem ji odvedl stranou a chlapec spustil vysávání. Sešel se hlouček zvlounů a já jim zostra přikázal, aby se rozešli a nepřekáželi. Hodně jich i poslechlo, protože můj hlas zněl přísně. Dovedu si představit, jak vážně jsem při tom vypadal – i ta prázdná oční jamka se k tomu všemu moc hodila. Nebo jsem ji měl tenkrát převázanou – jako Kutuzov?

Nejdřív jsem netušil, kam ten chlapec hodlá jet, dívka si sedla vedle šoféra, já zamknul domeček, byla tam petlice, zámek jsem si pro jistotu půjčil na faře. Stoupl jsem si

na konec toho monstra a ještě jsem stihnul sundat dívčinu cedulku.

Když jsme zahrnuli kolem hřbitova na hrbolatou cestičku, pochopil jsem: byl tam takový opuštěný bazének, který se už nepoužíval, kdysi se tam cachtal jeřáb nebo čáp, který přišel o zobák. Chlapec vyskočil, vlezl do nádrže a hadry ucpal všechny otvory, pak jsem mu pomohl vylézt, protože stěny nádrže byly docela vysoké.

Kdybyste viděli, jak ta dívka nehybně stála nad bazénem a hltala očima, co plival ten zvláštní stroj! Sto prstýnků byste jí dali... A stejně by tu stála kvůli tomu jedinému a nespouštěla by oči z té smradlavé břečky. Když chlapec všechno vypustil, otočil se a jel nasát do útrobu stroje vodu. Jak mě míjel, kývl hlavou směrem k dívce a já pochopil: nesmím dopustit, aby skočila do nádrže. Uhlídal jsem ji, nebylo vůbec potřeba držet ji za ruku ani cokoli říkat – stála tam jako přikovaná a čekala.

Mladík musel několikrát zmírnit proud vody, protože voda stříkala příliš zprudka, ale když ho pak seřídil, začalo být všechno zřetelnější. Přes supění a rachot mašiny bylo jasně slyšet, jak dívka sténá a vzdychá – vzdychala a stále víc se nakláněla přes okraj bazénu, dokud se neozvalo:

„Něco se tam zalesklo!...“

Zahlédl jsem to i já, i chlapec, který okamžitě vypnul chobot stroje. Dívka se chystala skočit do nádrže, ale já ji stačil chytit v podpaží a jako nějakého anděla spustit dolů. Pomohl jsem jí i zpátky. Když byla nahoře, začala ustupovat dozadu a koukala na nás při tom svýma velikýma očima. Tak se nám vzdalovala, až se vzdálila docela.

A co pak? Říkáte si, co bylo dál? Vůbec nic, nepadlo ani slůvko, ale copak je možné k tomu vůbec něco říct? Chlapec celý rozzářený nasedl do břichatého stroje a já se vrátil ke své práci a zase jsem odemknul domeček. A ještě hodně let jsem se tím směrem díval, když jsem procházel kolem, třeba tam zase někomu spadl prstýnek... Anebo se tam vrátí ta dívka, zrovna jako se vrahové vracejí na místo činu.

Nejednou jsem o tom vyprávěl své ženě, poprvé si neodpustila:

„Ještěže jsi starý. Jinak by ses za tou holkou naběhal...“

Copak je možné jí vysvětlit, že za takovými se neběhá?

Šla a odešla – jakoby do věčnosti.

Když už to všechno vyprávím, řeknu také, že jsem si tu dívčinu cedulku dal mezi staré kalendáře – můj otec je schovával ještě z německé okupace – a tam ji zahlédla vnučka. Teď tu není, ani zprávy o ní dlouho nemáme... Hrom aby do toho... To už chodila do školy, přečetla si cedulku a zeptala se, kdo to psal. Nechtěl jsem jí to říct, možná o tom už stejně někde slyšela. Řekl jsem jí, že

jsem to psal kdysi já... Rozesmála se, pak utichla a povídá:

„A ještě ke všemu špatně.“ Vytřeštil jsem oči! „Napsal jsi *ne používat*, a mělo by být *nepoužívat*. Chápeš? Ne se píše dohromady s *používat*.“

Vida! A někteří tvrdí, že tě ve škole nic nenaučí.

Když dohromady, tak dohromady. Odesl jsem si cedulku na půdu, naslinil inkoustovou tužku, připojil *ne* a zastrčil cedulku za krokev. Byl by hřích ji vyhodit. Je tam dosud. A bude...

Všichni pořád mluví o moři, ale tady skoro není slyšet, tedy ne skoro, vůbec není slyšet, slyším ho jen proto, že o něm vím. Vidím ho zřídka, leda tak pozdě večer, když kočár jede na svoje stání – je to daleko, nějakých patnáct kilometrů odsud –, to potom občas zajdu k moři. Kočáry byly v módě už za sovětů, ale to se člověk k moři nedostal, celé pobřeží uhrabávali pohraničáři, a jak tam člověk strčil nos, už se přihnali se psy. Aspoň si střežili svoje území, vlastně to nebylo jejich území, jen okupované, tak asi proto ho tak střežili. Našinci ho tolik nehlídají, takže jsou lázně plné všelijakých pupkáčů, a nejenom lázně – celá Litva je jich plná. Je sice dobře, že sem jezdí lidé ze všech možných končin, ovšem vozí si s sebou i všelijaké nemoci a zvyky, hlavně co se ženských týče. Víím, že by se mi pořádně vysmáli, kdybych o tom mluvil nahlas, a dobře mi tak, já jsem se taky vysmíval rodičům, to když se jednou matka řízla do prstu, našla si v koutě pavučinu a tou si ranku omotala. Smál jsem se, dokud jsem se ve škole nedozvěděl, že je v pavučině penicilin... Stejně tak vy – budete se smát, když vám řeknu, že je pro mě moje žena, jestli ne přímo svatá, tak nejdražší tvor na zemi, i když bych mohl mluvit i jinak... A že bych mohl!

Kočár přijel, zastavil až úplně u chodníku, prosím, prosím, ještě trošičku blíž, vidíte přece, co se děje na silnici, jaká je tam zácpa, někdo ti tam vjede, a pak se dovolávej pravdy! Sakra – ten, co drží oprať, to je Elzis, kolohnát a lenoch – mladý člověk, proč nedělá něco pořádného – se mnou se ani nepozdraví, tak si na mě zvykl, že ani nevidí, že už jsem na svém místě. On nevidí, zato já ano:

„Servus, Elzisi! Všechno v pořádku?“

Nic neřekne! Neodpoví. Nechceš – tak ať, obejdeme se i bez tebe. Čepici s kšiltem si narazím do očí, krapet tak zakryji to slepé oko – už je to tu zas! Tolik let jsem bez něj, a stejně si pořád nemůžu zvyknout, že ho nemám. Mávám rukama a zvu kolemjdoucí do kočáru. Zatím neříkám ani slovo, lákám je jenom rukama a všelijakými grimasami, zastavují se, ale nikdo se nepřichází zeptat, kam a za kolik je kočár doveze. No nic, jsme na to zvyklí, beztak přijdete, co vám zbývá? Tamhle ta hezká maminka se dvěma chla-

pečky přešlapuje na druhé straně ulice, chce přejít, ale bojí se, jak tam sviští auta a kola, a to už je pořádný halas: ve všech možných jazycích. Elzis na ženu mává, pobízí ji, ale jak má asi přejít, když se v tom cvrkotu nenajde ani skulina. Vběhnu do vozovky, rozpažím ruce, prosím, paní, přejděte na naši stranu a zastavte se u nás, i my musíme být z něčeho živi. Po tom všem je paní nepříjemné kočár odmítnout, její chlapečci radostně povykují, jsou spokojení, spokojená je i paní, neboť ji velmi zdvořile vedu za ruku – ach, jak bělostnou má ruku! – a usazuji ji na lavici přikrytou dekou v národních barvách, a úplně mimoděk sedátko upravím a uhladím, zrovna tak mimoděk zavadím té ženě, té paní, o jistou část těla. Teď už je u našeho kočáru čilý ruch, přišel ještě jeden párek, tihle dva určitě pojedou, protože žena je docela mladá a muž už postarší, vrásčitý, na hlavě má čepici proti slunci, i když spíš než proti slunci ji má proto, že čepice obstojně zakryje pleš. Ovšem ne před mýma očima... okem! Vidím jasně a zřetelně. Ti dva si už sedají na druhou lavici, jim deku neupravím, Elzis práskne bičem do vzduchu a kočár se rozjede, dva malí koníci znají cestu z paměti, bez žrádla musejí pracovat do oběda, potom budou mít i oni přestávku a dostanou čerstvou trávu, která je uložena v kočáře pod sedadly, její vůně se lidem líbí, hlavně starým, protože jim připomíná časy, kdy ještě žili na venkově. A kdopak na to přišel? Samo sebou, že já, nedávno, loni, po tom, co jsem se vypravil... tam na ten svůj kopec s borovými lesy... Dost už!... Zrovna mě napadlo, že povím tomu otrapovi Elzisevi, ne, radši jeho šéfovi, podnikateli, že by si měl vozka pod kozlík dát do nějaké nádoby v národních barvách národní nápoj od řeky Minije – přišel by vhod těm, kteří se cpou a tlačí, a to ani nemluví o těch, kteří ani nepoděkují, když vystoupí z kočáru, zaplatili, tak co víc, a když se vypotácí, jdou jako by neměli prsty na nohou – po patách a ještě k tomu s nohama rozkročenýma. Skoro všichni tak chodí. Je to móda dnešní společnosti!

Nejlepší je, že mi maminka těch chlapečků zamává, jako bych tu byl nejdůležitější já, a ne Elzis, zamává a zamrká krásnýma očima, já mrkat nemusím, jedním okem jsem už nadobro domrkal... Copak – to už zase budu sypat z kapsy vzpomínky?

Teď poodejdu, opru se o kostelní zeď a vydechnu si. Vidím, jak z kostela vychází ta dvojice v krátkých kalhotách a hele – ne jednomu, ale hned několika žebrákům s nataženýma rukama dává po minci, a když je obdaruje, vychází vraty, ten v krátkých kalhotách pěkně obejmě svou slečnu a políbí ji na tvář. Tu tvář zdůrazňuji vědomě, protože to něco znamená. A co? Že musíme každé ráno chodit do kostela.

Ani si moc neodpočinu a už je tu druhý kočár, přijíždí ze směru, kde zůstala vzdálená Minija, poníci, ti malí koníci, natočí hlavu směrem ke kostelu a čekají, až budou moci vjet do ulice, tohohle navigovat nepůjdu, je to ten podnikatel, o kterém jsem se už zmínil, to on se loni rozhodl provozovat tři kočáry, ze začátku trochu zahálely, nebyli zákazníci, ale pak se začali objevovat, ceny šly dolů. Víím, co mi teď poví, až zaparkuje, ta jeho písnička už je ohraná:

„Co myslíš, Gvildysi, není načase přistavit čtvrtý kočár?“

Ten bídák se mě nikdy nezeptal na křestní jméno, pořád mě oslovuje příjmením, ale já mu to oplácím, nijak zvlášť to před nikým nedávám najevo, ale neříkám mu ani jménem ani příjmením: je pro mě prostě podnikatel, šéf! Tak mu taky odpovím:

„Vy tomu rozumíte líp, šéfe...“

Všimli jste si, že lidem, kteří se pustí do nějaké špinavé práce, zoufale chybí smysl pro humor? To platí i o tomhle, jak ho pořád takhle oslovuji, zdá se mi, že se jakoby nafukuje, hrud' se mu nadouvá, jako by spolu se vzduchem vdechoval i nějaký ten dolar... euro... Dobře že v mém hlase neslyší posměšek, kdyby ho zaslechl, hnal by mě od té práce, i když možná že ne, vždyť nedostávám žádný plat, dokonce ani nepiju, a když podnikatel přijíždí z druhého konce lázní s posledními turisty, bývá už někdy přio opilý a nabízí i mně, odmítnu. S tím zevlounem Elzise jsem se už napil, a ne jednou, copak za to může, že je takový, a copak si za to můžu já?...

I do podnikatelova kočáru lidi pěkně usadím, ne v takovém dobrém rozmaru jako do Elziseva, ale přesto zdvořile, moc zdvořile. Do kočáru se posadili i dva staříci, takoví jako já, muž se ženou, a ta ženská si mě pořád prohlížela, a když kočár odjížděl, dívala se na mě tak, že to i mně, který už se setkal s tolika pohledy, bylo nepříjemné. Co asi viděla? Poznala mě? A co by ne? Možná to byla žena nějakého bývalého předsedy kolchozu. Nebo účetního?

Přichází moje žena! Ví, že už mám hlad. Každý den mi nosí oběd – stejně jako na pole v dobách, kdy jsem jezdil s traktorem. Ještě to není žádná stařenka – jde zpríma, neshrbená, odpočala si v lázních, té každodenní těžké práci v hospodářství je konec, v létě se uskrovníme a uvolníme oba pokoje lázeňským hostům, abychom si na zimu opatřili něco peněz, dělají to skoro všichni obyvatelé lázní, až na soudce, doktory a policajty... Vlastně znám i několik doktorů, kteří se v létě nastěhují do komory a vydělávají na zimu... My dva se ženou nedostáváme ani v zimě ani v létě žádnou výplatu, oba jsme v penzi, a od toho podnikatele, jak už jsem říkal, jsem nevzal a nevezmu jediný

cent! Sám si nedokážu vysvětlit proč, a už se o to ani nepokouším. Jestli tomu rozumíte lépe, můžete mi to vysvětlit.

Děkuji, ženuško, dobře jsi mi uvařila, no ne, i utěrku jsi přinesla, abych si po jídle utřel pusku, musím kvůli lidem vypadat dobře, a ty – ty už jsi jedla? Už... Ve dvou by to bylo lepší... Dobrá, tak večer... Budu ti zase vyprávět, co jsem přes den viděl a slyšel... Mimochodem, prý je letos u nás v lázních na dovolené skoro celá litevská vláda. Samozřejmě že ne společně, jen v těch samých lázních. To se málokdy tak sejde, aby byli v Litvě, většinou jako nějakí ptáci odletí do dalekých krajů. Tam, co naše vnučka... Žena se na mě zlobí, že tak mluvím, ale já mám takové tušení a myslím, že správně: servírku u těch židů, v té jejich restauraci, rozhodně nedělá... Proč se po odjezdu tak dlouho neozvala? No? Já vždycky říkal, že být pěkná ženská je holé neštěstí! Jednou, když jsem čekal na kočár, slyšel jsem, jak jeden opilý člověk – z řeči vyplynulo, že je to umělec – říká svému kumpánovi, že kdyby se ještě někdy ženil, tak jedině s nějakou opicí, zarostlou a ošklivou, aby se kolem ní nikdo nemotal... Tobě, ženo milá, jsem o tom umělci vyprávěl několikrát...

„Nepřišel dopis od naší holčičky?“ ptám se ženy, která už do utěrky balí zbytky od oběda, vždycky toho po mně dost zbývá, jím málo, popravdě řečeno, a i když mluvím takhle v žertu, nemyslete si, že mi je nějak do smíchu, už dlouho mám srdce sevřené, nepolevuje to, a když se kapánek napiju a poleví to, je to až trochu moc a já začnu brečet!...

„Nepřišel... Dívala jsem se do schránky několikrát... Snad zítra.“

Snad. Někdy... Už uplynulo hodně času. Jak začnu vzpomínat, mám to všechno před očima. Už je pryč kukačka, i tchán, i ta hospůdka, kde jsme s tcháňem seděli, i mnoho jiného. I syn se snachou zůstali tam, nedaleko od toho kopce, ze kterého jsem tenkrát div nespatriil svou budoucnost, oba se zabili na motorce. Božínku, už mi je proti myslí o tom mluvit – jsou vůbec v Litvě na venkově lidi, kterým se děti nepozabíjely na motorce? Díky bohu, že nám aspoň jeden syn zůstal, ten, co se namočil do politiky. Není hezké takhle mluvit o dítěti, ale zdá se mi, že ho nezajímá politika, ale peníze, které v ní jsou. Když se tu a tam ukáže, bojím se toho s ním víc vypít, abych mu neřekl pravdu, on to tuší, v klidu neposedí, vidím, že se mi dokonce vyhýbá. To jsou mi vztahy! Svobodná doba, a ty ani s vlastním dítětem nejednáš na rovinu...

Takže... I když jsem měl jenom jedno oko, ještě dlouho jsem jezdil s traktorem, předseda byl slušný člověk, nechal mě pracovat i takhle. Daleko jsem nejezdil, pořád na to samé pole. Po té nehodě jsem úplně přestal pít, děti chodily do školy stejně jako ostatní, a pak – sami víte, jak to bylo, když se rozpadly kolchozy. Když si tentýž předseda se svými kumpány – a to jsem o něm zrovna řekl, že byl slušný – mezi sebou rozdělili veškerou techniku, ani ten můj slavný traktor mi nedali, tak jsme ještě pár let žili pod tím kopcem, zchudli jsme, pak jsme ještě zkoušeli chovat krávy, dojit je a tím si vydělat, ale nevyšlo to. Ještě štěstí, že naše malé hospodářství bylo pod tím kopcem a blízko jezera, takže ho od nás koupil zrovna ten bývalý předseda kolchozu, teda nekoupil, vyměnili jsme ho – ještě za kolchozu si v lázních pořídil malý cihlový domek, ten mi přenechal a já jemu svůj... Synek se snachou se zabili ještě tam a vnučka pak žila v lázních s námi, tolik jsme ji hlídali, takový pozor na ni dávali, bylo to hodné, veselé dítě, ale po čase se s ní začalo něco dít, scházela se s nějakými takovými, anglicky mluvili, pak odjela do Německa, volala nám několikrát týdně, a za nějaký čas se ozvala tam od těch židů. Ale o tom jsem už mluvil a víc nebudu...

Žena už jde domů, vím, že se ještě zastaví v kostele, už vklouzla do vrat a ohlíží se. Takhle to chodí každý den – já ráno a ona po obědě. Mám radši, když v kostele nejsou lidi, říká. Když tam není moc lidí. Pobudu si tam sama se sebou a s... tebou... Snad je jí tak líp.

Dlouho jsem tam k tomu kopci, který jsem dobrovolně opustil, nechtěl jet. Až loni jsem tam byl. Kopec je porostlý smrky a už není tak krásný jako tehdy, ale starým se to, co je, nikdy nelíbí tolik jako to, co bylo. Bývalý předseda nejen že hospodaří ve velkém, ale v mé chalupě si dokonce zařídil dva pokoje, cimry, jak říkávala moje maminka, venkovský turismus teď hodně vynáší. Takže z mého bývalého předsedy je podnikatel. Podobný tomu, co se ptá, jestli už není načase přistavit čtvrtý kočár.

Proč se teď moje žena zastavila ve vratech? A proč se za ní tak dívám? Vždyť tam tak nestojí prvně. Možná je vám to k smíchu, ale mně ne: mává mi svou seschlou rukou...

Přikolébali se poníci a přitáhli kočár. Už nemám čas dívat se, jak mi mává. Pochopí to a zmizí za vraty.

Co ještě zůstalo nevyřčené? Co dodat? Vždyť se chcete ještě něco dozvědět. Ne, ne dozvědět, ale porozumět. Chcete?

Aby lidé pěkně žili..., aby na sebe byli hodní..., musí si nejdřív pořádně ublížit!...

Originál: Aputis, Juozas. „Prisiminimai prie nematomos jūros“. Vieškelyje džipai.

Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

JUOZAS APUTIS

Juozas Aputis (1936) je litevský prozaik, překladatel a literární kritik. Po studiu na Vilniuské univerzitě prošel postupně redakcemi kulturních časopisů *Literatura a umění* (Literatūra ir menas), *Les* (Giria), *Vítězství* (Pergalė) a *Rok* (Metai). V šedesátých letech byl jedním z prvních autorů, kteří se oprostili od socialistického realismu a pro litevskou literaturu znovuobjevovali lyrické prožívání světa, psychologický vhled do jednání hrdinů a asociativní myšlení. Ve sbírkách povídek *Kvete včelí chléb* (Žydi bičių duona, 1963), *Zářijoví ptáci* (Rugsėjo paukščiai, 1967), *Na obzoru běží divočáci* (Horizonte bėga šernai, 1970), *Návrat stmívajícími se poli* (Sugrižimas vakarėjančiais laukais, 1977), *Povídky poutníka* (Keleivio novelės, 1985) a *Kukačka na zlomené bříze* (Gegužė ant nulūžusio beržo, 1986) se Aputis projevil jako osobitý a pronikavý pozorovatel všech aspektů vesnického života, jako autentický a lyrický vypravěč. Jeho hrdinové trpí ztrátou tradice, se kterou se vytrácí i smysl jejich existence. Po novelách *Mraveniště*

v Prusku (Skruzdėlynas Prūsijoje, napsán 1971, vydán 1989) a *Hlas varhan v prádelně* (Vargonų balsas skalbykloje, 1989) a románu *V písčinách se nelze zastavit* (Smėlynuose negalima sustoti, 1996) vydal rozsáhlý výběr starších i nových povídek *Džípy na silnici* (Vieškelyje džipai, 2005) a knihu esejí a rozhovorů *Malé odpovědi na velké otázky* (Maži atsakymai į didelius klausimus, 2007).

ALENA DŘÍZALOVÁ

Alena Dřízalová (1979) studuje pátým rokem lituanistiku a rusistiku na FF UK v Praze. Pro chystanou antologii litevské literatury přeložila povídky „Cestičky červotočů“ (Kinivarpu takai) Kazyse Saji a „Dřevěné oči“ (Medinės akys) Romualdase Granauskase. Zajímá se o současnou litevskou literaturu pro děti (Vytautas V. Landsbergis, Kęstutis Kasparavičius, Sigutė Ach), kterou by v budoucnu ráda zprostředkovala českým čtenářům.

Madagaskar Madagaskaras

Marius Ivaškevičius

Z litevské literatury se v českém prostředí mnoho nepřekládá – v případě provokativního dramatu litevského autora Maria Ivaškevičiuse *Madagaskar* (Madagaskaras, 2004), ironizujícího mýty o malém národě a plány na jeho záchranu, však můžeme uvést ukázkou hned dvou vznikajících překladů.

Marius Ivaškevičius sice ukončil studia lituanistiky poměrně nedávno, ale v Litvě už ho dobře znají. Populární jsou oba jeho romány, které vzbudily bouřlivé diskuse mezi literárními vědci i kritiky, uznání si zaslouží i jeho první divadelní hra, jež nezůstala dlouho ležet ve spisovatelském šuplíku, ale ihned se dostala na jeviště. Jednu svou hru Marius Ivaškevičius sám režíroval a dlužno podotknout, že docela úspěšně. Byl také náruživým tanečníkem v litevské variantě taneční soutěže Star Dance. Tento mladý muž je zkrátka zvědavý a snaží se vyzkoušet vše.

Jeho vášnivá povaha, mladický zápal a humor se nejnvýrazněji projevují ve hře *Madagaskar*, kterou před několika lety uvedl na scénu vilniuského Malého divadla významný litevský režisér Rimas Tuminas.

Už samotný exotický název hry *Madagaskar* vzbuzuje zvědavost – co to má společného s Litvou? Marius Ivaškevičius spojitost mezi těmito dvěma zeměmi, vzdálenými od sebe na tisíce kilometrů, našel. Využil jistý historický fakt z dějin Litvy mezi dvěma světovými válkami, a sice osobu známého vědce, geografa a biologa, proslulého cestovatele, politika a filosofa Kazimierase Pakštase, jenž se

ve třicátých letech proslavil jako autor nečekaných a směšných idejí. Jednou z nich byl nápad, aby vláda zakoupila půdu v Angole nebo Hondurasu a přesídlila tam Litvu a Litevce, protože je tam mnohem úrodnější půda a lidé tam nebudou trpět špatným počasím, dešti nebo suchem jako ve vlasti u studeného Baltského moře.

Tato Pakštasova idea se stala základem divadelní hry *Madagaskar*. Madagaskar je zaslíbená krajina prochlazených Litevců. Jenom jedna nepatrná maličkost, téměř mikroskopický detail způsobil, že se Ivaškevičiuseova hra o velkém litevském stěhování na slunečný Madagaskar posunula k frašce. Ona maličkost je změna jednoho písmena v příjmení hlavního hrdiny – Pokštas místo Pakštas, což v litevštině znamená „žert“ (tuto slovní hříčku bohužel nelze v českém překladu zachovat). Hrdina Pokštas a jeho energická činnost namířená na přesídlení Litvy na Madagaskar tak rázem dodává hře komický podtext. Skutečný Pakštas tím nijak neutrpěl, má trvale své místo v geografické vědě i se svou fantastickou idejí.

Divadelní Pokštas je osou, kolem níž se točí všechny události a ostatní hrdinové. Je mezi nimi i řada významných osobností, s nimiž se skutečný Pakštas možná ani

neznal. Např. slavná litevská básnička s dramatickým osudem Saloméja Nėris, jež se zapletla do politických událostí v letech 1940–41. Nebo známý diplomat, vyslanec v Paříži zastupující předválečnou Litvu, básník a filosof Oskar Milosz. Další osobnosti nejsou ve hře označeny jménem, přesto jsou snadno identifikovatelné prostřednictvím nárážek na jejich tvorbu, a Marius Ivaškevičius s nimi tu a tam vtipně i s pořádnou dávkou ironie polemizuje, přičemž se nezastaví ani před „žijícími“ klasiky. Výsledek je asociativní, živý, srozumitelný litevským divákům, což neznamená, že by byl nepochopitelný divákovi zahraničnickému. Přesvědčila jsem se o tom při uvedení hry *Madagaskar* v Polsku, na divadelním festivalu v Toruni. Mezinárodní publikum nepotřebovalo žádné vysvětlení litevských reálií, chápalo je jako srozumitelné a univerzální problémy života a tvorby.

Madagaskar Mariuse Ivaškevičiuse má svébytný kolorit a atmosféru předválečného života v Litvě. Je to patrně zejména v osobě Pokštase a jeho zvláštním způsobu mluvy. Autor zřejmě strávil mnoho času po knihovnách při studiu předválečného tisku – novin, časopisů a publi-

cistické literatury, aby pocítil specifickou dobovou slovní zásobu, onu zvláštní terminologii, která se dnes už nepoužívá. Pokštasova mluva je doslova „prošpikována“ staromódní archaickou „ornamentikou“, díky které i sám hrdina se všemi svými „napoleonskými“ a současně provinčními komplexy vypadá jako vytažený na denní světlo z naftalínu.

Vybraná ukázka je jednou z nejvýraznějších a nekompleťtějších scén z celé hry. Vypráví o setkání s litevskými vyslancem ve Francii, panem Oskarem, a vyjevují se v ní fixní ideje obou mužů. Velmi originální a v dějinách diplomacie bezprecedentní je plán pana Oskara, jak zničit Rusko pomocí Měsíce. Scéna současně umožňuje vyčítit jemnou ironii Mariuse Ivaškevičiuse a svéráz jeho komiky. Mimořádný smysl pro humor a zdravý a střízlivý názor na „posvátné“, tabuizované vlastenecké názory svého národa, s nimiž cestuje po světě nejen Pokštas, organizující přesídlení Litvy do teplých krajů – není to ten pravý vlastenecko-exotický Pokštas-Žert? ■

Irena Aleksaitė

(autorka je litevská divadelní kritička a teoretička)

ORIGINAL

Madagaskar

Marius Ivaškevičius

7 scena

Paryžias. Oskaro butas. Oskaras sėdi prie stalo veidu į žiūrovus. Pokštui pasiūloma sėstis priešais, nugara į žiūrovus. Pokštas atsisėda. Tačiau jaučiasi nesmagiai, vis nori atsisukti į žiūrova. Atsistoja, išsitraukia kompasą, nustato kryptį ir; grįžęs prie stalo, atsisėda greta Oskaro. Šis įtartinai nužvelgia keistai besielgiantį svečia.

Pokštas: Nekreipkit domės į mane. Laikausi tokios orientacijos. Taip vadinamai – veidu į jūrą.

Oskaras: Koks gi reikalas mesjė atvedė į mano Pari namus?

Pokštas: Tautinis-patriotinis. Kalbėsiu be užlinkimų, formalinių nesklandumų, tiesiog kaip politikierius tamsiai politikieriui ir mūsiškajam ambasadoriui Francijos tautoje. Noriu sutelkti emigraciją.

Oskaras: Sutelkti prie konkret tikslo?

Pokštas: Sutelkti į vieną krūvą.

Oskaras: Į kokią, jei ne sekre?

Pokštas: Dar, po teisybei, ieškau. Žadu išžvalgyti Kanadą, Pietinės Amerikos plotus ir baisiai mane masina Afrikos tuštuma. Tad tiesiai į jus ir kreipiuos: ar, tamista Os-

karai, teiktumėtės palikęs judrų Paryžių ambasaduoti Angoloje, į kur aš tamistai siųsčiau darbingus, sveikus lietuvius?

Oskaras: Kiek netikėtus siūlymas.

Pokštas: Tamistai netikėtus, o mano seniai pramatytas. Bet gal jums pirma išdėliosiu visa nuo pagrindų.

Oskaras: Kafė olė, kafė juodą, pypkę, sigar, papirosą? Vynas raudonas, baltas, iš la Provans, Božolė?

Pokštas: Bananų, jei, tamista, turite. Bandau ant savęs pramatyti, kaip toji maisto egzotika veikia lietuvišką kūną. Turiu vertingų stebėjimų. Nesukelia Afrikos vaisius many anei triedimo, anei pilvo baisių skaudulių. Vadinas, gali lietuvis, gyvulio atsisakęs, misti vien tik egzotika ir šitaip save pasisėti juodajame kontinente.

Oskaras: Atleiskite, mesjė...

Pokštas: Pokštas.

Oskaras: Bananų, deja, ekskiuzmua, nuo prigimties nevar-toju. Ar teiktumėtės ananas?

Pokštas: Šitą sunkiau praryju, bet reikia lavinti kūną, išbandymams ruošti lietuvibę. Neškite šen ananas. Kaip sakoma, ana nas, o mes jau, taip sakant, jejo (*juokiasi, bet supratęs, kad Oskarui nejuokinga, susitvardo*). Atleiskite, nešvankauju.

Oskaras pakyla ir nueina atnešti ananaso.

Pokštas: Tai šit kaip, gerbiamas Oskarai. Skaudu man tai jums sakyti, triauškinant ananas, bet mūs neprigulmingumas neturi jokios ateities šiudienėje Europoj. Iš karto užbėgu iš priekio jūsiškiems argumentams. Ten, kur tauta dabar stovi, ilgai ji neišstovės.

Pokštas atsistoja ir įsijautęs irna vuikščioti po kambarį.

Oskaras: (*iš buto gilumos*) Kontinua, mesjė Pokšt. Plaunu jums ananas.

Pokštas: (*tyliai sau pakartoja*) Ilgai ji neišstovės. (*Garsiai*) Mūs neprigulmingumas, mano giliu pramatymu, tėra tik šviesus meteoras, žybtelėjęs danguje. O mano tiksliau apskaičiavimu, gyvenant apsupime tarp ruso, lenko ir vokiečio, mums likę gyvuot maža daug penkiolika, dvidešimt metų.

Pokštas laukia Oskaro reakcijos, tačiau jos nėra.

Pokštas: Kokis iš to išėjimas, klausiate jūs manęs? Atsakau. Planinė emigracija. Siūlyte man kafė ir stebitės, kodėl aš – lietuvis Kazimieras Pokštas – siūlymo jūsų nepriimu? Jis tautiškai neteisingas. Patriotiniai nebrandus. Tūkstančiai mūsų piliečių savo raumenų pajėgas atiduoda brazilui, čiliui, kolumbiui, urugviui dirbdami jų plantacijoj jūsų primėgtą kavą. Ar jie toje saulėtoj terpėj tarp džiaugsmingų žmonių, mėgstancijų-tango, vyną ir nuogąją moteriją, ilgai pasiliks lietuviais? Griežtai jums tvirtinu: ne. Nespės per pasaulį pereiti nė kelios dešimtys metų, kai buvusi jų lietuvybė bus sumalta į kavą ir kitataučių vartojama kaip kafė olė.

Pokštas laukio Oskaro reakcijos, tačiau jos ir vėl nėra.

Pokštas: Klausiat manęs taipogi, ar aš nesušalau? Kas žino, gal man ir šalta. Vėsoka yra jūs bute. Bet netgi jei aš stovėčiau sušalęs į ledo statują, neleistina būtų lietuviui, savo tautos patriotui, o tokis tamsta ir esti, sviesti į židinių anglį ir tuomi mane išsaugot. Iškart atsakau kodėl. Kadangi mūs lietuvybė, be pramatytos tvarkos išmėtyta po Naujorką, Bostoną ar Čikagą, naudojama kaip įrankis kasyklose anglį išgaut. Kiek ji ilgai dar tvers tamsioj, prakaitingoj šachttoj? Šimtą, tūkstantį metų? Dvidešimt maža daug. Toliau tie lietuviški muskulai pataps amerikoniškais, daininga lietuvių kalba išvirs į šachtorių slengą ir vėlei mūs lietuvybė traginiai bus sukurenta Žiemų Amerikos pečiuose.

Oskaras: Atleiskite, mesjė Pokšt. Jeigu jums šitai šalta, galėčiau atnešti malkų.

Pokštas: Ne, gerbiamasai Oskarai. Man šalta yra viduriniai. Išoriniai aš prakaituoju, kaip Žemės žmogus. Karšta esti Paryžiu. Bet giliai patriotiniai, tautiniai aš šalu. Ir baisiai mane prišildytą jūsų apsisprendimas ambasaduoti Angoloje ar kurioje kitoje Afrikos šalyje. Tik-

tais ten aš dar pramatau tinkamą žemės tuštumą, kurioj ilgai iškiltų rezervinė Lietuva. Kasmet iš manęs jūs gautumėt dešimtis tūkstančių vyrų, o taip pat moteriškių, kaip aš vadinu, lietuvenešiu, netelpančių Tėvyne. Jums būtų šventa pareiga apsaugoti juos nuo kontakto su juodaisiais piliečiais, kadangi, manau, neatleistina, jei dar silpna lietuvybė imtų keist odos spalvą. Kaip pasiuntinys jūs tvirtai prižiūrėtumėt lytinį jų gyvenimą, tautiniai reguliuotumėt masinį ištvirkimą. Reikiant stabdyti gimimą – diegtumėt susilaikymą. Pakankamai prisikaupus ir taip gausiems maisto ištekliams, leistumėt išrinktiesiems, lažiausiai viltinai nutekiantiesiems ir lytiškai pajėgesniems apsklinti vieną ar kitą kaimyno tautinę meterį. Ilgainiui, kuomet sustiprėtų rezervinė Lietuva, galima būtų pajungti bendram lietuvybės reikalui ir juodąją moteriją. Juodieji lietuviai taptų didele parama pradedant santykiuoti su juodaisiais kaimynais. Meistriškai išplėtoję savo agrarinį ūkį, išstatę juodąją Vilnių – rezervinę mūsų sostinę, taipogi ir juodąją Kauną, jei Vilnių vėlei užgrobtų kaimynas juodasis lenkas; mes duotume savo kaimynams geresnio gyvenimo pavyzdį. Taip kad per du šimtu metų Afrikos kontinentas taptų plačiai užsėtas juodai baltais ir spalvotais mūsų tautos patriotais. Tuomet jau galėtume grįžti ir pagrūmoti lenkui, vokiečiui arba rusui viso labo pirštu. Ir kaip prisiminimą, iš skausmingos nostalgijos atkurtume pirmąją Lietuvą, suniokotą ir nutautintą barbarų svetimų. Tokią aš kaip politikas matau vienatinę išeitį šviečiančiam danguje ir būsimai užgesintam mūsų tautos meteorui.

Į kambarį grįžta Oskaras, vienoje rankoje nešinas kalaviju, kitoje padėklu su ananasu.

Oskaras: Atleiskite, mesjė Pokšt. Ar matote, ką jums nešu?

Pokštas: Suprantama, gerbiamas Oskarai.

Oskaras: Tai yra ananas.

Pokštas: Kaip jau pirma minėjau savoje nešvankybėje, kad jau taip ana nas, mes skolingi neliktume. Fu, kokis aš vulgarinis.

Oskaras: Nežinau, mesjė Pokšt, kaip jums... Asmeniškai man ananas nė iš tolo neprimeną juodos lietuviškos duonos. Į baltąją tautinį lašinį jis irgi nepanašus. Šeršė, lietuvybės drauge, skirtumo nuo cepelino. Prapjovęs jį nesurasi nė grumstelio mėsos. Manau, kad gražus mesjė planas pirmiausia skaudžiai pakirstų mūsų tautos kulinarinį, pilvinį patriotizmą. O iš ten jau tiesiausias kelias prie varlių prisivalgymo ir kitokių bžitkumų. Štai kur mesjė klaida. Giliausioji lietuvybė slypinti skrandžio sultysė.

Pokštas: Aš, tamista, juk ne pramogai kuriu išėjimo planą. Mane tai verčia daryti politinis padėjimas. Tik paaukoję savitą lietuviško pilvo tautybę, galėtume išsigelbėti nuo didesnės aukos.

Oskaras: Norit, atskleisiu jums paslaptį, kurios jūs, giliu mano prašymu, visuomenei neišduosit.

Oskaras padeda padėklą ant stalo ir atsisėda į savo vietą. Pokštas klesteli į kėdę šalia Oskaro. Vyras pasilenka vienas prie kito.

Oskaras: Atsiduokim (*pakelia pirštą į viršų*).

Pokštas: Viespačiui?

Oskaras: Mėnuliui.

Pokštas: Kaip tais?

Oskaras: Sakau tai kaip ambasadorius, tautos priskirtas Pari. Pusė Mėnulio nakčia nusivoš ant Rosijos. Et fine. Rusija sunaikinta. Lietuva rytuose ūri platų pasienį su neitraliu Mėnuliu. Galima megzti santykius, siųsti į jį diplomata, vargšus kolonistus. Rankioti meteorus, kraterius užsėt. Žodžiu, kaimynas ramus, patikimas, kaipo belgas.

Pokštas: (*sutrikęs priima tai kaip pokštą*) Mes kartais, politikieriai, mėgstam kalbėt metaforiniai, bet kitąkart dėl puošnybės suaukojam aiškumą. Sakykite, kaip tai atrodytų išdėliojus realiniais.

Oskaras: Rusija – jums realu?

Pokštas: O kaipgis, gerbiamas Oskarai. Kartais net ne-jauku nuo šito jos realumo.

Oskaras: Mėnulis – jums realu?

Pokštas: Suprantama, negi Mėnulis būtų tik išmislo fikcija, padarinys vaizduotuvės.

Oskaras: Tai kas jums čia metaforinio? Du realūs dalykai krenta vienas ant kito ir vienas kitą priploja.

Pokštas: O, tarkite, kodėl pusė, kaip jis atsidalins?

Oskaras: Simplė (*kerta kalavijų per ananasą ir šis skyla pu-siau*).

Pauzė

Pokštas: Ar jūs su kuo nors konsultavotės? Ispėjote Tautų Sąjungą? Lietuvos vyriausybę?

Oskaras: Konsultavausi? Su juo (*pakelia į viršų pirštą*).

Pokštas: Mėnuliui?

Oskaras: Viešpačiu. Aš, mesjė Pokšt, per jį gaunu įvairių televizijų. Valgykit ananas.

Pokštas: Bijausi, kad nebesuvalgysiu.

Oskaras: Įdomios yra televizijos. Man buvo kraupus at-radimas, kuomet atėjo žinia, kad tai lietuvybės darbas buvo atvežti į Graikiją tuos iškilus lietuvius: Sofoklį, Homerą, Sokratasą. Jaučiausi, kaip kad mesjė, sunkiai bejtikėdamas mėnuliškom galimybėm. O dar kuomet sužinojau, iš kur jie tuos vyrus atvežė.

Pokštas: Gerbiamas ambasadoriau. Mane nuo jūsų pramatymų išmušė tautinis prakaitas. Jaučiu, kaip mane jis visą persmelkia vidujai.

Oskaras: Man tai pažįstamas jausmas. Ir žinot, iš kur atėjo tie iškilūs lietuviai? Valgykit ananas. Iš saulėtos Atlanti-dos. Girdėjot, ko ji nuskendo? Nagi nebepakėlė išaugu-sios mūsų lietuvybės. Daug jos prisigamino, o laivybos nebuvo, nebuvo jūrinio mąstymo. Teisybę jums pasa-kysiu, netgi uostų nebuvo. Žodžiu, nebuvo sąlygų sau-giai išemigruot.

Pokštas: (*braukdamas nuo kaktos prakaitą*) Labai man yra pripažįstamas šis lietuvybės bruožas.

Oskaras: Nepakėlė žemynas sudėtingos tautos, nu ir kapi-tuliavo, pasinėrė po vandeniu.

Pokštas: Dėku jums, ambasadoriau, už gausingas vaišes ir netradicinę matymą mūsų pasaulinės kilmės.

Pokštas atsistoja, ieško, kur čia išėiti, blaškosi po Oskaro butą.

Oskaras: Tada jie gyveno po vandeniu. Dugną rugiais ap-sėjo. Labai tauta gyvybinga. Kariuomenę stiprią turėjo. Bet koks tas karas po vandeniu. Strėlės plaukia lėtai. Ra-dosi pranašų, manusių, kad reikėtų lipti į kontinentą. Lipo, bet buvo tokie dvasiniai milžinai, kad kontinentas po kojomis lūžinėjo kaip ledas. Todėl dabar taip nukandžiota atrodo mūsų Europa. Teko išsidalinti. Gaila buvo žemyną po vandeniu nuskandint. Vieną jau taip nudai-gojo. Žodžiu, išlipo kas kur. Išsiplėtė, nutautėjo. Nau-jakalbių prisigamino, graikiškai prakalbėjo. Romėnus handė vaizduot. Ir laukė tūkstančius metų, baisesius vargus kentėjo staugdami į Menulį patino vilko balsais. Jednak Mėnulis ir bus tas pakojinis pagrindas, kuris vi-sus lietuvius galės krūvoje išlaikyti. Nes žemės liesi kon-tinentai neturi tokios jėgos, kuri pakeltų šią tautą. Iš-ėjote, mesjė Pokšt. Pabūgote televizijos. Nelengva pri-sipažinti sau praeities didybė.

Pokštas grįžta ir atsisėda greta Oskaro.

Pokštas: Aš čia, gerbiamas Oskarai. Atkirskite rnan ana-nas. Ir žinote, gal geriaus išjunkime televiziją. Baikime politikuot. Kartais labai mane vargina amžini, nenusto-jantys politikierių debatai. Norisi kartais žmogiškai, be skaudulių pakalbėti su protingais tautiečiais iš lietuvy-bės elito apie mūsų sunkumus.

Grindys, neišlaikiusios lietuvybės, įlūžta, ir jiedu pras-menga.

Uždanga

PŘEKLAD

Madagaskar

Přeložily Janina Balsiené a Ladislava Petišková

Výstup 7.

Paříž. Oskarův byt. Oskar sedí u stolu tváří k divákům. Pokštasovi nabízí, aby si sedl naproti, zády k divákům. Pokštas se posadí, ale necítí se dobře. Chtěl by se otočit tváří do publika. Vstane, vytahuje kompas, určuje směr a po návratu ke stolu se posadí vedle Oskara. Ten si podezřívavě měří divně se chovajícího hosta.

Pokštas: Nevšímejte si mne. Držím se takové orientace. Takzvaně tváří k moři.

Oskar: Jaká záležitost vás přivedla, monsieur, k mému pařížskému domu?

Pokštas: Národně patriotická. Budu mluvit bez obalu, bez formálních obrátů, přímo jako politikář k Excelenci panu politikářovi a našemu velvyslanci ve francouzském národě. Chci stmelit emigraci.

Oskar: Stmelit pro konkrétní cíl?

Pokštas: Stmelit pod jednu střechu.

Oskar: Pod jakou, jestli to není tajemství?

Pokštas: Po pravdě řečeno, ještě hledám. Hodlám prozkoumat Kanadu, prostory Jižní Ameriky a také mne strašně láká africká pustina. Tak se obracím přímo na vás, milý Oskare, byl byste ochoten opustit rušnou Paříž a jet vyslancovat do Angoly, kam bych Excelenci posílal práceschopné a zdravé Litevce?

Oskar: Trochu náhlá nabídka.

Pokštas: Pro mileného pána nečekaná, ale mnou dávno promyšlená. Možná bych vám měl vyložit z gruntu všechno.

Oskar: Café au lait, kaffe černá, doutník, cigára? Víno červené, bílé z Provence, beaujolais?

Pokštas: Banán, pokud máte, Excellence. Zkousím na sobě, jak tato potravinová exotika působí na litevské tělo. Mám cenné postřehy. Africké ovoce mi nepůsobí ani průjem, ani břišní bolesti. Znamená to, že Litevec, který se vzdal dobytka, může vegetovat pouhou exotikou a tím pádem se může ujmout na černém kontinentě.

Oskar: Promiňte, monsieur...

Pokštas: Pokštas.

Oskar: Bohužel, excusez-moi, banány už od narození nejím. Přál byste si ananas?

Pokštas: Ten polykám s velkým sebezapřením. Ale přesto je nutné cvičit tělo. Připravovat litevského ducha na zkoušku. Přineste sem ananas. Jak se lidově říká: ananas (a ona nás a my už na ni...) (Směje se, ale hned po-

PŘEKLAD

Madagaskar

Přeložila Alena Vlčková

Obraz sedmý

Paříž. Oskarův byt. Oskar sedí u stolu čelem k divákům. Pokštasovi nabídne místo proti sobě, zády k divákům. Pokštas si sedne, ale cítí se nesvůj, stále se otáčí do hlediště. Pak vstane, vytáhne kompas, určí směr a vrátí se ke stolu. Posadí se vedle Oskara. Ten se podívá na nezvykle se chovajícího hosta s údivem.

Pokštas: Nevšímejte si mě. Dodržuji jistou orientaci. Tedy – čelem k moři.

Oskar: Jaká záležitost přivádí mesjé do mého bytu v Paris?

Pokštas: Celonárodní. Budu mluvit přímo, bez kudrlinek, třeba formálně nesprávně, jako politik k politikovi, jako k našemu velvyslanci ve Francii. Chci vyvolat novou emigraci.

Oskar: A máte nějaký konkrétní cíl?

Pokštas: Shromáždit nás všechny na jedno místo.

Oskar: Na jaké?

Pokštas: Upřímně řečeno, to zatím nevím. Umínil jsem si, že probádám Kanadu a Jižní Ameriku. Ovšem hrozně mě lákají pouště Afriky. A proto se na vás obracím přímo, zda byste byl ochoten opustit Paříž a být velvyslancem v Angole. Já bych vám tam poslal pracovitě a zdravé Litevce.

Oskar: To je poněkud překvapivý projekt.

Pokštas: Pro vás překvapivý, ale já už jsem všechno důkladně promyslel. Ale snad bych vám to měl vypovědět od začátku.

Oskar: Dáte si káfé? Dýmku, doutník nebo cigaretu? Šatonef nebo božolé?

Pokštas: Pokud mohu prosit, tak banán. Rád bych na vlastním těle vyzkoušel, jak to exotické ovoce působí na litevský organismus. Už mám jisté cenné výsledky. Africké ovoce mi nepůsobí ani běhavku, ani žádné jiné střevní potíže. To znamená, že si Litevci můžou odepřít maso, žít se exotickou stravou, a tak se přizpůsobit životu na černém kontinentu.

Oskar: Promiňte, mesjé...

Pokštas: Pokštas.

Oskar: Banány bohužel doma nemám. Vyhovoval by vám jiný fruit?

Pokštas: No, těžko, ale musím si trénovat organismus, podrobit litevskou náturu zkouškám. Tak mi teda přineste ananas. A na nás se chystá, a my na něj. (Rozesměje se, ale když pochopí, že to Oskarovi nepřípadlo směšně,

chopí, že to pro Oskara směšné není a ztiší se.) Omluvte mě, byl jsem neslušný.

Oskar se zvedne a jde pro ananas.

Pokštas: Takže takhle, vážený Oskare. Je mi líto, že vám to musím říkat při žvýkání ananasu, ale naše nezávislost nemá v dnešní Evropě žádnou budoucnost.

Oskar: Vaše argumenty hned předběhnu. Tam, kde teď národ stojí, neobstojí. Nebude mu dovoleno obstát.

Pokštas se zvedá, velice dojatě chodí po místnosti.

Oskar (z hloubi svého bytu): Kontinuita, mesje Pokšt. Myji vám ananas.

Pokštas (tiše pro sebe opakuje): On dlouho neobstojí. (*Nahlas.*) Podle mého hlubokého přesvědčení je naše hrdá nezávislost pouze zářící meteor, který se jen mihne po nebi. Podle mých přesných výpočtů nám pro život mezi Rusem, Polákem a Němcem zbývá málo – více méně patnáct dvacet let. (*Pokštas čeká na Oskarovu reakci, která nepřichází.*) Ptáte se, jaké je z toho východisko? Odpovídám: plánovaná emigrace. Nabízíte mi kávu a dívíte se, proč já, Litevec Kazimír Pokštas, vaši nabídku nepřijímám? Ona je mylná. Patrioticky nezralá. Tisíce našich občanů odevzdávají sílu svých paží při pěstování vaší oblíbené kávy Brazilcům, Chilánům, Kolumbijcům, Uruguaycům na jejich plantážích. Zdali neztratí svou litevskou osobitost v tomto slunečném prostředí mezi plesajícími domorodci, kteří mají rádi tango, tequilu, víno a, promiňte, nahé ženské? Zkrátka tvrdím: na světě neuplyne ani několik desítek let a jejich bývalý litevský duch bude semlet jinověrci a zpracován na oblíbené café au lait.

Pokštas očekává Oskarovu reakci, která opět nepřichází.

Pokštas: Ptáte se mne také, zda nejsem zkřehlý? Kdo ví, možná je mi zima. Ve vašem bytě je chladno. Ale kdybych se blížil ledové ztrnulosti sochy, nebylo by vhodné, aby Litevec, patriot svého národa, tak vás totiž vidím, Excellence, vis à vis, přihodil do krbu uhlí a tím mne zachránil? Hned odpovídám proč. S ohledem na to, že jsou naše litevské duše bez zámeru rozhozeny po Novém Yorku, Bostonu, nebo nějakém Chicagu a tam je využívají jako nástroj k dolování uhlí. Jak dlouho vydrží v tmavé, propocené šachtě? Sto tisíc let? Více méně dvacet. Poté se ty litevské bicepsy promění v americké, zpěvná litevská mluva v hornický slang a později bude naše litevstvo tragicky spáleno v zimních amerických kamnech.

Oskar: Promiňte prosím, mesje Pokšt. Jestli je vám taková zima, mohl bych přinést dříví.

Pokštas: Ne, vážený Oskare, moje zimomřivost je zcela

ovládne se.) Promiňte, to je ode mne neslušné.

Oskar vstane, aby přinesl ananas.

Pokštas: Tak takhle to je, vážený pane Oskare. Naše nepodléhavost nemá v dnešní Evropě žádnou budoucnost.

Oskar: Hned vám vyvrátím vaše argumenty. Tam, kde teď národ stojí, dlouho stát nebude.

Pokštas vstane a začíná rozčileně chodit po pokoji.

Oskar (odněkud z bytu): Pokračujte, mesjé Pokšt. Myju vám ananas.

Pokštas (tiše si opakuje): A dlouho stát nebude. (*Nahlas.*) Naše nepodléhavost je podle mého hlubokého přesvědčení jenom zářivý meteor, který probleskl na obloze. A dle mých přesných propočtů, když žijeme v tak těsném obklíčení Rusů, Poláků a Němců, zbývá nám života více méně patnáct dvacet let. (*Pokštas čeká, co na to řekne Oskar, ale ten nereaguje.*) Ptáte se mě, jaké máme východisko? Já vám odpovím. Plánovanou emigraci. Nabízíte mi kafe a dívíte se, že já – Litevec Kazimieras Pokštas – jsem ho nepřijal. Váš názor na národ není správný. Vlastenecky nezralý. Tisíce našich krajanů odevzdávají sílu svých paží Brazílii, Chile, Kolumbii a Uruguayi a zpracovávají na jejich plantážích vaši milovanou kávu. Ale jak dlouho si Litevci v tom slunečním prostředí mezi lidmi, kteří milují tango, víno a obnažené ženy, zachovají svou litevskost? Neuplyne ani několik desítek let, a jejich litevský charakter bude semlet do kávy jako moka.

Pokštas čeká, co na to řekne Oskar, ale ten nereaguje.

Pokštas: Možná se ptáte, jestli jsem se nenachladl. No kdo ví, třeba mi je chladno. Ve vašem bytě opravdu není žádné teplo. Ale i kdybych tu stál zmrzlý na kost, nemůžete mě hodit do krbu s uhlím a tím mě zachránit. Hned vám povím proč. Protože náš litevský národ je roztroušen po New Yorku, Bostonu a Chicagu a využívají ho jako nástroj k dobývání uhlí. Jak dlouho to vydrží v té tmavé propocené šachtě? Sto let, tisíc? Sotva dvacet. Pak se ty litevské svaly stanou americkými a krásná litevská řeč se promění v hornický slang a náš národ tragicky shoří v kamnech Severní Ameriky.

Oskar: Pardon, mesjé Pokšt, jestliže je vám chladno, můžu přinést dříví.

Pokštas: Ne, vážený pane Oskare. Mně je chladno v nitru.

vnitřní povahy. Zevně se potím jako člověk Země. V Paříži je většinou vedro. Ale mrznu – hlubinně, patrioticky a národně. Ale velice by mne zahřálo vaše rozhodnutí vyslancovat v Angole, anebo v nějaké jiné africké zemi. Jenom tam zatím předpokládám vhodnou pouštinu, ve které by se během let pomalu vytvořila rezervní Litva. Každoročně byste ode mne dostával deset tisíc mužů a také žen, jak říkám, nositelů litevského ducha, pro které ve Vlasti není místo. Vaším svatým posláním by bylo chránit je před kontakty s černými občany, protože by, myslím, bylo neodpuštělné, kdyby slabý litevský duch měnil barvu kůže. Jako vyslanec byste přísně dohlížel na jejich pohlavní život. Vlastenecky byste reguloval masové páření. Podle potřeby byste omezoval porodnost vynucováním zdrženlivosti. Až se nashromáždí obrovské množství potravin, povolil byste vybraným, nejnadšenějším a pohlavně schopným mužům oplodnit jednu nebo více sousedových vlastenek. Kdyby během dlouhých let rezervní Litva zesílila, bylo by možné připojit k společné vlastenecké věci i černošky. Černí Litevci by byli velkou oporou při souložení s černými sousedy. Poté, co se mistrovsky rozvine agrární hospodářství, bude vystavěn černý Vilnius, naše rezervní hlavní město, a také černý Kaunas, abychom dali svým sousedům vzor lepšího života, kdyby Vilnius zase obsadil soused, černý Polák. Tak aby se během dvou staletí stal africký kontinent zemí široce obdělávanou černobílými a barevnými patrioty našeho národa. Tehdy bychom se mohli vrátit a jen prstíčkem zahrozit Polákovi, Němci anebo Rusovi. A jako vzpomínku bychom z bolestné nostalgie obnovili první Litvu, Litvu rozdrčenou a odnárodněnou cizími barbary. Jako politik v tom vidím jediné východisko pro meteor našeho národa, který se nyní třpytí na nebi a co nevidět zhasne.

Do místnosti se vrátí Oskar, v jedné ruce drží meč, v druhé podnos s ananasem.

Oskar: Promiňte, mesje Pokšt. Víte, co vám nesu?

Pokštas: Pochopitelně, vážený Oskare.

Oskar: Toto je ananas. Nevím, mesje Pokšt, co vám je. Osobně mi ananas ani zdaleka nepřipomíná černý litevský chléb. Nepodobá se ani národní bílé slanině. Jaký je rozdíl mezi bosáky a ananasem? Po jeho rozříznutí nenajdeš ani drobínek masa.

Zvenčí jsem zpoceny, jako každý pozemšťan. V Paříži je vedro. Ale v hloubi duše jako Litevec a vlastenec trpím zimou. A velmi by mě zahřálo vaše rozhodnutí být vyslancem v Angole nebo některé jiné africké zemi. Jenom tam jsem zatím spatřil odpovídající prázdné prostory, v nichž by mohla nadlouho povstat rezervní Litva. Každým rokem byste ode mě dostal deset tisíc mužů, a stejně tolik ženských nositelek litevskosti, co se nevešly do své vlasti. Vy byste měl svatou povinnost je ochránit před kontaktem s černými obyvateli, protože si myslím, že by bylo neodpuštělné, kdyby dosud slabý litevský národ začal měnit barvu kůže. Jako vyslanec byste přísně dohlížel na jejich sexuální život a vlastenecky reguloval jejich masovou nevázanost. Bylo by třeba omezit porodnost a propagovat zdrženlivost. A až by se dostatečně přizpůsobili bohatým zásobám potravin, dovolili bychom vybraným nejnadějnějším a sexuálně výkonným jedincům, aby osemenili jednu nebo dvě ženy ze sousedství. Později, až by rezervní Litva zesílila, bylo by možné zapojit do společné litevské záležitosti i černé ženy. Černí Litevci by se stali velkou oporou v počínajících kontaktech s černými sousedy. Mistrovsky by rozšířili svoje zemědělská hospodářství. Postavili by si černý Vilnius, naše rezervní hlavní město, a také černý Kaunas, kdyby Vilnius opět okupoval nějaký černý Polák, a dali bychom svým sousedům příklad lepšího života. A tak by za dvě stě let mohl být africký kontinent hustě osídlen černými, bílými i barevnými našimi litevskými krajany. Tehdy bychom se mohli vrátit a pohrozit prstem Polákům, Němcům i Rusům. A jako vzpomínku, s bolestnou nostalgií, bychom obnovili původní Litvu, zničenou a odnárodněnou cizími barbary. Jako politik v tom vidím jediné východisko pro náš národní meteor, který se zaskvěl na nebi, ale v budoucnu by pohasnul.

Do pokoje se vrací Oskar. V jedné ruce má meč, v druhé podnos s ananasem.

Oskar: Pardon, mesjé Pokšt. Vidíte, co vám nesu?

Pokštas: Samozřejmě, vážený pane Oskare.

Oskar: To je ananas. Nevím, mesjé Pokšt, jak vám... ale mně osobně ananas ani vzdáleně nepřipomíná tmavý litevský chléb. Ani bílý litevský špek. A všimněte si, litevský příteli, jak se liší od cepelínů. Když ho rozpůlíte, nenajdete v něm ani kousek masa. Bojím se, že krásné plány mesjé především překazí kulinářské vlastenectví našeho národa. A odtud už vede přímá cesta ke konzumaci žab a dalších potvor... V tom se mesjé přepočítal. Nejhlubší národní pocity se skrývají v žaludečních štěvách.

Pokštas: Nutí mne k tomu politický rozhled. Obětováním svérázné národní záliby bych uchránil jiné národní orgány od větších obětí.

Oskar: Pokud si přejete, odhalím vám tajemství, které vy, velice prosím, neprozradíte veřejnosti.

Oskar dává podnos na stůl a posadí se na svoje místo. Pokštas se zhroutí do křesla vedle Oskara. Muži se přisunou jeden ke druhému.

Oskar: Odevzdejte se. *(Zdvihne prst.)*

Pokštas: Pánu Bohu?

Oskar: Měsíci.

Pokštas: Jak to?

Oskar: Hovořím o tom jako velvyslanec přidělený národem à Paris. Polovina měsíce se v noci zhroutí na Rusko. Fin. Rusko je zničeno. Litva má na východě široké pohraničí s neutrálním Měsícem. Můžeme navazovat vztahy, posílat na něj diplomaty a ubohé kolonisty. Sbírat meteory a osévat krátery. Jedním slovem řečeno: soused je klidný, spolehlivý jako Belgičan.

Pokštas *(zaražen, chápe vše jako legraci)*: My politikáři rádi občas hovoříme metaforicky, ale někdy obětujeme pro ozdoby i jasný smysl. Řekněte, jak by se to dalo vyložit reálně.

Oskar: Rusko – není reálné?

Pokštas: Ovšem, vážený Oskare. Někdy jsme z jeho reality celí pryč.

Oskar: Měsíc je reálný?

Pokštas: Pochopitelně, měsíc by nemohl být fikce, pokud nejde o pustou fantazii.

Oskar: Tak co je v tom pro vás metaforického? Dvě reálné věci spadají jedna na druhou a jedna druhou tiskne.

Pokštas: A teď mi řekněte, proč polovina? Jak se ten měsíc rozdělí?

Oskar: Simple. *(Sekne mečem přes ananas a rozpůlí ho.)*

Pauza

Pokštas: Konzultoval jste s někým? Upozornil jste OSN, litevskou vládu?

Oskar: Zda jsem konzultoval? S ním. *(Ukazuje nahoru.)*

Pokštas: Měsícem?

Oskar: S Hospodinem. Já, monsieur Pokšt, dostávám jeho prostřednictvím různé vize. Jezte ananas.

Pokštas: Obávám se, že to nesním.

Oskar: Ty vize jsou zajímavé. Pro mne to byl drsný objev, když jsem dostal zprávu, že za to může litevský duch, že se v Řecku objevili tak významní Litevci jako Sofokles, Homér a Sokrates. Cítil jsem se jako vy, monsieur, který jen stěží uvěří v možnosti Měsíce. I tehdy, když jsem se dozvěděl, odkud byli ti muži.

Pokštas: Ach pane, vždyť já nevymýšlím plány na emigraci pro zábavu. Nutí mě je dělat politická situace. Jenom když obětujeme své litevské žaludky, můžeme se uchránit větších obětí.

Oskar: Chcete-li, prozradím vám svoje tajemství, ale snažně vás prosím, neprozradte mě.

Oskar pokládá podnos na stůl a posadí se na svoje místo.

Pokštas klesne na židli vedle Oskara. Muži se nakloní k sobě.

Oskar: Svěříme se jemu *(a ukáže prstem vzhůru)*.

Pokštas: Bohu?

Oskar: Měsíci.

Pokštas: Jak to?

Oskar: Říkám vám to jako vyslanec, vybraný litevským národem. Polovina Měsíce v noci přimáčkne Rusko... A Rusko je zničeno. Litva má na východě dlouhou hranici s neutrálním Měsícem. Je možné s ním uzavírat kontrakty, posílat své diplomaty, nebohé kolonisty, sbírat meteority... Zkrátka je to soused klidný a spolehlivý jako Belgičan.

Pokštas *(znejistí, a pochopí to jako žert)*: My politikáři občas rádi mluvíme v metaforách, ale občas kvůli kráse obětujeme jasnost. Povězte, jak byste to vysvětlil reálně.

Oskar: Rusko je pro vás reálné?

Pokštas: Ovšem, vážený pane Oskare. Občas je mi z té reálnosti všelijak.

Oskar: Měsíc je vám dost reálný?

Pokštas: Ovšem, cožpak Měsíc může být jenom vymyšlená fikce, produkt fantazie?

Oskar: Tak kde vidíte jaké metafory? Dvě reálné věci spadnou na sebe a jedna druhou přimáčkne.

Pokštas: Ale povězte mi, proč jenom půlka. Jak se rozdělí?

Oskar: Jednoduše *(rozmáchne se mečem a ananas přepůlí)*.

Pauza

Pokštas: Vy už jste to s někým konzultoval? Upozornil jste Společnost národů? Litevskou vládu?

Oskar: Konzultoval? No přece s ním *(a ukáže prstem nahoru k nebi)*.

Pokštas: S Měsícem?

Oskar: S Bohem. Já dostávám jeho prostřednictvím řadu různých vizí. Vezměte si ananas.

Pokštas: Bojím se, že ho nesním.

Oskar: Vize jsou zajímavá věc. Pro mě třeba byla úžasná novina, když ke mně došla zpráva, že Sofokles, Homér či Sokrates vlastně byli slavní Litevci. Cítím, že mesjé Pokšt odmítá uvěřit schopnostem Měsíce.

Pokštas: Vážený velvyslanče. Vyrazil na mně národní pot z těch vašich zvěstí. Cítím, že mi pronikají do samého nitra.

Oskar: Tento pocit je mi známý. Věděl byste, odkud přišli ti hrdí Litevci? Jen jezte ananas. Ze slunečné Atlantidy. Slyšel jste, proč se potopila? Protože neunesla toho velkého litevského ducha. Tolik se ho urodilo, ale námořnictvo nebylo a chybělo námořnické myšlení. Řeknu vám pravdu. Ani přístavy nebyly. Slovem: nebyly podmínky pro bezpečnou polyemigraci.

Pokštas: (*Utře si pot z čela.*) Tento rys litevského ducha je mi znám.

Oskar: Kontinent nezvládl náročný národ a kapituloval, ponořil se pod vodu.

Pokštas: Děkuji vám, velvyslanče, za obrovské pohoštění a netradiční vidění našeho světového původu.

Pokštas se zvedá, hledá východ, motá se zmateně po bytě.

Oskar: Tehdy žili pod vodou, na dně zaseli žito. Národ velice životaschopný. Měl silnou armádu. Ale jaká může být válka pod vodou? Střely plují velice pomalu. Našli se jasnovidci, kteří se domnívali, že je nutné vylézt na suchou zemi. Šplhavci. Ale byli takoví duševní veličáni, že se kontinent pod jejich nohami lámal jako led. A proto naše Evropa teď vypadá tak ohryzaně. Dopadli jsme tak, že byla rozdělena. Bohužel jim bylo líto pevninu potopit. Už jednu takhle zašantročili. Jedním slovem, vylezl kdo kde mohl. Rozmnožili se a odnárodnili. Vytvořili nové jazyky, promluvili řecky. Snažili se předstírat Římány. Tisíceletí čekali, trpěli nejstrašnější bídu, vyli na měsíc vlčími hlasy. Ale věštba říkala, že měsíc bude tím okrouhlým základem, který bude moci udržet všechny Litevce pohromadě. Neboť kontinenty chudé na půdu nemají takovou sílu, která by pozvedla tento národ. Monsieur Pokšt, vy odcházíte. Lekl jste se mé vize. Není snadné přiznat si svou minulou velikost.

Pokštas se vrací a sedá si vedle Oskara.

Pokštas: Jsem tady, vážený Oskare. Ukrojte mi ananas. Víte co, nejlépe když vypneme program. Skončíme s politikařením. Někdy mne velice obtěžují ty věčné politické debaty. Chce se mi někdy lidsky a bez utrpení promluvit s rozumnými rodáky z elitní litevské společnosti o našich potížích.

Podlaha nevydrží litevské vlastenectví, prolomí se, a oba zmizí do propasti.

Opona

Pokštas: Vážený pane vyslanče. Mně z těch vašich prorockých slov vyrazil litevský vlastenecký pot. Cítím, jak to zachvátilo všechny moje vnitřnosti.

Oskar: Ten pocit znám. A víte, odkud přišli ti vaši slavní Litevci? Vezměte si ananas. Ze slunečné Atlantidy. To jste slyšel, že se potopila, ne? Protože nedokázala snést náš rostoucí pocit litevské svébytnosti. Bylo jich mnoho, ale neměli lodě, neměli námořní myšlení. Povím vám pravdu, oni neměli ani přístavy. Zkrátka neměli podmínky pro bezpečnou emigraci...

Pokštas: (*otíraje si z čela pot*): Tento rys litevského charakteru dobře znám.

Oskar: Národ nedokázal vyzvednout kontinent, tak to vzdali a ponořili se pod vodu.

Pokštas: Děkuji vám, pane vyslanče, za bohaté občerstvení a netradiční vidění našeho světového původu.

Pokštas vstává, hledá východ a chodí sem tam po Oskarově bytě.

Oskar: Tak žili pod vodou. Mořské dno oseli žitem. Je to zdatný a vytrvalý národ. Měli silné vojsko. Ale jakápak válka pod vodou. Střely létají pomalu. Našli se i proroci, co si mysleli, že by měli vyjít na souš. Vylezli, ale byli to takoví duchovní obři, že jim souš pod nohama pukala jako led. Proto ta naše Evropa vypadá tak rozkouskovaně. Museli se rozdělit. Bylo jim líto kontinent potopit. O jeden už přišli. Takže se vynořili porůznu. Rozptýlili se a odnárodnili. Osvojili si nový jazyk, začali mluvit řecky. Pokoušeli se hrát si na Římány. A čekali tisíce let, prožívali nejhroznější muka, když vyli na Měsíc chraptivými vlčími hlasy. Přitom Měsíc byl ten základ, který mohl všechny Litevce udržet pohromadě. Proto země hubeného kontinentu nemá takovou sílu, aby vyzvedla národ. Odešel jste, mesjé Pokšt. Polekal jste se vize. Není lehké si přiznat velikost své minulosti.

Pokštas se vrací a usedá vedle Oskara.

Pokštas: Jsem zde, vážený pane Oskare. Ukrojte mi kousek ananasu. A víte, možná raději přestaneme politikařit. Občas mě unavují tyhle věčné neutuchající debaty politiků. Ale rád si občas lidsky, volně popovídám s inteligentními krajany z litevské elity o našich těžkostech.

Podlaha nevydrží litevský nápor, praskne a oni dva se propadnou.

Opona

Originál: Ivaškevičius, Marius. Madagaskaras.

Vilnius: Apostrofa, 2004.

MARIUS IVAŠKEVIČIUS

Marius Ivaškevičius (1973) je litevský prozaik a dramatik. Roku 1997 ukončil studia lithuanistiky na Vilniuské univerzitě. V roce 1996 debutoval sbírkou povídek *Proč děti?* (Kam vaikų?, 1996), následoval román *Historie počínajíc mraky* (Istorija nuo debesies, 1998) a divadelní hra *Sousedé* (Kaimynai, 1999). Roku 2002 napsal nejkontroverznější román od vzniku samostatné Litvy *Zelení* (Žali, 2002) věnující se protisovětskému partyzánskému odboji. Groteskta *Madagaskar* (Madagaskaras, 2004) je až do dnešních dnů nejnavštěvovanější původní litevskou hrou. Pro Mariuse Ivaškevičiuse jsou příznačné etymologické asociace, užití folklorního stylu, hovorová frazeologie, rituálně se opakující obrazy, kolem kterých se soustřeďuje dějový proud.

JANINA BALSIEŇĚ

Janina Balsienė studovala v letech 1976–79 na Univerzitě Karlově v Praze, poté působila jako vědecká pracovníce na Vilniuské univerzitě. V letech 1993–2003 pracovala jako asistentka velvyslance na Velvyslanec-

tví ČR v Litvě. V současné době vede Centrum studií střední a východní Evropy Univerzity M. Romerise a předsedá Česko-litevské společnosti. Je nositelkou medaile Ministerstva kultury ČR za šíření dobrého jména ČR v zahraničí.

LADISLAVA PETIŠKOVÁ

Ladislava Petišková (1943) vystudovala na Filozofické fakultě UK obor dějiny a teorie divadla. Přispívala do *Práce a Svobodného slova*. V sedmdesátých letech pracovala v Divadelním ústavu a na ministerstvu kultury, v letech osmdesátých v Kabinetu pro studium českého divadla ČSAV, po roce 1990 působila především v edičním oddělení Divadelního ústavu jako odborná redaktorka (mj. časopisu *Czech Theatre / Théâtre Tchèque*), externě vyučovala na HAMU a olomoucké Filozofické fakultě UP; v současnosti je externí pedagožkou brněnské JAMU a Konzervatoře Duncan Centre v Praze. Zabývá se zejména dějinami a teorií českého a světového pohybového divadla, podrobně se též věnovala osobnosti režiséra Jiřího Frejky. V letech 2002–2006 byla předsedkyní Teatrologické společnosti.

Mramorový pes Marmurinis šuo

Sigitas Parulskis

Přeložil Vítězslav Mikeš

Sigitas Parulskis do současné litevské literatury významně zasahuje nejen jako prozaik, ale též jako dramatik a básník. Většina uvedených překladů čerpá z jeho sbírky *Mramorový pes* (Marmurinis šuo, 2004).

***

gimiau 1965 metais jau apleistam
kukurūzų lauke
gandras manęs ten nerado
gulėjau angliško bekono pėdoj
kol tėvas žolės šieno miltais
barstė motinos plaukus
(greitai juos gaminęs malūnas buvo
pertvarkytas ir popierinius maišelius
pildė granulėmis pagal kalašnikovo
automato kalibrą su perkeltu svorio
centru)
gulėjau po raudona saulėgraža
kol Kuboje Vietname Čilėje Čekoslovakijoje
brendo mano galvojimai
apie gyvulio prigimtį
gulėjau kol pėdos mėnuly
ėmė šviesti ant mano kaktos
kol keitė man vėliau vystyklus
kol mainė vadų iliustracijas
kol bažnyčios pavirto sandėliais
kol Islamo kariai ėmė siųsti į Lietuvą
laiškus cinkuotame popieriuje

***

na svět jsem přišel v šedesátém pátém na zanedbaném
kukuřičném poli
čáp tam ke mně cestu nenašel
ležel jsem v mastné skvrně po anglické slanině
zatímco otec matčinu hřívu
zasypával zrnky mouky
(mlýn který ji vyráběl
se měl brzy proměnit a papírové sáčky
plnit granulemi na míru kalašnikovu
s upraveným
těžištěm)
ležel jsem pod rudými červánky
zatímco na Kubě ve Vietnamu v Chile v Československu
dozrávaly mé myšlenky
o zvířecí podstatě
ležel jsem zatímco stopy na Měsíci
se odrážely na mém čele
zatímco mě přebalovali do plen z praporů
zatímco portréty jedněch vůdců nahrazovali druhými
zatímco z kostelů stávaly se sklady
zatímco islámští vojáci začali posílat do Litvy
psaní na pozinkovaném papíře

gulėjau kol mano sielai
išaugo krūminiai dantys
ir per lauką atėjo ne Dievas
o tarpkolūkinė melioracija

Biblioteka

„staiga atsiveria lentynos ir įeina berniukas...“
K.P.

Sėdėjau bibliotekos skaitykloj, didelėj salėj
Prie milžiniško stalo, visiškai vienas, mano
kaukolės taurė buvo sklidina
Šimtą metų išlaikyto informacijos
vyno, svaigau ir atrodė, nuo
to svaigsta netgi ilgi
šešėliai, krentantys nuo kėdžių
atkalčių

Vėliau, jau į pavakarę prie manęs priėjo niekad
anksčiau nematytas vyras juodais drabužiais
pasisakė esąs prekiautojas, truputį greblavo
tarsi jo gerklėje tariant raidę „r“ peršoktų mažas sraigtelis

Siūlė pirkti laikrodį, 1908 metų gamybos, pone, sakė
vyras, nesigailėsit
„Solo“ kišeniniai paauksuoti laikrodžiai su grandinėle –
pats geriausias
šių metų pasirinkimas, kiekviena jūsų minutė bus aukso
vertės, o ir aš, pone, – tariant
šiuos žodžius vyriškio balse
pasigirdo patetiškos gaidelės, – turėsiu
ką atsiminti, kai
1943 metais mane, pagyvenusį
trijų vaikų tėvą, nuoga, be
jokios kišenėlės
kišeniniam laikrodžiui, varys
į dujų kamerą

Gyvendamas po ledu laukiu žvejo. Pro pietinį langą

..... –
Tiktai girdėt kaip
Dievas deda ant
Ledo juodus
Kiaušinius

ležel jsem zatímco mé duši
prorazily stoličky
a po poli se namísto Boha
plížila kolchozní meliorace

Knihovna

„tu rozestoupí se regály a vejde chlapec...“
K. P.

Seděl jsem v knihovně čítárně, ve velkém sále
u obrovitého stolu, zcela sám, můj
lebeční pohár byl plný
vína sto let nabývaných
informací, byl jsem opojen a zdálo se, že
opojeny jsou tím i dlouhé
stíny plazící se od
opěradel

Později, už k podvečeru, přišel ke mně
muž v černém oblečení, nikdy předtím jsem ho neviděl
představil se jako trhovník, tak trochu ráčkoval
doslova jako by v jeho krku při vyslovení hlásky „r“
poskočil malý šroubek

Nabízel k prodeji hodinky, rok výroby 1908, pane, řekl
muž, nebudete litovat
pozlacené kapesní hodinky „Solo“ s řetízkiem –
to je teď ta
nejlepší volba, každičký váš okamžik bude mít cenu
zlata, ale i já, pane, – při těchto slovech se
v jeho hlase
ozval patetický tón – budu mít
na co vzpomínat, až
mě v roce 1943, postaršího
otce tří dětí, nahého, bez
jediné kapsy
do níž bych dal kapesní hodinky, poženou
do plynové komory

Pod ledem žiju a na rybáře čekám. Skrz jižní okno

..... –
Proznívá jen jak
Bůh klade na
Led černá
Vajíčka

Ištikimybė

tupi gipso balandžiai
Dievo namų pastogėj
ateina javų pirklys
paberia aukso grūdų
krenta pajuodę balandžiai
ir dūžta pirkliui po kojų

Subjektyvi kronika

*Visi jau mirę.
César Vallejo*

Mirė galvijų šerikas Julius, jaučiai užbadė, girtas
gyvulus nemėgsta iš gardo pabėgusių žmonių
mirė Daktariūnas, jį vadindavo Debesėliu, nes
kūrendamas krosnis buvo visiškai juodas
mirė Vytautas Norkūnas, gyveno vienas, žiemą
vasarą avėjo guminiiais batais
mirė šlubis Liudvikas Trumpa, jaunas nenorėjo eit
į kariuomenę, buvo įsikalęs į kojės sanarį vinį
mirė Valerka, užsimušė važiuodamas motociklu, dar
matyt kojės pėdsakas ant stulpo
mirė pusbrolis Vidas, mėgo žvejot, kai jį laidojo
per bulviasodį, ežeru plaukė dvi gulbės
mirė sunkumų kilnotojas Valdas, buvo įpratęs
važinėti krovininiais traukiniais, nukrito po
ratais
mirė draugo sūnus, jis gimė negyvas
mirė Dievo sūnus, jis irgi mirė negyvas
mirė ir tie, kurių nepažinojau, su kuriais nesisveikinau
net neįtariau esant
mirė namai ir šventyklos, mirė sėklos ir vaisiai
knygos ir maldos, mirė užuojauta artimui
ir gailestis sau
mirė – viskas svarbu
mirė – nieko nėra reikšmingo

Vėrnost

usedaj sádroví holubi
na krovny Božího stavení
přijde k nim obchodník obilím
nasype zlatavých zrn
zčernají holubi padají
tříští se trhovci pod nohama

Osobní kronika

*„Všichni zemřeli.“
César Vallejo*

Zemřel Julek, pečoval o skot, býci ho nabrali na rohy, opilý
zvíře nesnese člověka zaběhnutého z ohrady
zemřel Doktor, říkalo se mu Obláček, neb
při roztápění pece vřdycky zčernal
zemřel Vít Norků, žil sám, v zimě
v létě nosíval holínky
zemřel Ludva Krátký, kulhal, v mládí nechtěl
do armády, do kolene si proto vrazil šroub
zemřel Valerij, spadl z motorky, ještě
jsou vidět skvrny na sloupu
zemřel bratranec Viktor, rád rybařil, v truhle ho nesli
přes bramborové pole a na jezeře plul párek labutí
zemřel vzpěrač Vláda, cestoval
nákladními vlaky, skončil pod
koly
zemřel syn mého přítele, narodil se bez známky života
zemřel syn Boží, také on zemřel bez známky života
zemřeli i ti, které neznám, s kterými jsem se nezdravil
ani jsem je nepodezíral z toho, že jsou
zemřely domy a chrámy, zemřely
knihy a modlitby, zemřelo vědomí blízkosti
a lítost nad sebou samým
zemřela důležitost věcí
zemřela i jejich bezvýznamnost

Originál: Parulskis, Sigitas. „***“, „Gyvendamas po ledu...“, „Subjektyvi kronika“, „Ištikimybė“. Marmurinis šuo. Rinktinė.
Vilnius: Baltos lankos, 2004. 8, 24, 36, 60; Parulskis, Sigitas. „Biblioteka“. Literatūra ir menas 3112. 6. rįjna 2006. 1.

VÍTĚZSLAV MIKEŠ

Vítězslav Mikeš (1977) vystudoval muzikologii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v současné době je externím doktorandem na Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické

fakulty UK v Praze. Zabývá se vztahy mezi hudbou a literaturou, specializuje se na litevskou kulturu, propaguje soudobou hudbu ze zemí postsovětského teritoria. Příležitostně překládá z ruštiny a litevštiny převážně texty s hudební tematikou.

Novodobá litevská esejistika

Vaidas Šeferis

Litevská literatura v posledních letech prožívá plodné a zajímavé období. V Litvě se píše, překládá a vydává hodně kvalitních knih. A jedním z nejpozoruhodnějších jevů je, že se v přesyceném literárním prostředí tzv. krásné literatury daří kupodivu dobře. Tradičně silná a oblíbená zůstává poezie, své pozice obhájil román a pozornost vzbudilo i drama (především Marius Ivaškevičius a Sigitas Parulskis). Samozřejmě s sebou volný knižní trh přinesl to, co přináší všude ve světě: komercializaci s jejím vulgárním imperativem prodeje, zisku a nezastavitelným proudem levného čtiva. Přesto Litva na tak malou zemi, jakou je, užívá relativně velké množství profesionálních spisovatelů a jejich vytrvalých čtenářů, kteří si v oceánu komerčního tisku udrželi malý, ale sympatický ostrov kvalitní literatury. Jeden z nejzajímavějších příběhů soudobého litevského literárního života se odehrává okolo eseje.

Tento žánr v posledním desetiletí udělal v Litvě pozoruhodnou kariéru. Kritici se vesměs shodují, že léta 1998–2007 můžeme nazvat desetiletím eseje. K tomuto žánru sáhli téměř všichni významní spisovatelé (snazší by bylo vyjmenovat, kdo eseje nepsal), esejistika opakovaně dominovala (a dominuje) v žebříčcích nejoblíbenějších knih, eseje vycházejí v pravidelných rubrikách kulturních a literárních týdeníků, objevují se na stránkách nejprestižnějších kulturních časopisů, jako jsou *Roky* (Metai) či *Kulturní pole* (Kultūros barai), a na vybraných internetových portálech (www.culture.lt, www.bernardinai.lt, www.tekstai.lt). Pokusme se tedy alespoň stručně podívat na hlavní body vývoje litevské esejistiky.

Litevská esejistika čerpala své první podněty z intelektuální energie, kterou na konci 19. a na začátku 20. století akumulovala národně a kulturně angažovaná publicistika.

Vzpomínky z dětství, které Vincas Kudirka (1858–1899) otiskl v časopise *Zvon* (Varpas), próza Sofiji Kymantaitė (1886–1958) či žánrově nespécifikované „obrázky“ Juozase Vaižgantase (1869–1933) ještě nejsou eseje v pravém slova smyslu, ale už dávají prostor projevům nového autorského „já“, které se svou zdůrazněnou individualitou a intimnějším tónem jasně odchyľuje od žánrových norm publicistiky.

Titul prvního litevského esejisty bývá přisuzován různým autorům. Někteří kritici jím jmenují Juozase Albinase-Herbačiauskase (1876–1944), který roku 1908 vydal sbírku žánrově těžko zařaditelné prózy *Trnová koruna* (Erškėčių vainikas). Balys Sruoga¹ za prvního esejistu pokládal Jurgise Savickise (1890–1952), maje na mysli jeho sbírku *Sonety svátečního dne* (Šventadienio sonetai, 1928). Jiní kritici vidí první příklad pravé esejistiky ve sbírce literárně-kritických skic Juozase Kossu-Aleksandravičiuse (1904–1973) *Bohové a boží muka* (Dievai ir smūtkeliai, 1935). Krátké meziválečné období státní nezávislosti však nestačilo na plnohodnotné rozvinutí eseje. Jak poznamenal litevský spisovatel a religionista Gintaras Beresnevičius, esejistika potřebuje jistou distanci, odstup, perspektivu, hravost, elegantní nedokončenost, a to všechno nejde dohromady s vnitřním napětím, vnějším nátlakem a společenskými potřebami národa, který téměř neustále musel bojovat za holou existenci.²

Po druhé světové válce se velká část litevských spisovatelů stáhla na Západ (největší litevská střediska vznikla ve Spojených státech amerických). Litevská literatura – stejně jako celý národ – byla násilně rozdělena na dvě části: exilovou a domácí. O normálním literárním životě v okupované Litvě se do poloviny šedesátých let

¹ Balys Sruoga (1896–1947), litevský básník, dramatik a literární teoretik.

² Viz Beresnevičius, Gintaras. „Eseistikos tendencijos moderniojoje Lietuvoje“. *Vilky saulutė*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.

nedá hovořit. Těžiště literárního života se přesunulo na exilovou větev litevské kultury. Ztráta státní nezávislosti a hrůzy páchané okupačním režimem na dlouhá léta poznamenaly kolektivní národní paměť. Toto trauma se stalo kulturně-emočním podkladem, ze kterého vyrůstala litevská literatura, ať už ve verzi, která pateticky hlásala národní tragédii (poezie Bernardase Brazdžionise či Jonase Aistise), anebo ve verzi vzbouřenecké, pokoušející se o vysvobození literatury z přímočaré angažovanosti v zájmu národa (Antanas Škėma, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Algimantas Mackus). Tyto kulturně-historické okolnosti nebyly pro esej příznivé. Poznamenejme však, že literární život nikdy není žánrově čistý a dominující literární směry nikdy nevyčerpají celou literární realitu. Proto bychom i v poválečné litevské literatuře mohli najít řadu dokladů latentní, tiché existence esejistického psaní.

Literární život v okupované Litvě začíná od šedesátých let vykazovat jisté znaky zotavení. Jak v tehdejší Československu, Polsku, Maďarsku, tak také v Litvě se literatura naučila částečně obcházet sovětskou nomenklaturu: ať už výběrem rádobu neutrálních témat (folklor, mytologie, příroda), nebo prostřednictvím nelegálního literárního oběhu, ve kterém se postupně objevily snad všechny knihy, za jejichž čtení se člověk mohl „zadarmo projet do Vorkuty“. Přichází generace talentovaných spisovatelů, kteří si vypěstovali značnou imunitu vůči socialistickému marasmu. Literární jazyk autorů jako Sigita Geda (1943), Vytautas Bložė (1930) či Romualdas Granauskas (1939) je jazykem svobodným, jenž nepotřebuje být ospravedlňován dobovými podmínkami.

Přes veškerou snahu režimu se na začátku sedmdesátých let objevuje v Litvě tentýž typ nezávislého intelektuála, jenž je dobře znám v celé střední Evropě a z nějž se rekrutovala většina osobností disentu v tomto regionu. Rolandas Rastauskas ve své knize *Jiný svět* (Kitas pasaulis, 2004) toto prostředí s jistou nostalgií popisuje jako svého druhu aristokracii, která sice neměla stálý příjem ani práci, ale vážila si své nezávislosti a žila uměním – především tím západním: „S *Leninem se bojovalo tak, že se poslouchal Lennon*.“ Hrdá individualita byla téměř vždy draze zaplácena brutálními zásahy komunistického režimu do osobního života (je to dobře známý biografický topos v celé Střední Evropě), nicméně tradice a autorita nezávislého myšlení, které bylo v těchto složitých podmínkách vypěstováno, posloužilo jako úrodná půda pro pozdější intenzivní vývoj esejistiky.

Po obnovení státní nezávislosti v roce 1990 prošel litevský literární život snad nejkrásnějším obdobím „nenormality“ ve svých dějinách. Kulturní vakuum, které vzniklo

za padesát let okupace, způsobilo rychlé rozvinutí vydavatelského trhu, který byl za několik let schopen uspokojit alespoň tu nejzákladnější literární poptávku. Rozdělení na exilovou a domácí literaturu přirozeně zaniklo a těžiště kulturního života se přesunulo zpět do Litvy. Intelektuální a formální svoboda exilové literatury a otužilé nezávislé smýšlení „domácích“ spisovatelů nakonec vytvořilo prostředí velmi příznivé pro rozkvět esejistiky.

Za průlomový je možné pokládat rok 1991. Tehdy vyšly hned dvě sbírky esejů, které byly směrodatné pro další rozvoj tohoto žánru. Jednalo se o knihu *Z daleka a z blízka* (Iš arti ir iš toli) Algirdase Juliuse Greimase a o sbírku *Tvary naděje* (Vilties formos) Tomase Venclovy. Esejistická průlomovost zmíněných sbírek spočívala v půvabu a přesvědčivosti jejich nezaměnitelného autorského hlasu, ve zdůraznění nezávislého, individuálního a pronikavého pohledu na svět a v intelektuální eleganci, s kterou se věnovaly nejžhavějším tématům literárního, kulturního a politického života. Tyto dvě knihy symbolicky uzavřely dobu formování litevské esejistiky a legitimovaly ji jako samostatný literární žánr.

Nástup esejistiky byl pomalý ale dobře citelný. Eseje se nejdříve rozmnožily v kulturním tisku: kolem roku 1993 se začaly pravidelně objevovat v týdenících *Athény Severu* (Šiaurės Atėnai), *7 dní v umění* (7 meno dienos), *Literatura a umění* (Literatūra ir menas). Ojedinelý příklad představují eseje Rolandase Rastauskase, které vycházely po deset let (1993–2003) jednou týdně v kulturní příloze deníku *Litevské ráno* (Lietuvos rytas).

Není náhoda, že se esejistika nejdříve objevila na stránkách periodického tisku. Své vlastní postavení hledal esej především v intelektuální a stylistické opozici vůči publicistice. V průlomové době boje o nezávislost (cca 1988–1990) se publicistika stala páteřním žánrem, její styl a jazyk ve veřejném prostoru jednoznačně dominovaly. Všudypřítomnost žurnalistického slohu – vlivného, avšak formálně a stylisticky omezeného – brzy probudila potřebu diversifikace, hledání jiného způsobu vyjádření. To nabízel právě esej.

Ke konci devadesátých let již tento žánr vyšel ze zóny vlivu publicistiky. Esejistika se nejen postupně ocitla v centru literárního dění, ale začala evidentně ovlivňovat své žánrové okolí. K roku 2002 bychom těžko hledali spisovatele, který tento literární druh nezkusil. Za pomyslný vrchol esejistické slávy bychom mohli pokládat léta 2002–2004. Tehdy vyšly esejistické sbírky, které jsou literární kritikou označovány za nejlepší příklady současného litevského eseje: Sigita Parulskis, *Nahatė oblečení* (Nuogi drabužiai, 2002); *Spánek a další ženy* (Mie-

gas ir kitos moterys, 2005); Gintaras Beresnevičius, *Vlčí sluníčko* (Vilky saulutė, 2003); Giedra Radvilavičiūtė, *Naplánované okamžiky* (Suplanuotos akimirkos, 2004); Rolandas Rastauskas, *Jiný svět* (Kitas pasaulis, 2004); Alfonsas Andriuškevičius, *Psaní kouřem* (Rašymas dūmais, 2004).

Esej zůstává populární a vlivný doposud. Sbíрка Kęstutise Navakase *Kroniky dobrého života* (Gero gyvenimo kronikos) byla vybrána za knihu roku 2005; stejného uznání se v roce 2007 dočkal Sigitas Parulskis se sbírkou *Šnek s baseballovou pálkou* (Sraigė su beisbolo lazda); za jednu z největších literárních událostí roku 2007 byla kritikou označena sbírka esejů Regimantase Tamošaitise *Prodavač vitamínů* (Vitaminų pardavėjas).

Definitivní žánrovou emancipací soudobé litevské esejistiky signalizovalo její ukotvení v institucionálním prostředí. Od roku 2001 se konají četné odborné diskuse o jejím vývoji, vyprofilovala se skupina specialistů, která zkoumá esej z pozic literární vědy, a na univerzitách vznikají diplomové práce o esejistice. Pro prezentaci Litvy na knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem roku 2002 byli přední litevští esejisté požádáni o napsání esejů na téma soudobé problematiky národní identity: jejich sbírka *Na pokračování. Eseje o Litvě a Evropě* (Fortsetzung folgt. Essays über Litauen und Europa) byla

za státní podpory vydána v litevském a německém jazyce.

Jaký je přínos esejistiky pro litevskou literaturu? Slovy Eleny Baliulytė: „*Především je to duch volného subjektivismu, nová vize světa – osobitější a intimnější. Je to nádech autenticity, biografismu, intelektuální, hravý a elegantní sloh. Obecně bychom mohli říci, že díky esejistice se literatura vysvobodila z žánrových omezení, přiblížila se realitě, běžnému životu. Na druhou stranu „poetika“ eseje (jeho obliba intertextu, asociativní přemýšlení, eliptický styl) klade na čtenáře vysoké intelektuální nároky.*“³ Čtení litevské esejistiky proto není snadnou zábavou. Tyto texty nabízejí rafinovanou intelektuální hru, bohatý stylistický register a radost z precizního ovládnání slova; to všechno si však nevyčutná čtenář, jenž neovládá alespoň základní kódy současné litevské kultury a nerozpozná, co se skrývá mezi řádky. Nenápadné citáty, četné odkazy na historický a politický kontext, předpokládaná znalost základních biografických údajů o autorovi či odvolávání se na události aktuálního literárního dění – to všechno patří mezi oblíbené prvky soudobé litevské esejistiky. Její texty jsou pro každého překladatele tvrdým oříškem. Na následujících stránkách čtenář nalezne ukázkou toho, jak se s obtížemi překladu utkali studenti Masarykovy univerzity v Brně. ■

³ Baliulytė, Elena. „Kodėl esė?“. *Šiaurės Atėnai*. 10. 3. 2006. 2.

“ Evropa za tři groše

Kęstutis Navakas

Přeložila Michala Pešková

Po nabytí samostatnosti se Litevcům „otevřely dveře do Evropy“...

Pokoj. Osmnáct čtverečních metrů pokrytých kobercem, rohová pohovka, obývací stěna, v jejímž reprezentativním výklenku stojí televizor. V pokoji žije průměrný obyvatel Kaunasu a televize je jeho hospodou, kostelem i univerzitou. Po stisknutí tlačítka z obrazovky vykoukne půvabná moderátorka anebo gangsteři blíže neurčené národnosti. Záleží na tom, v kolik hodin ho stisknete. Průměrný Kaunasan se snaží chovat, oblékat a myslet jako oni. S pomocí obrazovky směřuje do Evropy – dál od Čínské zdi, blíž k Eiffelovce. Co ještě mu v tom pomáhá?

Některé filmy z obrazovky nabízejí i výměnu osobnosti. Představme si ji konkrétně v Kaunasanově životě. Dejme tomu, že člověk přechází přes rušnou hlavní ulici, uklouzne a smete ho kolemjedoucí auto. Zbude z něj jenom mozek, který bílí hollywoodští doktoři transplantují jinému nešťastníkovi. A po nějaké době, jak tomu ve filmech bývá, se dotyčný probudí v cizí posteli, s cizími šaty, tělem a vráskami v obličejí. Na parapetu cize voní cizí květiny, za oknem je vidět cizí dvůr s jeho cizím autem a v kuchyni jeho cizí žena připravuje játra (ne jeho, ale stejně je to hrozné, protože v tom předchozím životě je neměl rád). Tak začíná nový, cizí, obnošený život, zakopává o nezvykle rozmístěný nábytek a škrtní ho guma u slipů, ačkoliv dřívějšímu majiteli padly jako ulité. Je to život s věcmi, s nimiž už někdo žil. Cizí žena a příbuzní, to je samozřejmě obvyklá hollywoodská fantasmagorie, ale občas by ji člověk bral... Ať si klidně nosí cizí věci, proč ne... Stejně je to většinou *Levné zboží ze západní Evropy*.

Na několika místech v Kaunasu se s ním obchoduje, městský živnostenský úřad o tom sice neví, ale ve čtvrti, kde píšu tyto řádky, je takových míst v okruhu půl kilometru nejméně patnáct. Za sto litů si člověk může přinést domů celou skříň pohřebně zatuchlého oblečení. Na první pohled je to velmi demokratické, nikdo nepozná, kolik stály pravé levisky, co máte na sobě – deset litů nebo dvě stovky... Začínající podnikatel tu najde koženou bundu pro všední den i tuhý smoking na prezentace. Nejvíce se tu samozřejmě vyřádí naše dámy. Ve společnosti byste však marně čichali k jejich šatům, vůni sklepa z nich úspěšně vyhnal prací prášek Ariel. Podle potřeby je zašily, opravily a obarvily, a teď se chlubí, že je koupily v nóbl salonu za těžké peníze... A ty elegantně vytáhneš z kapsy podobné oživeného obleku krabičku předloni vyrobených cigaret značky *Pierre Cardin* a pozveš ji na terasu zakouřit si při měsíci. Kouř je předloňský, oblečení z minulého desetiletí. Měsíc je pravý, ale vlastně je to taky veteš. I když zatím si kvůli tomu nikdo nestěžoval.

Člověk se nestačí divit, kde Evropa celá desetiletí schovávala všechny ty věci, než šťastně dorazily ke křovákům z periferie Kaunasu... V oblečení není ani dírka, čím se tedy po celou tu dobu evropští moli živili? Snad hamburgery? Nyní mohou profesori vodit celý ročník budoucích módních návrhářů po obchodech s obnošenými oděvy, kde je spousta názorného materiálu k tématu módní trendy od šedesátých do devadesátých let 20. století. Na desítkách míst je možné si koupit oblek tako-

vého střihu, v jakém se v pětasedmdesátém procházel vysoký blondýn s černou botou. Pravda, botu již obnosil, ale všechny ty zvonáče a kremplény nám dodnes vhanějí slzy do očí.

No a když už je člověk oblečený od hlavy až k patě, může se vypravit na záclony, koberečky, ledničky, „téměř nepoužitý holandský nábytek“ atd. Na dvoře se bude lesknout nově získané BMW, jehož bývalý majitel kdysi překročil rychlost, když chtěl sdělit ženě, že člověk právě vstoupil na Měsíc. Po ulicích budou jezdit neskutečně zrezivělé belgické autobusy a starožitná sanitka bude se sirenou pospíchat k nemocnému. Její pacienti z doby, kdy brázdila Evropu, už dávno zemřeli přirozenou smrtí, na stáří.

Za pár let k nám budou Evropané posílat filmové štáby, aby u nás natáčely retro filmy. Je to u nás přesně tak jako u nich před patnácti dvaceti lety. Dokonce i v televizi budou ještě dávat komická show z té doby.

Podobné obchody existují i jinde ve světě. V Evropě *second handy*, v Americe *thrift shopy*. Avšak najdou se v nich poměrně nové a moderní věci. Hrozná nuda. Zahnat ji může jen nález nějakého neobvyklého suvenýru; třeba já jsem za dolar koupil manžetové knoflíčky a sponu na kravatu od uniformy zvláštních jednotek americké armády. To, co my kupujeme v obchodech „levné Evropy“, ti zazonbanci jednoduše vyhodí na ulici. Vzpomínám si na čalouněné nábytkové soupravy a hi-fi věže, které se povalovaly na předměstí Hamburku. Bylo jich tam víc než v našich obchodech.

Říká se, že věci přebírají zvyky svého majitele. V tom případě člověk při zakoupení obnošeného saka zdědí nejen otisk cizího lokte, ale i všechny možné komplexy, které mohly trápit jeho dřívějšího nositele. Občas nám dokonce zanechá i znamení – minci v kapse, účet z obchodu nebo nápis *I'll fuck you all*, který si propiskou napsal na džínovou vestu, co teď visí v oddělení levných obleků.

Nevím proč, ale nikdo z Evropy nepřiváží staré knihy ani desky. Při jejich nákupu bychom se nemuseli bát přízraků jejich předchozího života. Hodnotná kniha vůbec nestárne, autoři a vydavatelé do ní zakódovali recept na věčné mládí. I její prašná vůně je příjemná a není nutné si pro srovnání čichat ke starým džinsům, aby se o tom člověk přesvědčil.

Nevím, jaké je u nás rozložení starých věcí. Některé společenské vrstvy si obnošenou věc nikdy nekoupí, protože jim nezbyvá čas ani na to, aby si vyzkoušeli všechny nové. Jiní zas budou v obnošeném oblečení chodit celý život. Budou žít v domech, ve kterých už někdo žil, jezdit auty, kterými už někdo jezdil, spát se ženami, se kterými už někdo spal. Všechno, co se kolem nich bude odehrávat, bude pro někoho jiného už minulostí. Takový člověk se bude podobat Gruzínci, co stál minulý týden před jedním naším hotelem, rozhlížel se kolem a ptal se: „Promiňte, co je to za město?“

Slibme si, že jednou budou jedinými starými věcmi přiváženými do Litvy starožitný nábytek, obrazy od van Gogha a značkové francouzské víno. Platí?

Originál: „Trijų grašių Europa“. Gero gyvenimo kronikos. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

KĘSTUTIS NAVAKAS

Kęstutis Navakas (1964) je litevský básník, esejista, literární kritik a překladatel. Předsedal kaunaské sekci mladých spisovatelů, psal kulturní sloupky do časopisů *Kaunaský den* a *Chci*. V současné době spolupracuje s týdeníkem *Atėny severu*, v žurnálu *Laima* zase představuje nové knihy. Do roku 2000 vedl knihkupectví *Sedm samot*, v němž zorganizoval na sedmdesát literárních večerů. Roku 2007 získal Cenu národní kultury a umění. Debutoval básnickou sbírkou *Padající má křídla* (*Krintantis turi sparnus*, 1988), za sbírku *Hra krásnými povrchy* (*Žaidimas gražiais paviršiais*) z roku 2003 získal cenu časopisu *Kaunaský den*. Oceněna byla

i další jeho básnická sbírka *Volné flétny* (*Atspėtos fleitos*, 2006) i kniha esejí *Kroniky dobrého života* (*Gero gyvenimo kronikos*, 2005), která byla vybrána jako jedna z pěti nejlepších knih za rok 2005.

MICHALA PEŠKOVÁ

Michala Pešková (1983) je studentkou baltistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Překládá z němčiny a litevštiny a věnuje se cestovnímu ruchu – pracuje jako turistická průvodkyně se zaměřením na Pobaltí. Zajímá se též o litevskou historii a kulturu.

Překroucený Rembrandt v Nidě

Alfonsas Andriuškevičius

Přeložila Eva Seitlová

Následující text je důkazem neostré hranice mezi žánrem eseje a útvary čistě beletristickými. Jeho protagonisty jsou sami litevští spisovatelé: vedle postavy autora-vypravěče nám již známý Sigitas Parulskis.

Je jeden obraz od Rembrandta, na kterém jsou znázorněny dvě postavy: vyčerpaný, vrásčitý evangelista Matouš píšící své evangelium a anděl s červenými tvářemi a atletickou postavou (tuto atletičnost spíše tušíme, než vidíme, protože větší část jeho anatomie je skryta ve tmě), který Matoušovi svatý text diktuje. Tento obraz (samozřejmě s šokujícími úpravami) ožil letos na podzim v Nidě. Vyčerpaný Matouš, to jsem byl já, atletický anděl, to byl Sigitas Parulskis.

Všechno samozřejmě začalo ve Vilniusu, všechno samozřejmě začalo cestou do Nidy. Vezl mě tam, a již toho rána mi za jízdy diktoval své svaté texty, ačkoliv jsem neměl žádnou možnost si je zapsat. A to byla první, prozatím jediná, anomálie. A nemohl jsem zapisovat proto, že jsem ležel nemocný na zádech na hodně sklopeném předním sedadle auta a hleděl na zatažené nebe, na němž jsem však nehledal žádné anděly: stačil mi ten, který byl vedle mě.

Nezasvěceným se však Sigitas mohl jen sotva jevit jako anděl: jeho hlava vjevůdce byla oholená, caesarovská busta pevně přirostlá k volant. Mnohem více se podo-

bal Římanovi, a Římané, jak dobře víme, docela dlouho neměli v oblibě křesťanské anděly, měli rádi své vlastní anděly, které nazývali génii. Situaci trochu zmírňovalo to, že nemalá část jeho anatomie se, stejně jako u anděla na Rembrandtově obraze, skrývala ve tmě, někde kolem převodovky.

Co že mi to říkal? Mluvil cosi o uspořádání světa, zvláště o jeho ženské části. Cosi o textech, zvláště těch literárních. Cosi o mužském osamění. A samozřejmě cosi o Bohu. Ale nejvíc referoval o tom, co se děje u cesty. A dělo se, jeho slovy, asi tohle.

Podél cesty se jako mouchy rojily dívky. Intuitivně v něm rozpoznaly anděla a desperátsky zastavovaly stříbrnou „Mazdu“, aniž věděly, kudy pádí šedou krajinou. Přály si, aby je zavezl (mě nebylo vidět) do ráje. Naši „Mazdu“, podle Parulskise, zastavovaly dokonce i ty, které stály u opačného kraje cesty a které by se v souladu se svým prvotním úmyslem, totiž dosáhnout ráje, musely dát na východ a ne na západ. I ony nás zkoušely zastavit, protože (a v tom se opět intuitivně nemýlily) umístění ráje znají nejlépe právě andělé. Ale „Mazda“ k jejich zoufalství neza-

stavila. A ony se nikdy nedozvědí, že hlavní příčinou toho byl churavý evangelista, ležící na zádech na předním sedadle auta, kterému anděl Říman Parulskis toho rána diktoval sakrální texty, které stařec nezapisoval. A tak jsme dorazili do Nidy.

Našli jsme ji téměř nezměněnou, tj. stále ještě utvořenou tak jako kdysi ze čtyř základních elementů: vzduchu, země, ohně a vody. Největší, do očí bijící rozdíl, byl ten, že po elementu země se plazilo množství smutných Němců. Parulskisův převlek za Římana mu nepomohl ani v Nidě: viděl jsem, jak se oči slečny z recepce, zprvu zcela netečné (dokud mluvila se mnou), rozsvítily ne zcela zbožným (no, řekněme napůl) plamínkem, když se Sigitas zeptal, co bude dělat večer. Potom jsme se ubytovali v pokojích naproti sobě. Neříkám, že jsme se nestýkali, ale zbytečně jsme jeden druhému na oči nelezli. On psal „Barboru Radvilaitė“, já psal „Kopie a originály“. On četl Salmana Rushdieho, já Eugenia Ališanku. On se díval na televizi, já poslouchal rádio. Občas jsem ho vidával u moře (schoval pod oblečení svá křídla a opět získal římský vzhled génia), jak něco máchá ve vodě. Pochybuji, že mě on vidal na břehu zátoky, když jsem se pokoušel rozeznat racky od rybáků. Ale po večerech jsme se vracovali k evangeliím.

Druhá anomálie byla dvojnásobná. To znamená, že jsem si nejen nezapisoval, co „diktoval“, ale naopak jsem začínal stále častěji a déle „diktovat“ sám. Ne anděl evangelistovi, ale evangelista andělovi. Pravda, ani on neměl v úmyslu zapsat si cokoli z toho, co jsem mu řekl. Tudíž nakonec se to celé změnilo přímo v evangelické rozhovory. Několikrát se do těchto rozhovorů nás dvou vložil ještě třetí. Jakmile promluvil, byl neviditelný. Ale my dva jsme ho stihli zahlédnout, dokud ještě mlčel a byl zavřený v láhvi, a proto tak trochu viditelný. Jistěže to byl Gediminas. Kdyby se všechno dalo do kupy, bylo by možné tvrdit: Parulskis byl padlý anděl a já padlý evangelista. Oba jsme byli padlí v přímém i v přeneseném významu. Ale v přímém byl on padlý víc, protože když sloužil jako výsadkář, mnohokrát spadl z nebe. Já jsem mezitím jen občas padal ze starého mostu v Palanze nebo z parníku (také nijak mladého) ve Valakampiai. Zato když je řeč o pádu v přeneseném významu, nepochybuji o tom, že by prvenství muselo připadnout mně.

Ženy, ačkoliv byl téměř dvakrát mladší, chápal lépe než já. Dokázal hlouběji proniknout jak do jejich těl, tak do duší. Říkal, že se nevyhýbá tomu se s nimi stýkat. Ale, ačkoliv byl andělem, co se jich týkalo, držel se téměř pozice Henryho Millera. Ačkoliv jsem jasně viděl, že chtěl, opravdu chtěl, aby se jeho role změnila. A jen čekal, kdy některá vytvoří takovou příležitost. Já jsem vůči ženám ne-

byl tak tvrdý. Ale andělovu naději, že snad přijde den, kdy pozici bude muset změnit, jsem ani nepovzbuzoval, ani nepřizívoval.

Boha jsem, jako téměř dvakrát starší, chápal lépe než on. Ačkoliv jsem se přiznal, že se bojím se s Ním stýkat. (On se nebál. Proč taky! Jeho dokonce napadlo se s Ním hádat.) Protože jsem nebyl anděl, zastával jsem názor, že Bůh je nepoznatelný. Ale současně jsem zastával názor, že On může dělat, co chce. A ještě jsem zastával názor, že On se mnou opravdu neudělá už nic dobrého.

Mužské osamění, ačkoli jsme tak různého věku, jsme chápali oba víceméně stejně. Dobře jsme věděli, že není možné si o něm promluvit s žádnou ženou: naše samoty by, slovy básníka, kolem sebe propluly, aniž by se potkaly. Také jsme dobře věděli, že ve vzácných případech si o mužské samotě může promluvit muž s mužem. A obzvláště dobře jsme chápali, že takový rozhovor je skutečně možný a velmi plodný mezi mužem a andělem, samozřejmě pod podmínkou, že anděl je také muž.

Ještě jsme mluvili o textech. O mluvených, výtvarných a jiných. Ale hlavně jsme se soustředili na ústní. Anděl Parulskis se při psaní (ne rozhovoru, ne v době rozhovoru) opíral o své zkušenosti. Já evangelista při zapísování (ne rozhovoru, ne v době rozhovoru) o své. Kromě toho se ukázalo, že oba ještě utváříme neveliké společenství čtoucích. Kromě toho, jak jsem zmínil, tou dobou psal hru a (co jsem nezmiňoval) román. Tehdy mi odhalil tajemství tvoření dvou psaných textů současně: „Ze hry něco ukradnu románu a z románu hře.“ Občas se nechal slyšet: „Dnes jsem napsal nejlepší ženský monolog v litevské dramaturgii.“ Občas se strachoval: „Bojím se číst, co jsem napsal, abych nezjistil, že je to na hovno.“ Já jsem se ani nechlubil, ani jsem se nestrachoval, protože texty nás dvou kolem sebe proplouvaly, aniž by se setkaly: jeho byly inspirované samotným Bohem (kdo jiný může inspirovat anděla?), a moje jen (padlým?) andělem.

Neméně jsme mluvili o látce umění. A opět se strachoval, zda je legální, ačkoliv tvoří texty inspirované Bohem, vzít jako látku opravdová (není důležité, zda skutečná nebo vymyšlená) „fakta“. Moje odpověď bývala jediná: hloubka textu (tj. božskost) vykupuje (nebo ne) jakoukoli látku (tj. ona lidská fakta). A ještě jsme se bavili o čtenářích, kteří umělecké texty čtou jen jako dokumentární, a pak říkají do telefonu: „Ty jsi ale odvážný, Sigitasi! Vzmuz se a přiznej se, že jsi masturboval v hotelu.“ Nebo: „Kam až, Alfo, do jakých himalájí sahají ty tvoje špatnosti?“ Smáli jsme se těm čtenářům (nejeden z nich je mimochodem spisovatel). A ještě jsme se smáli všem třem zbylým evangelistům (Janovi, Lukášovi a Markovi)

a jim diktujícím andělům. Proč jsme se smáli? Byli přímo k popukání!

Když jsme domluvili, nezřídka anděl Sigitas říkával: „Půjdu někam *nachuj*.“¹ Nevím, co označoval posledním slovem: snad nebe, snad mořské pobřeží, snad ženy. Kromě těchto tří míst už neměl v Nidě kam jít.

Třetí anomálie byla trojnásobná: ukázal jsem mu konec světa. Zatímco podle kánonu (Rembrandt zde nějak ustupuje stranou) ho má ukazovat anděl a ne evangelista, kromě toho anděl evangelisty Jana, kromě toho ne v Nidě, ale na ostrově Patmos. Jedenáctého září po obědě jsem poslouchal rádio, kde hlásili, že spadly newyorské mrakodrapy. Zaklepal jsem na jeho dveře, a když jsem se do-

čkal svolení vstoupit, řekl jsem: „Sigitasi Parulskisi, zapni si televizi, začal konec světa.“ On poslechl. V prvním obrazy jsme uviděli, jak se široký nůž letadla pomalu noří do dortu druhého mrakodrapu. Začal jsem přepínat kanály, ale nenašli jsme nic dalšího: všechny s chutí opakovaly první obraz. „Půjdu někam...“ pronesl anděl Parulskis.

Cesta zpátky byla podobná – s dívkami u cesty slétávajícími se jako mouchy. Vida, konec světa teprve začínal, a ony dělaly jakoby nic.

A já, když jsem se vrátil do Vilnius, jsem něco přece jen zapsal.

Originál: Andriuškevičius, Alfonsas. „Iškreiptas Rembrandtas Nidoje“. Andriuškevičius, Alfonsas, Gintaras Beresnevičius, Sigitas Geda, Sigitas Parulskis a Giedra Radvilavičiūtė. *Siužetą siūlau nušauti*. Romanas. Ed. Sigitas Geda. Vilnius: Baltos lankos, 2006. 143–147.

ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS

Alfonsas Andriuškevičius (1940) je litevský básník a kunsthistorik. Vystudoval na Vilniuské univerzitě, učil ruský jazyk, působil na vilniuské Akademii umění, zabýval se také etnografií či filosofií. Jeho první básnická sbírka nese prostý název *33 básní* (33 eilėraščiai, 1994), následující pak název *66 básní* (66 eilėraščiai, 1998). Ve své poezii věnuje pozornost barvám, odleskům a hře stínů. Jeho poezie je minimalistická, dominují v ní odrazy vztahů mezi člověkem a přírodou. V některých básních jsou patrné i motivy litevského folkloru a klasické litevské poezie. Roku 2004 vydal sbírku esejů *Psaní kouřem* (Rašymas dūmais), za kterou

roku 2007 obdržel Národní cenu za kulturu a umění. Přispěl i do esejistické antologie *Syžet navrhuji zastřelit* (Siužetą siūlau nušauti, 2002) a je autorem mnoha článků věnovaných kráse a umění.

EVA SEITLOVÁ

Eva Seitlová (1984) je studentkou baltistiky a českého jazyka a literatury na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Z litevštiny zatím překládá především technické texty, v budoucnu by se však ráda věnovala literárnímu překladu – zajímá ji zejména současná litevská esejistika a próza.

¹ „Jít na chuj“ je ruská nadávka odpovídající českému „jít do hajzlu“. (Pozn. překl.)

Překlady Vojtěcha Gaji

Lucie Durmanová

Vojtěch Gaja se narodil 28. 7. 1912 v Miškovících, pocházel z rolnického prostředí. Ve svém rodišti navštěvoval obecnou školu, poté studoval na gymnáziu v Kroměříži a Brně, kde také maturoval. Po maturitě absolvoval kurz Státní pedagogické akademie a vyučoval nejdříve na Slovensku a poté v Užhorodě. Po vzniku Slovenského štátu 14. 3. 1939 se Vojtěch Gaja vrátil na Moravu a jako učitel působil ve Fryštáku. Když došlo v roce 1946 k obnovení univerzity v Olomouci, začal zde Gaja studovat estetiky u prof. Bohumila Markalouse, nejvíce se přitom zajímal o estetiku humoru. Doktorát získal roku 1951, poté pracoval jako překladatel a jazykový poradce na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Roku 1958 byl nucen univerzitu opustit, ale v Olomouci zůstal a až do roku 1972 oficiálně pracoval jako dělník místní octárny a následně jako pomocný dělník v třídiřné kovového šrotu v Moravských železárnách. Přesto se stále snažil překládat, především z litevštiny a lotyštiny. Díky doc. Eugenovi Spálenému se později mohl vrátit na univerzitu jako jazykový poradce, po roce 1989 tam působil jako vedoucí nově zřízeného překladatelského střediska. Zemřel 23. 5. 1992 v Olomouci, pochován je v Moravském Beřouně.

Vojtěch Gaja byl skutečný polyglot. Ovládal latinu, řečtinu, angličtinu, němčinu, francouzštinu, ruštinu, polštinu, litevštinu a lotyštinu a z těchto jazyků i překládal.

Svou dráhu překladatele baltských literatur zahájil Vojtěch Gaja mistrovským překladem stěžejního díla lotyšské krátké psychologické prózy, výběrem z díla Rūdolfa Blaumanise pod názvem *Smrt na kře*.¹ Za nejvýznamnější Gajův překlad z litevštiny bychom mohli považovat *Baltaragisův mlýn* (Baltaragio malūnas),² poutavý realisticko-fantastický baladický příběh z pera litevského autora Kazyse Boruty, jenž bývá pro své zacházení s jazykem (hojně využívá archaismy, novotvary, hovorové výrazy i materiál litevských dialektů) přirovnáván k Vladislavu Vančurovi.

Vojtěch Gaja též českému čtenáři zpřístupnil jedno z nejdůležitějších děl litevské literatury padesátých let, *Les bohů* (Dievų miškas)³ Balyse Sruoga, vzpomínkovou knihu věnovanou koncentračnímu táboru ve Stutthofu. S ledovým klidem jsou v ní vykresleny naturalistické výjevy vězeňské reality a zejména chování a psychologie lidí tváří v tvář hrozící smrti.

Dalším důležitým počinem byl Gajův překlad dvou sloučených básnicko-prozaických textů básníka Eduardase Mieželaitise *Kontrapunkt. Lyrická próza* (Lyriniai etiudai. Naktiniai drugiai)⁴ či překlad sbírky *Litevská sonáta*⁵ nejslavnější litevské básnířky Saloméji Nėris, obojí ve spolupráci s Jaroslavem Kabičkem. Vojtěch Gaja též výtečně přeložil román *Babí léto* (Voratinkliai draikės be vėjo)⁶ Vytautase Sirijose-Giry a pod názvem *Čertovské pohádky*⁷ vydal výbor litevských a lotyšských pohádek. ■

¹ Blaumanis, Rudolf. *Smrt na kře*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Svět sovětů, 1959.

² Boruta, Kazys. *Baltaragisův mlýn. Dřevěné zázraky*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Odeon, 1987.

³ Sruoga, Balys. *Les bohů*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Odeon, 1980.

⁴ Mieželaitis, Eduardas. *Kontrapunkt. Lyrická próza*. Přel. Vojtěch Gaja a Jaroslav Kabiček. Praha: Odeon, 1975.

⁵ Nėris, Saloméja. *Litevská sonáta*. Přel. Vojtěch Gaja a Jaroslav Kabiček. Praha: Odeon, 1978.

⁶ Sirijos-Gira, Vytautas. *Babí léto*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Vyšehrad, 1977.

⁷ Gaja, Vojtěch. *Čertovské pohádky*. Praha: Svoboda, 1978.

Litevská literatura

Sestavil Jakub Hauser

Bibliografie českých překladů z litevštiny

Avyžius, Jonas. *Ztracený domov*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1976.

Baltušis, Juozas. *Balada o Júzovi*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1982.

Baltušis, Juozas. *Zpívají kohouti*. Přel. Mojmíra Janišová. Praha: Československé divadelní literární nakladatelství, 1957.

Boruta, Kazys. *Baltaragisùv mlýn*. Dřevěné zázraky. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Odeon, 1987.

Boruta, Kazys. *Dřevěné zázraky*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Vyšehrad, 1978.

Bubnys, Vytautas. *Země před vzkříšením*. Přel. Vladimír Michna. Praha: Lidové nakladatelství, 1974.

Bubnys, Vytautas. *Pod letním nebem*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1977.

Bubnys, Vytautas. *Arberon*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1981.

Cvirka, Petras. *Země živitelka*. Přel. Josef Medve. Praha: Melantrich, 1950.

Cvirka, Petras. *Osudy dobrodruha Franka Crooka*. Přel. Miloslav Koubele. Praha: Svět sovětů, 1964.

Cvirka, Petras. *Tajemství*. Z ruštiny přel. Milan Navrátil. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953.

Cvirka, Petras. *Liščí důvtip*. Přel. Milena Hodanová. Vilnius: Vaga, 1967.

Čelakovský, František Ladislav. *Litevské národní písně z původního jazyka dle sebrání dra. L. Rhezy přeložené*. Praha, 1827.

Čertovské pohádky. Ed. a přel. Vojtěch Gaja. Praha: Svoboda, 1978.

Donelaitis, Kristijonas. *Roční doby*. Přel. Hana Jechová. Praha: Svět sovětů, 1960.

Granauskas, Romualdas. *Život pod javorem*. Obětování býka. Přel. Alena Vlčková. Praha: Odeon, 1990.

Gudaitis-Guzevičius, Alexandras. *Pravda kováře Ignotase*. Z ruštiny přel. Jaroslav Stechar. Praha: Melantrich, 1952.

Gudaitis-Guzevičius, Alexandras. *Bratři Varkalysové*. Z ruštiny přel. Jaroslav Stechar. Praha: Svobodné slovo a Melantrich, 1956.

Gudaitis-Guzevičius, Alexandras. *Povstání*. Z ruštiny přel. Jiří Damborský. Praha: Svobodné slovo, 1959.

Gutauskas, Leonardas. *Lesní zpěváci*. Vilnius: Vaga, 1973.

Ivanaukaitė, Jurga. *Čarodějnice a déšť*. Přel. Gabriela Šroubková. Praha: Mezera, 2006.

Jacinevičius, Leonidas. *Řetěz bez konce*. Z ruštiny přel. Jan Pömerl. Praha: Dilia, 1977.

Kanovič, Grigorij. *Až uvidím hvězdy*. Z ruštiny přel. Jaroslav Hulák. Praha: Svět sovětů, 1963.

Kanovič, Grigorij. *Slzy a modlitby bláznů*. Z ruštiny přel. Jana Mertinová. Praha: Lidové nakladatelství, 1987.

Kanovič, Grigorij. *Nevejdou otroci do ráje*. Z ruštiny přel. Jana Mertinová. Praha: Alternativa, 1992.

- Kanovič, Grigorij. *Kůzla za dva groše*. Z ruštiny přel. Jana Mertinová. Praha: Romeo, 2001.
- Krėvė-Mickevičius, Vincas. *Dainavské pověsti*. Přel. Miloslav Koubele. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- Krėvė, Vincas. *Toníčkovó ráno*. Přel. Vojtěch Gaja. Vilnius: Vaga, 1979.
- Kubilinskas, Kostas. *Do kolečka, do kola*. Přel. Eva Vrbická. Vilnius: Vaga, 1980.
- Kubilinskas, Kostas. *Pojďte s námi do kola*. Přel. Marie Lánská. Vilnius: Vaga, 1968.
- Kubilinskas, Kostas. *Vítečku, Vítku*. Přel. Vojtěch Jestřáb a Radegast Parolek. Vilnius: Vaga, 1981.
- Laurinčiukas, Albertas. *Brána strachu*. Z ruštiny přel. Věra Picková. Praha: Lidové nakladatelství, 1986.
- Liobytė, Aldona. *Pohádka o statečné dívce a loupežníku Zelenovousovi*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Albatros, 1975.
- Litevské písně lidové*. Přel. Jaroslav Haasz. Praha: Česká akademie věd a umění, 1937.
- Litevské písničky a pohádky*. Přel. Václav Vážný. Praha: J. Ottova Světová knihovna, 1916.
- Litevské povídky*. Ed. a přel. Pavel Trost. Praha: Svět sovětů, 1956.
- Marcinkevičius, Justinas. *Borovice, která se směla*. Přel. Miloslav Koubele. Praha: Svět sovětů, 1964.
- Marcinkevičius, Justinas. *Za živé i mrtvé*. Přel. Alena Vlčková a Jaroslav Kabíček. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1994.
- Mašiotas, Pranas. *Dárek našim nejmenším a nejmilejším*. Převypr. Radegast Parolek. Vilnius: Vyturys, 1989.
- Mašiotas, Pranas. *Kocourek šediváček*. Přel. Radegast Parolek. Vilnius: Vaga, 1984.
- Mašiotas, Pranas. *Můj dáreček*. Přel. Alena Vlčková. Vilnius: Vaga, 1972.
- Meras, Icchokas. *Partie smrti*. Z ruštiny přel. Jana Volná. Praha: Naše vojsko, 1971.
- Mieželaitis, Eduardas. *Člověk*. Přel. Jiří V. Svoboda. Praha: Mladá fronta, 1963.
- Mieželaitis, Eduardas. *Kontrapunkt*. Lyrická próza. Přel. Vojtěch Gaja a Jaroslav Kabíček. Praha: Odeon, 1975.
- Mieželaitis, Eduardas. *Ikarův stín*. Přel. Jaroslav Kabíček. Praha: Československý spisovatel, 1986.
- Mieželaitis, Eduardas. *Jak se stal Kostas hudebníkem*. Přel. Vojtěch Jestřáb a Radegast Parolek. Vilnius: Vaga, 1980.
- Mikelinskas, Jonas. *A hodiny jdou*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Svoboda, 1973.
- Lubicz-Milosz, Oscar Wladyslaw de. *Divoký sad vzpomínek*. Ed. a z francouzštiny přel. Marie Bieblová a Ivan Slavík. Praha: Mladá fronta, 1975.
- Mykolaitis-Putinas, Vincas. *Ve stínu oltářů*. Přel. Miloslav Koubele. Praha: Svět sovětů, 1959.
- Nádherné stromy lásky. Z milostné lyriky baltických básníků*. Ed. Radegast Parolek, přel. Vojtěch Jestřáb. Praha: Lidové nakladatelství, 1988.
- Nėris, Salomėja. *Litevská sonáta*. Přel. Vojtěch Gaja a Jaroslav Kabíček. Praha: Odeon, 1978.
- Petkevičius, Vytautas. *O chlebu, lásce a pušce*. Přel. Jitka Tomanová-Netuková. Praha: Melantrich, 1982.
- Petkevičius, Vytautas. *Zvídálek*. Přel. Vojtěch Gaja. Vilnius: Vaga, 1979.
- Pocius, Algirdas. *Pajda cestovatel*. Přel. Alena Vlčková. Vilnius: Vyturys, 1988.
- Pod baltským nebem. Výběr z litevské, lotyšské a estonské literatury*. Ed. František Soukup. Praha, 1958.
- Saja, Kazys. *Býk Klemens. Lidová komedie o dvou dějstvích*. Z ruštiny přel. Jana Klusáková. Praha: Dilia, 1977.
- Saja, Kazys. *Ostrov žebráků. Tragikomedie ve dvou dějstvích*. Z ruštiny přel. Jana Klusáková. Praha: Dilia, 1983.

Sirijos-Gira, Vytautas. *Babí léto*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Vyšehrad, 1977.

Sirijos-Gira, Vytautas. *Ráj v červeném dřevu*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Vyšehrad, 1981.

Sluckis, Mykolas. *Cizí vášně*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1973.

Sluckis, Mykolas. *Na sklonku dne*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1980.

Sluckis, Mykolas. *Schody do nebe*. Z ruštiny přel. Jitka Tomanová. Praha: Melantrich, 1979.

Sluckis, Mykolas. *Cesta do hor*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1986.

Slunce v jantaru. Deset litevských básníků. Ed. Radegast Parolek, přel. Michal Černík. Praha: Československý spisovatel, 1982.

Sruoga, Balys. *Les bohů*. Přel. Vojtěch Gaja. Praha: Odeon, 1980.

Šatlenis, Saulius. *Ořechový chléb*. Přel. Alena Vlčková. Praha: Lidové nakladatelství, 1984.

Šatlenis, Saulius. *Utíkej, smrtko, utíkej! Hra ve dvou dějstvích*. Přel. Jiří Matějček. Praha: Dilia, 1982.

Šatlenis, Saulius. *Jáson. Hra ve dvou dějstvích*. Z ruštiny přel. Emilie Šranková. Praha: Dilia, 1987.

Bibliografie českých publikací o litevské literatuře

Parolek, Radegast. *Litevská literatura. Vývoj a tvůrčí osobnosti*. Praha: Bohemika, 1996.

Parolek, Radegast. *Srovnávací dějiny baltických literatur*. Praha: Univerzita Karlova, 1978.

Parolek, Radegast. *Zlatý fond baltických literatur*. Praha: FF UK a Bohemika, 2006.

Praha – Vilnius. Sborník prací k 400. výročí založení univerzity ve Vilniusu. Praha: Univerzita Karlova, 1981.

Slabihoudová, Naděžda, Alena Vlčková a Pavel Štoll. *Slovník pobaltských spisovatelů*. Praha: Libri, 2003.

Švec, Luboš, Vladimír Macura a Pavel Štoll. *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1996.

Trost, Pavel. *Studie o jazycích a literatuře*. Praha: Torst, 1995.

Spolknout jazyk, hodit šavli

Josef Šlerka

Masłowska, Dorota. Královnina šavle

Z polského originálu *Paw królowej* přeložila Barbora Gregorová.

1. vyd. Praha: Agite/Fra 2008, 142 s.

Na nový román Doroty Masłowské čekali čtenáři neuvěřitelné čtyři roky. Její debut *Červená a bílá* (Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną, česky 2004) způsobil na polské literární scéně doslova zemětřesení a vynesl Masłowské nominaci na prestižní cenu Nike. Za nový román *Paw królowej* (2006) Masłowska cenu konečně získala. A nejen to, autorka zde dokázala překročit svůj stín a napsat román přinejmenším stejně tak dobrý, jako byla prvotina. V překladu osvědčené Báry Gregorové vyšla letos kniha pod názvem *Královnina šavle* i u nás.

Ve své prvotině Masłowska oslnila především dokonalou prací s jazykem. Hlavní hrdina románu Silnej patřil k subkultuře tzv. „dresařů“, mluvil obludnou polštinou, byl naprosto bez vkusu, zcela prázdný – jeho příběh jsme ovšem četli s nadšením. Do polské literatury s ním vtrhl jazyk ulice ve své surovosti i poetičnosti. Kritici byli nadšeni, ale často opomíjeli fakt, že na čtenářské okouzlení působilo samotné postavení autorky. Přesněji napětí mezi implikovaným vypravěčem a skutečnou autorkou: na jedné straně násilnický dresař, na straně druhé čerstvá maturantka Masłowská. Bylo patrné, že text nemůže fungovat jako „generační zpověď“, nebo dokonce jako „text s autobiografickými prvky“. Díky tomu se ovšem čtenáři i kritici mohli soustředit na samotný jazyk a fiktivní svět, který jím byl stvořen. Ozvláštňení vymanilo text z reprezentační role a umožnilo vnímat jeho estetické kvality mnohem zřetelněji.

Podobnou cestou, a přesto v leccčems odlišnou, se Masłowska vydala také v *Královnině šavli*. Také zde si autorka vybrala přesně ohraničenou subkulturu – nikoli však proto, aby ji popsala zevnitř, ale proto, aby využila vyhraněný jazyk, jímž se tato kultura – totiž kultura hip-hopu – vyznačuje. Jedná se tedy o subkulturu, která v sobě obsahuje nejvíce ze současného globálního a multimediálního světa, ať již v pozitivním nebo v negativním smyslu. Ostatně právě v Polsku se hip-hop uchytil nejvíce z celé postsovětské Evropy. Formálně tak Masłowska pracuje s relativně přesně stanovenými principy, které přenesla z oblasti hudební do textové. Celý text je prostě rapován, a to tak dokonale, že se čtenář neubrání, aby v duchu nerapoval spolu s autorkou. Slang polského hip-hopu je naplněn anglicismy, vyšínutými z větné vazby, komolením slov i archaismy. Voní sexem, násilím, drogami a rebelií, i když vypráví banality. Jak poznamenal jeden z polských literárních kritiků: Masłowska spolkla jazyk a hodila šavli. Navíc Masłowska volí pro své vyprávění formu volně propojených povídek, kde se postavy vracejí na scénu spíše z rytmických než logických důvodů.

I když román využívá hudební formu hip-hopu, nebylo by označení hiphopová literatura zcela namístě. Tento termín je vyhrazen především pro současnou literaturu černošskou, která z hiphopového hnutí přímo vychází. Bude ale zajímavé sledovat, jak na její literární práci zareagují ostatní autoři; zdá se totiž, že by Masłowska mohla podnitit další kolo stírání hranic mezi médiem psaného textu

a písní. Pozoruhodným způsobem je zde utvářen vícevrstevnatý fiktivní autor-vypravěč. Je to v první řadě autorčino alterego MC Doris, kde MC označuje osobu zvanou Master of Ceremony, která v hip-hopu proudem řeči prokládá hudbu míchanou DJem. MC Doris ale není jedinou vypravěčkou – i o ní se mluví ve třetí osobě všemohoucí a vševědoucí vypravěčkou, která plně kontroluje svůj text zpovzdálí. Ve skutečnosti tak za postmoderní fasádou prosvítá silný a ironický autor moderního románu. Tomu odpovídá i využívání autoreference. Tok vyprávění je například několikrát přerušen poděkováním Evropské unii, která sponzorovala sepsání knihy. Masłowska tak na rovině autoreference narušuje vyprávění poukazem k sa-

ORIGINAL

Paw królowej

Grudzień, rok czwarty dwa tysiące, miasto Warszawa, państwo Polska, praska architektura końca, („wy tu mieszkacie?!“ – zapytał Sławek Sierakowski, wskazując nasze mieszkanie gestem „pomóż ludziom Matko Boska“), tymczasem uwaga psst, ktoś jedzie na rowerze ulicą Jagiellońską, krzywych kółek zgrzyt roweru składanego nieznanej marki Kolbe i może to się wydawać mało interesujące, ale jestem to ja MC Dorota Masłowska, osoba do krytyki skłonna, jakieś skrzynki dziwne wioząca, ale nic, bo nie o personalia tu chodzi, tylko o to, że pod prokuratury budynkiem faceta jakiegoś nagle zmożył sen, ale zbyt było to nagłe, aby mogło być z jego strony celowe, alkoholowego upojenia porywa czasem zew, rezygnujesz z pozycji pionowej przyzwyczajeniu do niej wbrew, chodnik na łono chłodne swe wabi cię, wykorzystuje przewagę, silną grawitację, w jednej sekundzie podejmujesz taką decyzję, chociaż nawet o tym nie wiesz, kiedy już za ciebie sama podjęta jest i wnet alkoholiczna czern zabiera cię w swój odmęt, tak to jest nadmiernie najebać się, nie mów, że nie wiesz, jak to jest, no więc mówiąc krótko facet, ten przewrócił się a na spodniach jego cień z moczu oddanego zasadom kultury wbrew, bo że żeby nie sikać w spodnie to człowiek najmniej inteligentny nawet wie, od takich decyzji pochopnych raczej wszyscy na co dzień powstrzymujemy się, no ale powiedz to tamtemu pod prokuratury budynkiem na ulicy Jagiellońskiej, skoro on już jest dawno cool kid of death, oziębła latorośl śmierci, choć śmierdzi żywym moczem, i słuchać o niuansach zachowania kulturalnego chwilowo nie chce, fałszywe dylematy, czy szczać pod siebie jest uprzejmie czy nieuprzejmie.

motnému médiu vyprávění a jeho historičnosti, na straně druhé ale tímto způsobem zároveň paroduje stále děkování za granty, které je obligátní součástí každého vydání knihy. Konečně si pak vpádem reklamního poděkování získává distanci vůči textu i samotný čtenář.

Všechny tyto finesy by si ale český čtenář nemohl užít, pokud by kniha nebyla kongeniálně přeložena. Masłowska má u nás štěstí na překladatelku – Báru Gregorovou. Ta v tomto případě dokázala často sáhnout až na dno češtiny, jejích dialektů i slangových výrazů, a ukázala se jako zralá a mocná překladatelka. Její práce má jistě potenciál ovlivnit i budoucí tvorbu českých autorů. ■

PREKLAD

Královnina šavle

Prosinec, rok čtvrtý dva tisíce, město Varšava, stát polský, pražská architektura a konec („vy tu bydlíte!?“ ptá se Sławek Sierakowský a ukazuje na náš byt ve vyznění „dej jim Pánbů jiný stolec“), ale teď bacha, psst, někdo jede na kole ulicí Jagelonskou, skřipot kol křivých kola skládacího neznámé značky Kolbe, a možná vám to nepříjde vůbec zajímavý, ale vážně jsem to já, MC Dorota Masłowska, osoba kritiky oblíbená, zvláštníma bedýnkama obložená, ale což, o datech osobních tu řeč není, jde o to, že u budovy prokuraturní nějakýho chlápka sny přemohly znenadání, bylo to však příliš rychlý, aby to bylo z jeho strany cílený, oparem alkoholovým cloumá času zvolání, rezignuješ z pozice vertikální, nečekaně znenadání, chodník do lůna temného tě vábí a je si vědom převahy své, gravitace zemský, v okamžiku tě v hlavě překvapí rozhodnutí, a ty o tom ještě nevíš, přestože samo a bez tebe už je rozhodnutý, černá alkoholická ihned do vřav svých tě pohltí, vždyť to dobře znáš, když se přechlastáš, a neříkej, že nevíš, jaký to je, takže zkrátka a dobře, tenhle chlápek na bok otočil se, proti všem pravidlům etikety pomočil se, protože že do trenek chcát se nemá to každéj odmala ví, dokonce i člověk silně neinteligentní, od činů takových pochybných se každý z nás za okolností normálních pozdrží, vysvětlí to ale tamtomu u budovy prokuraturní na ulici Jagelonský, když už je skoro cool kid of death, vymrzlá ratolest smrti, i když smrdí čerstvou močí a poslouchat teď o nuancích kulturního chování se mu přičí, dilema zbytečný, jestli pochcat se je dobrý nebo špatný.

Poezie vlastním nákladem

Ivana Myšková

V rámci Polsko-českých dnů křesťanské kultury bude o víkendu od 3. do 5. 10. v Broumově probíhat devátý ročník festivalu Dny poezie.

Broumovské Dny poezie jsou určeny převážně začínajícím autorům, a to v jakémkoliv věku, v podstatě však všem, kdo poezii čtou a kdo se poezií vyjadřují, ať už se jim to daří, nebo ne. Nejde o soutěžní klání, jde o radost ze sdílení společného zájmu a pobídku k tvorbě. A o výlet do překrásné krajiny. Kdo z duše nerad kolektivně tvoří, ten ať nejezdí.

Zakladatelkou akce je Věra Kopecká, která sice vystudovala MFF UK a žije se vyučováním matematiky, ale jinak je bytostnou básnířkou. Od roku 1992 s vysokou frekvencí většinou vlastním nákladem vydává sbírky své impresionistické přírodní a milostné lyriky. Je jedním z mála šťastlivců, kteří našli v životě harmonii. Kromě vyučování a psaní a překládání poezie Věra Kopecká také fotografuje krajinu, maluje, paličkuje, zdobí kraslice, a to vše se vzájemně snáší a protíná v harmonické rovnováze. Od charakteru jejích veršů a básnických sbírek se vlastně odvíjí charakter celého festivalu.

Při pátečním autorském večeru a později při literárních dílnách se svět většinou natolik pročistí, zklidní a ohraničí, že ohavnost a bída lidských vztahů a činů jako by měly vstup zakázán – s nimi však i ironie a parodie, groteska a absurdita. Mnohdy se sklouzne k romantismu a sentimentu. V Broumově se velké zmenšuje: radosti se mění v radůstky a trápení v trápeníčka. Ale zároveň, a to je míněno naprosto vážně – kde pohledat útěšnější tři dny? Předně, právě popsany přístup k literatuře osvobozuje ducha zemdleného věčným ulpíváním na vyšších sférách

a cílích, sesazuje z nich poezii zpátky na zem a zahrnuje ji neodmyslitelně do praktického života. Poezie tedy patří všem a je najednou skutečně živá.

Půvab těchto setkání nepochybně spočívá zejména v širokém věkovém a profesním zastoupení. Osazenstvo tradičně tvořili studenti a důchodci, což mi v kontextu literárních soutěží a přehlídek připadá ojedinělé. Dochází tedy k nejrůznějším vtipným nedorozuměním a k autorsky podnětným situacím míjení. Případné mezigenerační spory se ztratí v zapáleném hledání nejlepšího rýmu, v objasňování metafory nebo v diskusi o každoročně pořádané literární soutěži Řehečská slepice. Poslední zbytky netolerance pak vyvanou během společného výletu do broumovských pískovcových skal.

Otevřené kritiky básnických pokusů se zde člověk nedočká, spíše se chválí a kvituje. Zúčastnění autoři počtem vydaných sbírek suverénně převyšují i renomované tvůrce, ale tím, že si je sami financovali a knihy jsou většinou dostupné jen v jejich regionu, dobrovolně vystupují z širšího literárního provozu a vzdávají se nároku na fundovanou odezvu.

Pro každého začínajícího autora je jistě lákavé ocitnout se na stránkách graficky malebně vyvedeného sborníku. Proto se přihlášky spolu s vybranými básněmi posílají už dva měsíce předem – v době Dnů poezie už je knížka hotová.

Jako progresivní se ukázala spolupráce s polskou skupinou Básníci 97. Před čtyřmi lety si například Krzysz-

tof Karwowski připravil seminář o haiku. Po teorii jsme vykročili k praxi do podzimních polí, v nichž jsme mohli prociťovat krajinu a poté se pokusit svůj prožitek zformulovat.

Letos jsou kromě pátečního Podvečera plného poezie na programu dvě dílny. První je zaměřená na nonsensovou poezii a poezii pro děti a druhá na překlad sonetů, jemuž bude předcházet přednáška o sonetu v současné české a polské poezii. Sobotní večerní dílny nabídnou hlubší vhled do interpretace jako takové, tzn. nejen do překladu, ale i přednesu. ■

PLAV – měsíčník pro evropskou literaturu
2008/7, ročník IV
Vychází v září 2008
Cena 49 Kč (pro předplatitele 39 Kč)

ŠÉFREDAKTORKA: Anna Čmeříková (aťjka.preklati@svetovka.cz)

ZÁSTUPCE ŠÉFREDAKTORKY: Lukáš Novosád

REDAKCE: Jan Hon (recenze), Petra Honzákova, Marie Iješenka (aktualita), Marie Kantřilová, Lucie Korytková (portrét předadatele), Kateřina Veselovská (bibliografie)

TAJEMNÍK REDAKCE: Jan Smolík

TECHNICKÁ REDAKCE: Ondřej Černý, Radim Kučera, Nelly Petr Vostrá

JAZYKOVÁ REDAKCE: Hana Nele Palková

Časopis je sazěn písmem Minion a Etelka (Sreševická písmolína) v prostředí L^AT_EX.

ODPOVĚDNÁ REDAKTORNA ČÍSLA: Anna Čmeříková

SAZBA: Radim Kučera

KRESBA NA OBALCE: Kateřina Sušková

REDAKČNÍ RADA: Libor Dvořák, Viktor Janiš, Jiří Josef, Oldřich Kral, Jaroslav Olša, jr., Stanislav Rubáš, Josef Šlerka (předseda), Jovanka Šubolová, Jan Vaněk, jr.

E-MAIL: redakce@svetovka.cz

E-MAIL NA JEDNOTLIVÉ REDAKTORY:
jmeno.prijmeni@svetovka.cz

INTERNETOVÁ ADRESA: www.svetovka.cz

VYDAVA: Občanské sdružení Společnost mladých Horákovců 123, 160 00 Praha 6, IČ: 266 74 122, DIČ: CZ26674122, bankovní spojení: 2020009901/2400.

MK ČR E 15811

ISSN 1807-4734

Vychází za přispění Ministerstva kultury ČR a ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy.

PRODEJNÍ MÍSTA:

Praha

kavárna Dobrá tráva, Korunní 42
kavárna Dobrá tráva, Ústecká 27
knihkupectví Academia, Václavské náměstí 24
knihkupectví Academia, Hlávkova 7
knihkupectví Academia, Na Florenci 3
knihkupectví Fíber, Koňská 18
knihkupectví Karlešská, Cestovní 18
knihkupectví Kosmas, Perlová 3
knihkupectví Miro, Opavská 8
knihkupectví Pořádk, Blatnáho 13
knihkupectví Torst, Ostržim 17
knihkupectví Týnská, Týnská 6

Brno

knihkupectví Academia, nám. Svobody 13
knihkupectví Hana Smrková, Tr. Míru 10
knihkupectví Koncvičova, Koncvičova 7

Olomouc

knihkupectví Academia, Žitná 2

PRODEJNÍ MÍSTA A J. L. PRODUCTIONS s.r.o.

www.prdajna.cz

obdobní: 17. listopadu 2008 tel. 224 071 451